T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

SURİYELİ AİLELERİN EĞİTİM HAKKI ALGILARI: FATİH-KARAGÜMRÜK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUKİYE BAYRAM

İSTANBUL, 2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

RUKİYE BAYRAM

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi MELİH ÇOBAN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

SOSYOLOJİ Anabilim Dalı SOSYOLOJİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi RUKİYE BAYRAM'nın SURİYELİ AİLELERİN EĞİTİM HAKKI ALGILARI: FATİH-KARAGÜMRÜK ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.04.2019 tarih ve 2019-10/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 29/04/2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi MELİH ÇOBAN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. ÖMER SAY	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. YUSUF ADIGÜZEL	

ÖZ

Son yıllarda Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar ve savaş nedeniyle milyonlarca insan yerinden edilmiştir. Yerinden edilen insanlar daha çok komşu sınır ülkelere göç ederek hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Türkiye hem diğer ülkelere girişte transit ülke, hem de kültürel ve dini benzerliklerden dolayı Suriyelilerin tercih sebebidir. Sayıca en fazla göç alan ülke konumunda olan Türkiye kayıtlı olarak dört milyona yakın Suriyeliyi barındırmaktadır. Hukuki olarak geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler ağırlıklı olarak İstanbul'da yaşamaktadır. 2011 yılından bu yana Suriyeli sığınmacı sayısının gün geçtikçe artması, iç savaşın hala devam ediyor olması ve savaşın yıkıcı etkileri göz önüne alındığında Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalıcı olduğu anlaşılmaktadır. Yaşanan sorunlar ve çözülmeyi bekleyen problemler Türkiye'de mültecilere yönelik yapılan göç ve uyum çalışmalarını artırmıştır. Göç eden nüfus içerisinde çocuk ve genç nüfusun oldukça fazla olması eğitim konusunu gündeme getirir. Aynı zamanda uyumun sağlanması açısından en önemli konulardan birinin eğitim olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmada Fatih ilçesi Karagümrük mahallesinde yaşayan on dört Suriyeli aile ile nitel çalışma bağlamında yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat ve gözlem yöntemleri kullanılarak görüşülmüş ve Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim hakları algıları sosyolojik ve hukuksal olarak ele alınmıştır. Çalışmanın temel sorunsalı olan mülteci ailelerin çocuklarının eğitim hakkı algılarının oldukça düşük olduğu ortaya konulmuş ve çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Suriyeli yerinden edilen ailelerle veri doyumuna ulaşana dek derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakat yapılan aileler kartopu yöntemi ile çeşitlendirilmiştir. Suriyeli çocukların eğitime katılım istatistiklerine bakıldığında kamp içinde problem görülmeyip okullaşma oranı yüksekken kamp dışında sorun oldukça büyüktür. Bu sebeple Suriyeli ailelerin yerleşik olduğu kamp dışı bir semt olan Fatih ilçesinde bulunan Karagümrük tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Göç, Çocukların Eğitim Hakları, Mülteci, Uyum

ABSTRACT

In recent years, millions of Syrians have been displaced from their country as a result of internal violence, war and disorder. In order to survive, many of them have travelled to neighboring countries. However, because Turkey is a transit country and since it also shares a cultural and religious heritage with Syria, it resultingly becomes the country of choice for a significant amount of refugees to settle in. Officially Turkey is regarded as the country hosting the largest current number of displaced people, with official figures of around four million Syrians residing within its borders. Syrians who have been granted only a temporary protected status mainly have chosen to reside in the capital, Istanbul. As the numbers of refugees increased day by day since 2011 following the intensifying civil war, and as the full destructive impact of the conflict became apparent, it soon became understood that the Syrian refugees in Turkey would likely be staying here permanently. As a result, there was a growing expectation that the Syrians residing in Turkey would experience mounting problems and thus this prompted an increase in the amount of national works, exercises and studies oriented towards Syrian refugees. The large number of children and youth amongst the refugee population raises the issue of appropriate education. Indeed, education has been regarded as one of the most important and pressing matters pertaining to the refugees. Pertaining to this, a qualitative study was carried out in the Karagumruk neighborhood of Fatih, Istanbul-focussing on fourteen families who were also interviewed and observed as part of the study. The study approached the perceptions of the families about the rights of their children concerning education, with the study discussing the findings at both a sociological and juridical level. The fundamental issue that the study found was the fact that the refugee families perceived that the education rights of their children were very low. Thusly, several possible solutions were proposed at the close of the study. In-depth interviews were conducted with Syrian refugee families in order to obtain a sufficiently accurate picture. The families were interviewed in a diverse fashion via the "snowball sampling method". When child education statistics were analysed it became evident that their was no such problem inside the refugee camps, and in fact the numbers of children attending schools were quite high. However, the story was very different with respect to the families and children outside the camps. Indeed, in their case the problem of education has remained serious. Resultingly, Karagumruk was chosen as a place of this particular study which has been focussing on this issue.

Keywords: Syria, Migration, Educational Rights of Children, Refugee, Social Inclusion

ÖNSÖZ

Suriye'de iç savaş nedeniyle yerinden edilen insanlar zorunlu olarak sınır ötesi göçe maruz kalmışlardır. Bu göç yoğunluklu olarak Suriye'nin çevresinde bulunan sınır ülkelere yönelik gerçekleşmiştir. Lübnan, Ürdün, Mısır vb. gibi ülkelerin yanında sayıca en fazla göç alan ülke konumunda olan Türkiye, dört milyona yakın Suriyeli mülteciyi barındırmaktadır. Mültecilerin bir kısmı kamplarda yaşarken büyük çoğunluğu ise Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşamaktadır. Düzensiz bir dağılımın gözlemlendiği bu yerleşim sürecinde mültecilerin ağırlıklı olarak İstanbul, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis gibi şehirlerde yoğunlaştığı bilinmektedir.

Suriyeli mültecilerin en yoğun olarak tercih ettiği il ise İstanbul olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin illere düzensiz dağılımı, ani kitlesel göç, iç savaştan kaynaklı yaşanan travmalar, Türkiye'nin almış olduğu uluslararası desteğin az olması gibi sebeplerden dolayı mültecilerin birtakım sorunları ortaya çıkmaktadır. Göç eden nüfus içinde çocuk ve genç nüfusun sayısının fazla olması eğitim konusu gündeme getirir. Suriyeli mülteci çocukların eğitim sorunu çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır. Ancak çocukların eğitiminde çok önemli rol oynayan ebeveynlerin çocuklarının eğitim hakları noktasındaki algıları konusu eksik kalmıştır.

Yapılan literatür taramalarında Suriyeli ailelerin eğitim hakkına dair algılarının çalışılmamış olduğunu görmek ve araştırmacıların Suriyeli çocukların eğitimi üzerine çalışmayı özendirmeleri araştırmanın çıkış noktası olmuştur. İşte bu çalışma ile İstanbul ili Fatih ilçesinin Karagümrük mahallesinde yaşayan bir grup Suriyeli mülteci ailenin eğitim hakkı algılarını hukuksal ve sosyolojik bir yöntemle inceleyerek göç sosyolojisi çalışmalarına mütevazi bir katkıda bulunmanın yanı sıra önemli bir soruna da işaret etmeye çalışıldı. Bununla birlikte bu çalışma ayrıca mülteci çocukların eğitime dair sorunlarına yönelik bazı çözüm önerileri üretme amacı da taşımaktadır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın konusu ve amacı ile birlikte kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilmektedir. İkinci bölümde Eğitim nedir, Eğitim sosyolojisi, Türkiye'de mevcut eğitim sistemi, Suriye'de mevcut eğitim sistemi ve Eğitim hakkı incelenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisi, saha araştırmasında elde edilen bulgular ve tartışma yer almaktadır.

Yapılan bu çalışma her ne kadar akademik standartlarda bir çalışma olsa da insana dokunması ve sosyal etkisinin olmasının gerektiğine hep inandım. Bununla birlikte çalıştığım konunun imkanı kısıtlı ve dezavantajlı insanlara iyileştirici bir katkısının da olabileceğini düşünmek çalışma motivasyonumu olağanüstü artırdığını ifade etmek isterim.

Bu çalışma elbette sadece benim ürünüm değil. Öncelikle mülakatlarda bana destek olan ve bana güvenerek sorduğum sorulara samimiyetle cevap veren Suriyeli ailelere sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Bu tez onların desteği olmasaydı ortaya çıkmazdı. Mülakatlarda bana hem mülakat yapacağım ailelerle tanışma hem de tercüme konularında desteğini esirgemeyen Abdulhadi Hanifeh'e ve metnin en başından sonuna kadar okunmasında destek olan Harran Üniversitesinde hocam Dr. Hakan Gülerce'ye sonsuz teşekkür ediyorum.

Varlıklarıyla ve sevgileriyle ve en önemlisi dualarıyla hayatım boyunca en büyük destekçilerim annem, babam ve aileme, tez yazma süreci boyunca her türlü nazımı çekip bana her zaman destek olan çok değerli arkadaşlarım Kevser Elibol, Azize Avcı ve İhsan Altıntaş'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, bu tezin asıl mimarı, onca yoğunluğunun arasında bana zaman ayıran, her konuda destekleyen, Erasmus+ Öğrenci Değişimi ile Almanya'da olduğum halde uzaktan dahi yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, tez danışmanım, Dr. Melih Çoban'a da en samimi teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın şiddetin ve savaşın doğrudan mağdurları olan çocukların geleceklerinin güzelleşmesine nokta kadar da olsa katkı yapmasını umarak bu çalışmayı dünyadaki bütün mülteci çocuklara ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **III**

ABSTRACT ..... **V**

ÖNSÖZ ..... **VI**

İÇİNDEKİLER ..... **VIII**

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **XII**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: GÖÇ ve SURİYE **9**

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE *11*

1.2. GÖÇ KURAMLARI *14*

1.2.1. Ravenstein'ın Göç Kanunları 14

1.2.2. İtme Çekme Kuramı 15

1.2.3. Petersen'in Beş Göç Tipi 16

1.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı 16

1.2.5. Merkez Çevre Kuramı 17

1.2.6. Göç Sistemleri Kuramı 17

1.2.7. İlişkiler Ağı (Network Kuramı) 18

1.3. GÖÇ ve SURİYE *19*

1.3.1. Suriye'de İç Savaş ve Kısa Tarihi 19

1.3.2. Bir Hak Olarak Mültecilik 20

1.3.2.1. Eşitlik ve İnsan Hakları 20

1.3.2.2. Suriyelilerin Hukuki Durumu 21

1.3.3. Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu 22

1.3.4. Entegrasyon, Asimilasyon, Çok kültürlülük 23

1.3.5. Toplumsal Uyum 26

1.3.6. Kültürlerarası İletişim 27

2. BÖLÜM: SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ 28

2.1. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ 28

2.1.1. Savaş, Eğitim ve Çocuk 29

2.1.2. Sosyal Uyum İçin Eğitim 29

2.1.3. Göç, Mülteci ve Eğitim 30

2.1.4. Kayıp Nesil Riski 32

2.1.5. Evrensel Eğitim Hakları 34

2.1.6. Türkiye'de Mevcut Eğitim Sisteminin Etkisi 38

2.1.6.1. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) 38

2.1.6.2. Yaygın Eğitim Hizmetleri 39

2.1.6.3. Kapsayıcı Eğitim Hizmetleri 40

2.1.6.4. Liberal Çokkültürlü Eğitim 40

2.2. SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ 41

2.2.1. Suriyelilerin Gelecek Beklentisi 43

2.2.2. Yerel Yönetimlerin Eğitimle İlişkisi 44

2.2.3. Kamuoyunun Bilgilendirilmesi 44

2.2.4. Kültürel Değerlere Duyarlılık 45

2.2.5. Mevzuat 46

2.2.6. Ailelerin Eğitime Bakış Açısı 46

2.2.7. Pictes 47

2.2.8. Politikada Mülteci Çocuklar 48

2.3. EĞİTİMDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR 50

2.3.1. Genel Sorunlar 52

2.3.1.1. Kayıt Problemi 52

2.3.1.2. Haklara Dair Bilgisizlik 54

2.3.1.3. Öğretmen ve İdarecilerin Tutumu 55

2.3.2. Suriyeliler Kaynaklı Sorunlar 56

2.3.2.1. Dil Sorunu 56

2.3.2.2. Ekonomik Sorunlar 60

2.3.2.3. Savaş Mağduru Suriyeli Öğrencilerin Psikolojisi 61

2.3.2.4. Entegrasyon Eksikliği 62

2.3.3. Yapısal Sorunlar 63

2.3.3.1. Öğretmen İhtiyacı 63

2.3.3.2. Kaynak ve Materyal Eksikliği 63

2.3.3.3. Veri Eksikliği 63

2.3.3.4. Kaynak İhtiyacı 64

3. BÖLÜM: SAHA ARAŞTIRMASI, SURİYELİ AİLELERİN EĞİTİM HAKKI ALGILARI: FATİH KARAGÜMRÜK ÖRNEĞİ 65

3.1. YÖNTEM 65

3.1.1. Sahada İzlenen Yollar ve Başvurulan Yöntemsel Stratejiler 66

3.1.2. Tablo 1- Görüşülen Kişi Profilleri 68

3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları 69

3.2. BULGULAR ve TARTIŞMA 69

3.2.1. Demografik Veriler 70

3.2.2. Karagümrük Mahallesinde Yaşayan Suriyeli Aileler ve Eğitimde Karşılaşılan Zorluklar 74

3.2.3. Ailelere Göre Eğitimin Önemi ve Eğitim Hakkı Algıları 84

3.2.4. Türkiye - Suriye Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması 89

3.2.5. Devlet Okulu mu, Geçici Eğitim Merkezi mi? 91

3.2.6. Suriyeli Ailelerin Gelecek İle Eğitime Yönelik Beklenti ve Umutları 95

SONUÇ ve ÖNERİLER 100

KAYNAKÇA 106

KISALTMALAR DİZİNİ

AB :Avrupa Birliği

AFAD :Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AİHM :Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS :Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BM :Birleşmiş Milletler

BMMYK :Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu

ÇHS :Çocuk Hakları Sözleşmesi

ERG :Eğitim Reformu Girişimi

GBM :Geçici Barınma Merkezleri

GEM :Geçici Eğitim Merkezleri

GİGM :Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

HRW :Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)

IOM :Uluslararası Göç Örgütü

MEB :Milli Eğitim Bakanlığı

STK :Sivil Toplum Kuruluşları

SGDD :Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

UNHCR :United Nations High Comissioner for Refugees

UNICEF :Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu

PICTES :Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyon Projesi

YÖBİS :Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi

YÖK :Yüksek Öğretim Kurumu

YUKK :Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinden bu yana insanların çeşitli nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesiyle birlikte devam edegelen önemli bir sosyolojik olgudur. Toplumlar bu sosyolojik olgudan çeşitli şekillerde etkilenerek değişime uğramaktadır. Bu değişim süreçleri beraberinde çeşitli sorunları getirmektedir. Sosyolojinin bir bilim olarak sistematik yapmış olduğu çalışmalar ve ürettiği teorilerle göç olgusu üzerine olağanüstü bir literatür oluşmuştur. Ancak göç, kendisini sürekli yenileyen ve yeniden üreten bir olgu olması sebebiyle sürekli değişik açılardan ele alınmıştır. Günümüzde ise göç, çok farklı bir sosyolojik boyut kazanmıştır. Tarihsel açıdan ele alındığında savaş, ekonomi, psikososyal ve siyasal gibi birçok nedenle gerçekleşen göç, bütün bu sebeplerin birleşimiyle ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye dünya genelinde kitlesel göç bakımından en çok etkilenen ülke durumundadır.

Suriye'den iç savaş nedeniyle yerinden edilen insanlar zorunlu olarak sınır ötesi göçe maruz kalmışlardır. Yaşanan göçlerde en çok tercih edilen ülkeler Suriye'ye coğrafi olarak yakınlığı olan Türkiye, Irak, Lübnan ve Mısır olmuştur. Bu ülkelerden en fazla göç alan ülke konumunda olan Türkiye, dört milyona yakın Suriyeli mülteciyi barındırmaktadır. Bu mülteciler 2011 yılından bu yana Türkiye'ye gelmeye devam etmektedir. Yaşanan iç savaş ve çatışma ortamından milyonlarca insanın etkilendiği bir gerçektir. Binlerce insan hayatını kaybetmiş, çok sayıda insan yaralanmış ve bunların önemli bir kısmı da fiziksel olarak engelli hale gelmiştir. Günümüzde Suriye nüfusunun yarısından fazlasının ülkesini terk edip başka topraklara yerleşmiş olması yaşanan zorunlu göçün insani ve dramatik boyutlarını ortaya koymaktadır. Ağırlıklı olarak Suriye'den komşu ülkelere doğru gerçekleşen bu göç sürecinde Türkiye, uyguladığı açık kapı politikası ile oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Özetle, Türkiye, 2011'den bu yana ülkelerinden göç etmek zorunda kalan Suriye mülteci nüfusunun en yoğun olduğu ülke konumuna gelmiştir.

Suriye'den 2011 yılında başlayan göçün ilk zamanlarında bu sürecin geçici olduğu düşünülmüş ve Türkiye halkı mültecileri geri dönecek kısa süreli geçici misafirler olarak görmüş, misafirperverliklerini ortaya koymuş ve Türkiye Devleti karar alıcıları ise kısa vadeli çözümler üretmeye çalışmıştır. Bu sebeple barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik Suriye sınırına yakın il ve ilçelerde, halk arasında 'kamp' olarak bilinen 'Geçici Barınma Merkezleri' oluşturulmuştur. İlk aşamada kapasite ve alt yapı yeterliliği

ölçüsünde Suriyeliler bu geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir. Yoğun mülteci nüfusundan dolayı geçici barınma merkezlerinin sayısı artırılmaya çalışılsa da kampların kapasitesi yetersiz kalmıştır. Bunun yanında geçici olarak tasarlanan barınma merkezlerinde uzun süre yaşamanın beraberinde getirdiği olumsuzluklardan dolayı Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğu geçici barınma merkezleri dışındaki il ve ilçelere göç edip yerel halkla birlikte yaşamaya başlamışlardır.

Türkiye'de sekiz ilde on üç geçici barınma merkezi (kamp) bulunmaktadır. Bu merkezlerde Suriyelilerin barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır.[1] Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019) verilerine göre Türkiye'deki Suriyelilerin 142.803'ü kamplarda yaşarken 3.497.663 gibi önemli bir kısmı Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerine dağılmış halde yaşamaktadırlar. Türkiye'nin dört bir yanına yerleşen Suriyeliler yaşadıkları yerlerde göçün beraber getirdiği ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik pek çok sorun yaşamaktadırlar.

Aradan geçen yıllarla birlikte savaşın hala devam ediyor olması, yerel halkla gerçekleşen evlilikler, Türkiye'de dünyaya gelen bebekler ve göç eden Suriyeli mülteci nüfusunun ön görüleni çok aşmış olması vb. nedenlerden dolayı kısa süreli çözümlerin yeterli olmayacağı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Suriyelilerin uzun süre ve hatta devamlı olarak Türkiye'de kalacağı ve pek azının ülkelerine geri dönmeyi planladığı anlaşılmıştır. Yaklaşık olarak dört milyon Suriyeli mülteciyi kabul eden Türkiye'nin mültecilerin ve yerel halkın sorunlarını çözmeye yönelik politikalar geliştirmesi gerekliliği önem arz etmektedir.

Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen bu kitlesel göçten en fazla mağdur olanlar ise çocuklar olmuştur. Göç eden nüfusun yaklaşık olarak yarısı çocuklardan oluşmaktadır. Göç eden nüfus içinde çocuk sayısı fazla olduğundan eğitim ihtiyacını karşılamaya yönelik geçici barınma merkezleri içinde ve dışında geçici eğitim merkezleri oluşturulmuş ve çocukların eğitim ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Çocukların yaşanan bu ani yerinden edilme ile küçük yaşlarında aileleriyle birlikte çeşitli psikolojik ve travmatik durumlar yaşaması kendilerinde derin etkilere yol açabilmektedir. Dolayısıyla mülteci çocukların eğitimi üzerine uzun vadeli

[1] Daha detaylı bilgi için bakınız: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi:09.02.2019

politikalar geliştirmek, bu çocukların kayıp nesil olmaması ve yarınlarını kaybetmemeleri için çalışmaların yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'deki Suriyeli ailelerin eğitim hakkı algıları bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Yapılan literatür taramasında Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi konusunun bilimsel çalışmalarda yer aldığı ancak hala güncel ve çalışılmaya değer olduğu gözlemlendiğinden çalışma ile alana bir katkı sunmak ve mülteci çocukların mağduriyetinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Mülteci çocukların eğitimi üzerine yapılmış çok fazla çalışma bulunmaktadır. Coşkun ve Emin'in hazırladığı "Türkiye'de Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar" adlı rapor çalışmada Suriyeli çocukların eğitimine yönelik imkanlar olarak Geçici Eğitim Merkezleri ve Devlet Okulları ele alınmıştır (2016). Suriyeli çocukların eğitimine dair başta dil problemi, okul yetersizliği, eğitime erişim, devam sorunu, GEM'lere dair belirsizlik, denetim sorunu, müfredat ve ders kitapları, öğretmen temini ve farklı uyum sorunlarına değinilmiştir. İlave olarak dünyada Suriyelilerin eğitimine dair Lübnan, Ürdün ve Almanya örneklerine bakılmıştır. Çalışmaya göre Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi konusunda STK'ların çalışmaları Milli Eğitim Bakanlığı'nın yol haritasının belirlenmesinde mühim rol oynamıştır. Ancak okullaşma oranının istenen düzeye ulaşabilmesi için STK'ların uzun vadeli olmayan politikalarından süreklilik arz eden kamu politikalarına geçilmesi gerekmektedir. Okullaşmanın önündeki en büyük sorunun ailelerin ekonomik durumları olduğu söylenebilir. Ekonomik nedenlerle eğitimden uzak kalma beraberinde başka sorunları da getirmektedir. Erkek çocuklar düşük ücretlerle çeşitli işlerde çalışmakta, kız çocuklar ise küçük yaşlarda evlenmektedir. Bu doğrultuda Suriyeli ailelerin sosyoekonomik iyileşmeleri eğitim ile ilişkilidir. İletişim olmadan eğitim ve öğrenme gerçekleşemeyeceğinden dil problemi her türlü sorunun başında gelmektedir. Dil problemine dair en önemli hususlar ise öğretmen, materyal ve metedoloji sorunudur. Yapılan çalışmalara göre devlet okullarındaki müfredat yeniden gözden geçirilmeli ve Suriyelileri de dahil eden bir müfredata ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü Suriye toplumu yaşanan entegrasyon süreci içinde kendi kültürü ve dilini unutmak istememektedir. Devlet okullarında eğitim gören Suriyeli öğrencilerin okul iklimine uyum sağlaması birlikte yaşama ve toplumsal bütünleşme adına oldukça önemlidir. Bu süreçte Suriyeli ve Türkiyeli veli ve çocukların karşılıklı etkileşim ve iletişiminin güçlenmesi ve bir

arada yaşama farkındalığı kazanmalarında en önemli rol okul yönetici ve öğretmenlerine düşmektedir. Yönetici ve öğretmenler hem çeşitli STK'lar tarafından hem de MEB tarafından desteklenmeli gerekli pedogojik formasyon almaları için eğitim hizmetleri sağlanmalıdır.

Tanrıkulu'nun Türkiye'de yaşayan "Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri" başlıklı çalışmasında, Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitiminde başta dil engeli olmak üzere pek çok sorun tespit edilmiştir (2017). Okullarda kayıt sorunu, ara sınıflar, marjinalleşme, geçerli diploma ihtiyacı, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar, Türkçe öğretimi ve kaynak ve materyal sorunu, okula devam etmeme, kurumlar arası koordinasyon, yöneticilere oryantasyon eğitimi, kültürel farklılıklar ve asimilasyon endişesi, maddi yetersizlikler, uyum meselesi gibi pek çok sorun ele alınmıştır. Bu bağlamda Suriyeli çocukların eğitim dışında kalmalarını engellemek için alınması gereken önlemler önemlidir. Çalışmada eğitimde çoğulculuğun sağlanması, müfredatın çeşitlendirilmesi gibi çeşitli çözüm önerileri sayılmıştır. Çalışmaya göre eğitim ile Suriyeli gençlerin uyum sürecinin hızlanması ülkeye ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal anlamda güç katacaktır.

Özer, Komşuoğlu, Özde Ateşok'un "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı çalışmasına göre eğitim bir kamu hizmeti olmaktan ziyade bir hak olarak ele alınmalıdır (2016). Türkiye'nin gelecekteki toplumsal refahını etkileyen Suriyeli mülteci çocuklara yönelik eğitim politikalarının oluşturulmasında kısa vadeli ve soruna yönelik bakış açısının ötesinde kişi odaklı bir bakış açısı önemlidir. Çalışmaya göre eğitim sürecinde yaşanan zorluklar için çeşitli öneriler getirilmiştir. Eğitim sistemi üzerinde doğrudan etkisi olan toplumsal ve kurumsal yapıların işleyişindeki çelişkiler giderilmeli, ilgili tüm birimler konuya ilişkin mevzuat konusunda bilgilendirilmesi ve bilgi paketleri hazırlanması, GEM'lerin geçiciliği göz ardı edilmeden sürekliliğini destekler nitelikte çalışmalar yapılmaması, birlikte yaşama ve kültürlere saygı temasını önceleyen müfredat inşası, farklı kültürlerin birbirlerini tanımalarını sağlamak ve kültürlerin ortak olumlu yönlerine dikkat çekmek, Türkçe hazırlık sınıfı ve anadilde ek ders uygulamaları ile mültecilerin hem Türkçe dilinde hem de anadilde yeterliliklerinin sağlanması, öğretmenlerin farklı kültürlerden ve travma yaşamış öğrencilere nasıl destek olunabileceği konusunda yeterliliklerinin geliştirilmesi, yalnızca öğrencilerle değil velilerle de iletişim halinde olunması bunun içinde gerekirse Türkçe kursları, velilere yönelik okul etkinliklerinin önemsenmesi, okulların mülteci

çocuklarla paylaşan çocukların Türk vatandaşı velilerine de birlikte yaşama ve hoşgörü kültürü gibi konularda gerekli bilgilendirme çalışmalarının yapılması olarak sayılmıştır.

Seydi'nin "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar" başlıklı çalışmasında sığınmacı sayısındaki aşırı artış ve büyük kısmının kampların dışına dağılması diğer konularda olduğu gibi eğitim konusunda da çözülmesi güç problemleri doğurmuştur (2014). Çalışmaya göre başlarda kamp içi eğitimi düzenleme gayreti içinde olan Türkiye'nin 2013'den itibaren kamp dışında da eğitim sorunlarını çözmeye yönelik çalışmalar yaptığı gözlenmiştir. Yine araştırmaya göre olağanüstü durumlarda alınan kararlarla ilgili kamuoyunun aydınlatılmasında yetersiz kalınması hali toplumda çeşitli endişe ve eleştirilere neden olmaktadır.

Levent ve Çayak'ın Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri başlıklı çalışmasında Suriyeli öğrencilere dair yaşanan problemler içinde gerek kayıt sürecinde gerekse eğitim öğretim sürecinde en fazla iletişim problemi yaşandığı belirtilmiştir (2017). Aynı zamanda kayıt sisteminde yaşanan sıkıntılardan kaynaklı yeni bir kayıt sistemi oluşturulmasına dikkat çekilmiştir. Okul yöneticileri ve öğretmenlere çok kültürlü eğitim sistemine yönelik seminerler verilmelidir. Eğitim fakültelerinde öğretmenlerin çok kültürlü eğitime yönelik yeterliliklerini geliştirmeleri sağlanmalıdır. Suriyeli öğrenciler için rehberlik ve psikolojik danışmanlar tarafından psikososyal destek sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Bütün bu çalışmalar Suriyeli mülteci çocukların eğitim sorununa çeşitli perspektiften bakmalarına rağmen, Suriyeli mülteci ailelerin çocuklarının eğitim hakları algılarına değinilmemiştir. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda Türkiye'nin, medyanın algısı gibi konular ele alınmış ancak yaşanan göç sürecinin temel aktörü olan Suriyelilerin bu konudaki algılarına değinilmemiştir. İşte bu çalışmada tam da bu sorunsal üzerine odaklanılarak bu eksikliğin tamamlanması planlanmaktadır. Ayrıca Beyazova Seçer'in Pinson ve Arnot'dan aktardığına göre sığınmacı ve mültecilerin eğitimi üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar yetersizdir. Özellikle küreselleşme, zorunlu göç konularının eğitim sosyolojisi bağlamında yeterli çeşitliliğe sahip olmadığına işaret ederler (2017, s.53).

Türkiye'nin en fazla Suriyeli mülteci barındıran ili İstanbul'dur. İstanbul'a göç eden Suriyeliler barınma, beslenme, uyum, işsizlik, düşük ücretlerle çalışma, dil sorunu gibi çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Çocuk nüfusunun Suriyeli mülteci nüfusunun yarısı gibi önemli bir kısmını oluşturmasından dolayı Suriyeli mülteci çocukların eğitim konusu oldukça önem arz etmektedir. Mülteci çocukların eğitim sorununun anlaşılması ve çözümü oldukça önemlidir. Devlet kurumları tarafından mülteci çocuklara yönelik birçok eğitim çalışması yapılsa da ailelerin çocuklarının eğitim hakları üzerine bilgileri sınırlı olduğundan hem okullaşma sürecinde hem de eğitim süreci boyunca çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de bulunan Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim haklarına dair algıların belirlenmesi ve belirlenen algı doğrultusunda eğitim sorununa yönelik çeşitli çözüm önerileri geliştirmek bu çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır.

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler meselesi genel bir sorun olarak ülkeyi etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Suriyelilerle ilgili yapılan araştırmalara göre pek çok çocuk ya savaş sebebiyle eğitimine hiç başlamamış ya da eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Suriye'de eğitimleri savaş nedeniyle engellenen ve Türkiye'ye zorunlu olarak göç eden binlerce çocuk bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin savaş mağduru çocuklara yönelik yeni eğitim politikaları geliştirmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Böylelikle, Türkiye'deki Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim haklarına dair algılarının belirleneceği ve belirlenen aksaklıkların sosyolojik olarak ortaya konulacağı bu çalışma ile dünyanın en önemli gündemlerinden birisi olan göç olgusu üzerine yapılan çalışmalara mütevazi bir katkı olması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim hakları üzerine yeterli bilgi sahibi olup olmadıklarını bir saha araştırması ile ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylelikle Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim haklarına dair algılarını açığa çıkararak, Suriyeli mülteci çocukların eğitim sorunlarına çözüm önerileri geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. İstanbul ili Fatih ilçesi Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeli çocuklara ne tür ve ne ölçüde eğitim hizmetleri sunulmaktadır?

2. İstanbul ili Fatih ilçesi Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim haklarına dair algıları ne ölçüdedir?

3. İstanbul ili Fatih ilçesi Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeli çocuklar eğitim sürecinde ne tür sorunlar yaşamaktadırlar?

4. İstanbul ili Fatih ilçesi Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara yönelik ailelerin eğitim hakkı algıları doğrultusunda ne tür çözümler geliştirilebilir?

Yukarıda ana hatlarıyla belirtilen sorulara cevap alabilmek için çalışmada sosyolojik araştırmada nitel çalışma yöntemlerinden olan yapılandırılmış mülakat, yarı-yapılandırılmış mülakat ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar söylem analizi metoduyla çözümlenmiş ve çalışmanın sorunsalı üzerine değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın evreni Karagümrük mahallesi olarak belirlenmiş ve mahallede yaşayan 14 Suriyeli aile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bununla birlikte Fatih İlçe Milli Eğitim Şube Müdürü ile de görüşülmüştür. Bu araştırma Suriye'den Türkiye'ye göç edip İstanbul ili Fatih ilçesi Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeliler ile sınırlıdır. Bununla birlikte araştırmanın bulguları, veri toplama aracında yer alan maddelerle ve ulaşılan görüşmecilerin bu maddelere verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

Görüşme yapılacak ailelerin seçiminde, mülakatlarda ve tercümelerde Suriye'den göç etmiş ve anadili Arapça olan, İstanbul'da çeşitli derneklerde aktif olarak görev alan bir gönüllü büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Bazı ailelere ise ağırlıklı olarak görüşme yapılan ailenin civarda tanıdığı diğer ailelere referans vermesi ile ulaşılmıştır. Dolayısıyla kartopu yöntemi ile görüşmeci aileler çeşitlendirilmiştir. Özellikle mülakatlarda Suriyeli bir tercümanın olmasıyla da görüşülen aile ve araştırmacı arasında belirli bir güven sağlanmıştır. Görüşme yapılan ailelerin neredeyse tamamı Türkçe bilmediğinden görüşmeler tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ailelerin rızasıyla ses kaydı alınmış ve daha sonra ses kayıtları deşifre edilmiştir. Deşifre edilen ses kayıtları söylem analizi metodu ile değerlendirilmiştir.

Çalışmanın saha araştırması bölümünde görüşmeler yapılırken öncelikle ailelere ulaşma ve evlerine kabul alarak görüşme ayarlamak saha araştırmasının zorlukları arasında yer almaktadır. 2018 Ocak ayında gerçekleştirilen bir mülakat başlangıçtan hemen sonra kesintiye uğramıştır. Görüşme esnasında iki üç defa eşini arayıp sorulan sorular hakkında danışmış ve

sonunda mülakatı yapmak istemediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla görüşmeye devam edilememiştir. Diğer bir husus ise aileler Arapça konuştuğu için iletişim tercüman aracılığıyla sağlandığından bu durum zaman zaman iletişim kurmayı zorlaştırmış ve mülakatların uzun sürmesine neden olmuştur. Görüşülen ailelerden genellikle annelerle görüşme sağlanmıştır. Bazı kadınların yaşanan iç savaşta eşlerini kaybettikleri, kadınların görüşmeye daha cesaretli davranış sergilemesi, kadınların sıkıntılarının daha fazla olması ve görüşme yapacak zamanlarının çalışan erkeklere göre daha fazla olması ağırlıklı olarak annelerle görüşme yapılmasının sebepleri arasında sayılabilir. Bununla birlikte babalarla da görüşmeler yapılarak belirli bir dengeye ulaşılmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM: GÖÇ ve SURİYE

İnsanoğlunun yaşam serüveninin başlangıcından bu yana devam eden göç olgusu, yüzyıllar boyu önemini yitirmemiştir. Özellikle son yıllarda yaşanan savaşlar ve beraberinde gerçekleşen toplumların kitlesel olarak zorunlu yerlerinden edilmeleriyle birlikte dünyanın en önemli sosyolojik meselesi haline gelmiştir. Bu durum akademi tarafından ciddi olarak ele alınmış ve Sosyal Bilimler alanında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda önce kavramsal çerçevenin ortaya konulması ve bu çerçeve üzerinden ilerlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle göç kavramının bu çalışmada ne anlam ifade ettiği üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Göç kavramı üzerine oluşturulmuş pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar temel olarak bireyin veya toplumların çeşitli nedenlerle yaşadıkları coğrafi hareketlilik üzerinden yapılmaktadır. Adıgüzel'e göre göç, yalnızca fiziksel bir yer değiştirme değil, psikolojik ve sosyal boyutları da olan kompleks bir süreçtir. Çünkü göçler bir toplumdan başka bir topluma olarak gerçekleşir. Bu sebeple bireyler yalnızca fiziksel olarak mekan değiştirmez aynı zamanda bireysel ve sosyal hayatlarındaki tüm ilişkileri de yeniden kurmak zorunda kalırlar (2018, s.3). Dolayısıyla göç hem fiziksel hem de ruhsal olarak gerçekleşmektedir.

Göçmen fiziksel olarak göç ettiği bölgeye kültürünü, hatıralarını, bilgilerini ve hayallerini de götürmüş olur. Bu hareketlilik ve göç edilen yere uyum sürecinde insani karşılaşmaların gerçekleştiği gündelik hayat pratikleri ve sosyal hayat uzanımında yerli halkla göç edenler arasında çeşitli krizler de ortaya çıkabilmektedir. Hem yeni coğrafyaya ayak uydurma hem de yeni bir kültürle karşılaşma süreci beraberinde birçok sosyal ve psikolojik sorunu getirmektedir. Sosyal uyum ve entegrasyon süreci olarak adlandırdığımız bu karşılaşmanın önemli bir ayağını eğitim oluşturmaktadır. Bu konu ikinci bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) göç; "Yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade, düzensiz göçü ve uluslararası korumayı" içermektedir.[2] Buradan yola çıkarak göçün sadece

[2] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf, Erişim Tarihi: 06.01.2019

gündemde olan kitlesel hareketliliği değil insanların her türlü sebepten dolayı coğrafi olarak kısa veya uzun süreli olarak yer değiştirmesini ifade ettiği söylenebilir.

Özetle göç, sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal olaylar gibi pek çok nedenden dolayı insanların coğrafi olarak yer değiştirmesidir. Bu yer değişikliği uluslararası olabileceği gibi ulusal düzeyde de olabilir. Modern anlamda ele alınacak olursa uluslararası göç, devletler arası sınırların aşılmasıyla gerçekleşir. Diğer bir ifade ile geçici veya sürekli yaşamak üzere bir ülkenin siyasi sınırlarını aşarak başka bir ülkeye geçmek şeklinde ifade edilebilir. Göçün biçimi nasıl olursa olsun her türlü nüfus hareketleri göç sayılır. Göçler, gönüllü-zorunlu, geçici-sürekli, iç-dış, bireysel-kitlesel olarak pek çok şekilde tasnif edilebilir.

Yücel Yönlü'ye göre göç, genel olarak bireylerin veya toplulukların yer değiştirmesidir (2018, s.7). İnsanlar bazen çalışıp iş bulmak daha refah bir hayat sürmek için göç ederken bazen de savaş, sürgün, doğal afet gibi zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden göç ederler.

UNHCR'nin yıllık yayımladığı Global Trends Report'a (Küresel Eğilimler Raporu, 2018) göre 2017 sonu verilerine göre dünya da zorla yerinden edilmiş insanların sayısı 68,5 milyona ulaşmıştır. Bu sayı İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en yüksek değerdir. Bunların 25,4 milyonu mülteci, 3,1 milyonu sığınmacı, 40 milyonu ise ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir.[3]

Sosyolojinin bir alt dalı olan 'Göç Sosyolojisi' toplumu anlamak ve toplumların coğrafi olarak yer değiştirmelerinin nedenlerini yorumlamayı kolaylaştırmak için önemlidir. Fakat bunun önemi günümüze kadar yeterince anlaşılamamıştır. Türkiye'yi, Türk toplumunu yaşadığı göç süreçleri dışında tutarak analiz etmek mümkün değildir. Anadolu yüzyıllar boyunca farklı toplumsal ve etnik grupların bir arada yaşadığı, savaşlar, sürgünler içeriye ve dışarıya göçlerin eksik olmadığı bir coğrafya olmuştur. Gerek geçmişte gerekse son yıllarda gerçekleşen göç hareketleri yaşadığımız ülkede göçlerin ne kadar önemli bir toplumsal değişim olgusu olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla toplumsal değişimin temel olgusu olan göçler, Türkiye'nin toplumsal yapısını anlamamız için oldukça önemlidir.

[3] https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html, Erişim Tarihi: 03.01.2019

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç, insanlık tarihi kadar eskidir. Dünyada savaşlar, sürgünler, geçim sıkıntısı gibi pek çok sebeplerle yüzyıllardır devam eden sosyal bir hareketlilik vardır. İnsanlar bireysel veya kitlesel bir şekilde, zorunlu veya gönüllü olarak yaşadıkları yerlerden ayrılarak başka bir yerleşim yerine göç etmektedirler.

Göç çalışmalarında olağanüstü bir literatür bulunmakla birlikte birçok da kavram bulunmaktadır. Göç olgusunun son yıllarda dünya gündemine oturmasıyla birlikte özellikle günlük hayatta kavramların birbiri yerine kullanıldığı gözlemlenmektedir. Halk arasında göçe dair kavramların birbiri yerine çokça kullanıldığı bilinmektedir. Bu çalışmada kavram karmaşasının önüne geçebilmek için bazı göç kavramlarının neyi ifade ettikleri ve bu çalışmada nasıl kullanılacağı ele alınacaktır.

Göçmen, *'migrant',* genel olarak ekonomik nedenlerle kendi istekleriyle ülkeden ayrılan insanlar için kullanılan bir kavramdır. Göçmenler genellikle ekonomik olarak daha rahat yaşama imkanlarına sahip olmak için başka bir ülkeye kendi verdikleri kararlar doğrultusunda yasal olarak yer değiştirenlerdir. Herhangi bir tehlikeye maruz kalmadan yer değiştiren bu kişiler uluslararası koruma altında değillerdir (Kaya, Yılmaz Eren, 2015, s.17). 5543 sayılı İskan Kanunu'na göre göçmen "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır" şeklinde ifade edilmektedir. [4]Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti ağırlıklı olarak Türk soyuna ve kültürüne bağlılığı vurgu yapmıştır. Ancak uluslararası akademik literatürde göçmen yukarıdaki bahsedilen tanıma denk düşmektedir.

Sığınmacı, *'asylum seeker',* kavramı, zulüm ya da ciddi zarardan korunmak amacıyla ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan mülteci statüsü almak amacıyla başvuruda bulunan ancak bu başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılmaktadır (IOM, 2009, s.74). Sığınmacılar olumsuz bir karar çıkması halinde ülkeyi terk etmek zorundadırlar. Sığınmacı statüsü geçicidir ve mülteci statüsü tanınması ile birlikte bu statünün en başından beri geçerli olduğu kabul edilir.

[4] http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2019

Türkiye'de iltica hukuku ile ilgili ilk yasal düzenleme 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Kanuna göre; mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma olmak üzere dört kategori mevcuttur. [5] Buradaki mülteci tanımı 1951 Cenevre Sözleşmesi ile uyumludur.

Mülteci, *'refugee',* kavramı, 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1A. maddesinde ifade edildiği gibi kabul görmüştür. Bu maddeye göre Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal grubu mensubiyet veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan veya korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen ya da tabiiyeti yoksa, bu tür olaylar sonucu ikamet ülkesi dışında bulunan, korku nedeniyle ikamet ülkesine dönemeyen ya da dönmek istemeyen kişilerdir.

Şartlı Mülteci, kavramı, Türkiye, 1951 Cenevre sözleşmesine coğrafi kısıtlama getirmiştir. Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle gelenler mülteci statüsünde olurken, sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü taşıyıp da Avrupa dışından gelenler ise şartlı mülteci olarak tanımlanmıştır.[6] Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir. Üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar şartlı mültecilerin Türkiye'de kalmasına izin verilmektedir. Şartlı mülteci, Türkiye'de geçici bir süre kalabilir, kendisine geçici ikamet izni verilir. Güvenli üçüncü ülke bulduğu zaman Türkiye'yi terk etmek zorundadır.

İkincil Koruma kavramı, Türkiye Cenevre Sözleşmesine yer bakımından çekince koyduğundan dolayı Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle iltica edenler mülteci statüsünde sayılırken Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle iltica edenler şartlı mülteci statüsüne tabi olurlar. Mülteci ya da şartlı mülteci tanımına uymayan ve ülkelerinde

[5] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf, Erişim Tarihi: 03.01.2019
[6] http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf, Erişim Tarihi: 03.01.2019

kaldıkları takdirde zulüm, işkence, insanlık dışı, haysiyet kırıcı muamele görme tehlikesi altında bulunan yabancılara Türkiye ikincil koruma vermektedir. Özellikle menşe ülke veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına maruz kalacak veya silahlı çatışma durumlarında ayrım gözetmeyecek şiddet hareketleri yüzünden şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülke veya ikamet ülkenin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişilere sağlanan statüdür.

Geçici koruma ise kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil veya geçici koruma bulmak üzere yerinden edilen kişilerin dahil olduğu kategoridir (Kaya, Yılmaz Eren, 2015, s.25). Bugün ülkemizde bulunan Suriyeliler Türkiye mevzuatına göre geçici koruma statüsünde bulunmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye'de bulunan Suriyeliler, ilgili mevzuatlara göre mülteci değildir. Hukuki olarak 'Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler' olarak ifade edilmektedir. YUKK'un 91. maddesinde düzenlenen 'geçici koruma' 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir

Türkiye'de göçle ilgili düzenlemeler 2014 de yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na dayanmaktadır. Kanun; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulamasına ilişkin usul ve esasları; İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir. Bu kanunla kurulan Genel Müdürlük ile yabancılarla ilgili işlemler güvenlik güçleri (emniyet, jandarma) değil, sivil bir otorite tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla göç stratejilerinin belirlenmesinde bütünsel bir yaklaşım ve kurumlar arası işbirliğine imkan sağlanmış ve insan hakları temelli, sivil bir kurumsal göç yönetiminin yapılanması fırsatı doğmuştur.

Çalışmanın içeriğinde hukuki bir niteleme kastedilmeden ülkelerindeki savaş ortamından kaçıp Türkiye'ye sığınma eylemini ifade etmek için Suriyelilerle ilgili olarak mülteci kavramı kullanılmıştır. Ancak Türkiye'deki Suriyeliler hukuki olarak ne mülteci ne de sığınmacı statüsündedir. Türkiye devleti, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında Suriyelilere 'geçici koruma statüsü' vermiştir.

1.2. **GÖÇ KURAMLARI**

Kılıç ve Toker Gökçe'nin Castles ve Miller'den aktardığına göre günümüzde uluslararası göç hareketleri ikili ve bölgesel ilişkiler, güvenlik, ulusal kimlik ve egemenlik gibi pek çok alanda etki yaparak toplumları ve ülkeleri dönüştürmektedir. Bu sebepten uluslararası göç olgusu günümüz küreselleşme süreci için oldukça önemlidir (2018, s.496).

Çağımızdaki uluslararası göç olgusunu ve yaşanan göç hareketlerini daha iyi anlayabilmek için göç kuramlarını anlamak ve tartışmak faydalı olacaktır. Birçok göç kuram ve modeli içerisinden seçilmiş bazı önemli göç kuramlarına aşağıda değinilmiştir.

1.2.1. Ravenstein'ın Göç Kanunları

Çağlayan'ın Yalçın'dan aktardığına göre Ravenstein'a göre göç kesin kanunlara bağlı olarak yürür. Bu doğrultuda göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmaya çalışır. Ravenstein, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verilerinden hareketle yedi göç kanunu belirlemiştir. Ravenstein'ın çalışması daha kendisinden sonra gelecek göç kuram ve modellerine öncülük eder. 1885'te kendisi tarafından yayınlanan çalışma göçle ilgili bir ilktir. Çalışmasının kuramsal temeli endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuş ve 19.yy'ın sonlarındaki gelişmeler çalışmanın temel dinamiğini oluşturur. Endüstrileşmeyle birlikte insanlar daha iyi bir hayat için Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Amerika'ya doğru göç etmişlerdir. Bu dönemlerde çalışmasını yapmış olan Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları başlıklı iki makalesinde yedi göç kanununu tartışmaya açmıştır (Çağlayan, 2006, s. 69).

1- Göç ve mesafe: Göç edilen merkezdeki iş imkanlarının çokluğunun kentin nüfusuna oranı göçün boyutunu belirler.

2-Göç ve basamakları: Basamaklı bir şekilde boşalan yerlerin yakın bölgelerden gelen göçmenlerle doldurulmasıyla oluşan dalgalardır.

3-Yayılma ve emme süreci: Göç sadece amaç olamaz. Yani bireyler yalnızca yer değiştirmek için göç etmezler. Göçmenler için amaç, kentteki ekonomik refahtır. Kentin avantajlarından faydalanma isteği, yayılma sürecini destekler.

4- Göç zincirleri: Göç zamanla zincirleme olarak gelişir yani göç alan yerleşim yerleri aynı zamanda göç de verirler. Böylece her bir göç dalgası bir diğerinin nedeni olur. Ravenstein'a göre göç bir süreçtir.

5- Doğrudan göç: Bu tür ilk dört kanunda anlattığından farklı olarak doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksızdır. Uzun mesafeli göçlerde göçmenler doğrudan büyük ticaret ve endüstri merkezlerine yönelmektedirler.

Ravenstein sayılan beş göç kanununda iki modelden bahseder. İlk dördü, kısa mesafeli ve zincirleme iken beşinci basamaksız, uzun mesafelidir. Ortak nokları ise göçün ticaret ve sanayinin geliştiği büyük kentlere doğru olduğudur.

6- Kır kent yerleşimcileri farkı: Kentte yerleşik yaşayanlar kırda yerleşik yaşayanlardan daha az göç etme eğilimindedir.

7- Kadın erkek farkı: Kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç etme eğilimindedirler.

Ravenstein'a göre göçün temel nedeni, ekonomik olarak refah arayışıdır. Bunun dışındaki diğer koşullar talidir. Ravenstein'ın göç kanunları günümüzde oldukça kompleks göç olgusunun anlaşılması için eksik ve yetersizdir. Ravenstein'in çalışmaları daha sonraki göç teori ve modellerine öncülük etmesi bakımından önemlidir (Çağlayan, 2006, s.71).

1.2.2. İtme Çekme Kuramı

Kuramın ilk içeriğini Everet Lee yazmıştır ancak daha sonradan farklı kişilerin katkılarıyla kuram geliştirilmiştir. Lee, Ravenstein'dan beri yaklaşık seksen yıl geçtiğini yapılan çalışmaların onun ötesine gidemediğini ve genel olarak da göç çalışmalarının göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir eğilim ortaya koyduğunu söylemiştir. Lee kendi kuramından göçmenden çok göçe odaklanmış ve bununla birlikte göçmenin de göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Lee'ye göre yaşanan yer, gidilmesi düşünülen yer, karşılaşılan engeller ve bireysel faktörler itme çekme kuramının temel işleyiş ve bileşenlerini oluşturur. İtme çekme teorisi genel olarak bakıldığında sadece itici çekici faktörler etkisiyle işliyor gibi görünse de bu işleyişin ardında yatan göç olgusunun belirleyicileri komplikedir. Çünkü Lee'ye göre göç anlaşılması zor bir olgudur. Bu sebeple sadece itme ve çekme faktörlerini incelemek yetersiz kalır. İtme ve çekme faktörlerinin yanında göçü

engelleyebilecek makro ve mikro faktörlerinde incelenmesi gerekir. Lee'ye göre göç artılar ve eksilerden oluşan matematiksel bir hesapla anlaşılmaz ancak bu matematiksel hesap göçün ilk basamağını oluşturur.

Günümüzde itme ve çekme faktörleri hem iç hem de dış göçler için geçerliliğini sürdürmeye devam etmektedir. Bununla birlikte günümüzde göçler artık Lee'nin bahsettiğinden daha karmaşıktır. Küreselleşme başta çeşitli nedenler göç olgusunu derinden etkilemektedir. Özellikle uluslararası göçler için itme çekme faktörlerinin hesaplanması kolay değildir. Her ne kadar itme çekme faktörleri göç bağlamında varlığını sürdürsede, sınıf yapısının tartışmalı hale geldiği günümüzde Lee'nin kuramında bahsettiği gibi itme çekme faktörlerinin her sınıf için ayrı ayrı hesaplanması zordur (Çağlayan, 2006, s.72).

1.2.3. Petersen'in Beş Göç Tipi

William Petersen'in temel olarak aradığı itme çekme faktörlerinin altında yatan asıl sebeplerin neler olduğudur. Bunlar, çevrenin itmesi sonucu ortaya çıkan ilkel göçler, yönetimi elinde tutan bir topluluğun neden olduğu zorlama göçler, göç etmesi istenen topluluğun tercih hakkına sahip olduğu yöneltilmiş göçler, göç kararının tamamen bireylerde olduğu serbest göçler ve teknolojik gelişmeler sonucu demiryolu ağları ve taşıyıcı gemilerin ortaya çıkmasıyla değişik durumlarda bir bölgeden ya da ülkeden başka bir yere çok sayıda insanın göç ettiği kitlesel göçler olmak üzere beş tiptir (Çağlayan, 2006, s.75). Görüldüğü gibi bu göç tipleri daha çok göç olgusunun ortaya çıkış sebeplerini merkeze alarak belirlenmiştir. Bu tipler Gezici Yalçın (2017, s.21)'ın da ifade ettiği gibi göçün tam olarak ne zaman zorunlu ne zaman isteğe bağlı olarak gerçekleştiği konusunun çok düzeyli bir analizinin yapılması gerektiği yönünden düşünülmelidir. Aslında bazı göçler gönüllü olarak değerlendirilse bile zorunlu göç kategorisine girebilmektedir. Dolayısı ile her bir göç olayı için ayrı bir sosyolojik analiz yapılmalıdır.

1.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bu kuram daha çok mikroya yönelik olarak göç konusunda bireylerin kararlarında etkili olan sebepleri ve göçmeni öncüler. 1940 yılında Stouffer ilk kez kesişen fırsatlar kuramından bahsetmiştir. Ona göre göç konusunda asıl önemli olan çekme faktörlerinin etkisidir. Bunun da önemini belirleyen mesafedir. Kurama göre belli bir mesafeye göç edecek kişilerin sayısı bu

mesafedeki iş imkanlarının çokluğuna bağlıdır. Yani göç edilecek yerdeki iş imkanlarının çokluğu ve mesafenin kısalığı göç eden kişilerin sayısını artıran faktörlerdir. Bu kuramın en önemli katkısı mesafeye bağlı olarak göç sırasında çıkabilecek zorlukları anlamlandırmasıdır. Göç için yol alınacak mesafede aşılacak ulus devletlerin sınırları ve bu sınır geçişleri göç üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Çok geniş kapsamlı bir kuram olmasa da özellikle ekonomik temelli göçlerde ve işçi göçü çalışmalarında kullanılabileceği görülür. Küreselleşme ile günümüzde daha da yoğunlaşan ucuz işgücü talebi ve bu durumu destekleyen yasadışı göçleri bu kurama göre anlamlandırmak oldukça zor görünmektedir (Çağlayan, 2006, s.77). Yine burada Gezici Yalçın (2017, s.21)'ın "gönüllülüğün ve zorunluluğun ima ettiklerinin yeniden tartışılması gerektiği" gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Böylelikle insanlar zorunda kaldıkları için mi yoksa kendi istekleri için mi göç ederler sorusuna sağlıklı cevap verilebilecektir.

1.2.5. Merkez Çevre Kuramı

Özcan'ın Gezgin'den aktardığına göre Marksist teori ile bağlantılı olarak işgücü göçünün ortaya çıkışı kapitalist sistemden kaynaklıdır. İşgücü göçünün nedeni kapitalist merkez ülkeler ile az gelişmiş çevre ülkeler arasındaki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Ekonomik olarak birbirine bağımlılığı doğuran merkez-çevre kuramında merkez ülkelerin ucuz işgücü, hammadde gibi gerekçelerle çevre ülkelere ihtiyaç duymasından kaynaklı çevre ülkelerdeki nüfus göç etmeye başlar. Çevre ülkelerde refahlarını artırmak için merkez ülkelere ihtiyaç duyduklarından dolayı çift yönlü bir bağımlılık durumu oluşur (2016, s.200). Ancak bu durum her zaman göçmenlerin lehine olmayabilir. Göç ettikleri ülkelerde yeteri derecede işçi haklarına sahip olamamaktadırlar. Gezici Yalçın (2017, s. 19) bu konu hakkında göçmenlerin, yerli işçilerin çalışmadığı alanlarda istihdam edildiklerine, işveren tarafından istenildiği zaman işten çıkarabileceklerine ve ucuz işgücü durumuna düştüklerine dikkat çekmektedir. Bu da hem insani açıdan hem de göçün ekonomi ile ilişkisi bakımından değerlendirilmesi ve farkında olunması gereken önemli bir durumdur.

1.2.6. Göç Sistemleri Kuramı

Özcan'ın Massey ve diğerlerinden aktardığına göre göç akımları ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerden kaynaklandığından dolayı coğrafi yakınlık önem taşımaz. Göç

ilişkilerini kolaylaştırıcı bir etken olan coğrafi yakınlık değişimin kesin bir nedeni olmadığı gibi değişime engel de teşkil etmez. Kuramın varsayımına göre göç alan ülkeler için daha olası bir durum olan bir ülkenin birden fazla göç sistemine dahil olabilmesidir (2010, s.201).

Bu kuram uluslararası ilişkiler çerçevesinde ekonomik ve politik temelli geliştirilmiştir. İki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimi ile bir zincir oluştururlar. Bu ilişkiler mesafe olarak birbirine yakın ülkeler arasında olabileceği gibi uzak ülkeler arasında da olabilir. Genel anlamda göç veren ve alan iki ülke arasında göç ilişkisinden önce bir ilişki mevcuttur. Çağlayan'ın Faist'den aktardığına göre göç sistemleri kuramı dünya sistemleri kuramı ile ağ kuramı arasında bir bağlantı bir geçiş kuramıdır ve ağ kuramına zemin hazırlar. Faist için temel olan göçün uluslararası boyutunun niteliğidir. Bu doğrultuda Faist uluslararası göçlerin yarattığı yeni bir alandan bahseder. Bu yeni alan ulus aşırı toplumsal alanlardır. Kuram tarihsellik bağlamında iki yer arasında yaşanan göçün anlamlandırılmasında kullanılabilir ancak yaşanan göç ve göçmen ilişkileri iç içe geçen günümüzde, göçler için tek faktörlü bir bakış geliştirmek oldukça zordur. Göç sistemleri kuramı çok uzun yıllara dayanan göçler için tarihsel bir perspektif getirmekle birlikte göçmene dair meselelerde de analiz imkânı sağlamaktadır (Çağlayan, 2006, s.82). Buradan göçün sadece bir kişinin aldığı karar olarak değil toplumun da etkisinin olduğu psikolojik ve sosyal boyutları olan bir olgu olarak değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1.2.7. İlişkiler Ağı (Network Kuramı)

Bu kurama kadar anılan kuramlar genel olarak göçün ne tür sebeplerden kaynaklandığını değerlendirmiş ve göçün nicel ve nitel görüntüsüne odaklanmıştır. Aynı zamanda pek çok göç kuramı ekonomik temelli olup tarihsel perspektiften kopuktur. Oysa çağımızdaki göçler tarihsel perspektiften kopuk olarak değerlendirilemeyecek kadar önemlidir. Günümüzde yaşanan göç hareketleri birçok faktörün etkisinde gerçekleşir. Ağ kuramı gerek göçe gerekse de göçmene yaklaşımıyla anılan diğer kuramlardan farklılık gösterir (Çağlayan, 2006, s.85). Güncel bir mesele olan Suriyelilerin kitlesel göçü zorunluluk kaynaklı olması ve ekonomik sebebin arka planda kalması ve hayatta kalmak asıl neden olması gerekçesi ile ilişkiler ağı kuramının araştırma konusu ile ilişik olduğu söylenebilir.

1.3. GÖÇ ve SURİYE

1.3.1. Suriye'de İç Savaş ve Kısa Tarihi

2011 yılından beri devam eden Suriye iç savaşının temeline inildiğinde Arap Baharı ile birlikte çeşitli sosyopolitik nedenler, dış etkenler ve Suriye tarihinin bir birleşimi olarak görülebilir. Sosyopolitik nedenler arasında mezhep farklılıkları, ekonomik zorluklar ve politik baskıların etkili olmaktadır. Suriye tarihinde devam edegelen otokratik yönetimlerin bir sonucu politik baskılar Hafız Esed döneminden itibaren ülkede güçlü bir muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Müslüman Kardeşlerin öncü olduğu bu muhalif gruplar yıllarca şiddetle bastırılmaya çalışmış hatta bu durum sebebiyle ülkeden ihraçlar yaşanmıştır. Beşar Esed döneminde de muhalifler "Şam Baharı" hareketi gibi çeşitli şekillerde tepkilerini ortaya koymak istese de her seferinde bastırılmışlardır. Arap Baharı ile birlikte artık halk isyanları önlenemez hale gelmiş ve hızla ülke geneline yayılan gösteriler rejim tarafından engellenememiştir (Özdemir, 2016, 96-97).

Ancak muhaliflerin sayısı ve gücü artmasına rağmen rejimin devrilmesi için yeterli olmamıştır. Bu durumun oluşmasında uzun yıllardır Suriye üzerinde belirli ölçüde söz sahibi olan küresel ve bölgesel güçlerin iç savaşla birlikte ülke üzerindeki rollerini artırmasının etkisi olmuştur. Özellikle Rusya ve İran'ın rejimi desteklemeleri Esed rejiminin günümüze dek ayakta kalmasında önemli ölçüde etkili olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri gibi çeşitli batılı devletlerden gelen destek muhalifler için yeterli olmamıştır. Sonuç olarak hem iç dinamikler hem de dış dinamiklerle bir bütün olarak Suriye otokratik yönetimler, ekonomik sıkıntılar ve mezhep çatışmalarıyla dolu tarihinin yansımalarını bir iç savaş olarak günümüzde yaşamaya devam etmektedir (Özdemir, 2016, 97).

2011 yılından itibaren devam eden savaş ve çatışma ortamından kaçan pek çok Suriyeli içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu komşu ülkelere göç etmeye mecbur olmuştur. Türkiye yaşanan bu süreçte açık kapı politikası izlemiş ve Suriye ile arasındaki sınır kapısını açmış ve sığınmacıları kabul etmiştir. Ancak süreç içerisinde uluslararası kamuoyunun da çözüm arayışına girmemesi nedeniyle Suriye'de çatışmalar yoğunlaşmış ve göçler günden güne

artmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM, 2019) verilerine göre Türkiye'de toplam 3 milyon 640 bin 466 Suriyeli bulunmaktadır. [7]

1.3.2. Bir Hak Olarak Mültecilik

Mültecilik olgusu eşitlik ve insan hakları bağlamında değerlendirilebilir. Daha spesifik olarak ise Suriyelilerin hukuki durumu incelenecektir.

1.3.2.1.Eşitlik ve İnsan Hakları

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda tüm devletlerce oy birliğiyle bütün halklar ve milletlerce uygulanacak insan hakları modeli ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ilan edildi. Beyannamede yer alan haklar ve değerler, her insanın doğuştan sahip olduğu ve bütün devletlerin saygı duyması gereken asgari şartlar olarak kabul edildi. Metinde herkes sözüyle başlayan ifadelerle yaşama hakkı, eşit koruma, adil yargılanma, serbestçe dolaşma ve seyahat, mal edinme, fikir ve inanç özgürlüğü, sosyal güvenlik ve öğrenim hakkı gibi insanca yaşam için gerekli sosyal ve hukuki haklar tanımlanmaktadır.

Bugün tüm dünya da İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en fazla mülteci nüfusunun olduğu günleri yaşıyoruz. Savaş başta olmak üzere ülkelerindeki kıtlık, yoksulluk, terör ortamlarından kaçmak zorunda kalan kadın, çocuk, erkekler hayatta kalma mücadelesi vermektedirler (İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik, 2017, s.14). Mültecilik sorununu çözmek için öncelikle sorunu oluşturan sebepleri anlamak ve ortadan kaldırmak gereklidir çünkü mültecilik bir tercih değildir.

İHEB'nin 13. ve 14. maddeleri şu şekildedir:

Beyanname 13/1: "Herkes, herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına sahiptir. Herkes kendi memleketi dahil herhangi bir memleketi terk etme ve memleketine dönme hakkına sahiptir. "

[7] http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik,
Erişim Tarihi: 11.02.2019

Beyanname 14/1: “Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulünü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haizdir.”

Her mülteci hakkı ihlali aslında bir insan hakkı ihlalidir. Her bir bireyin potansiyel bir mülteci olduğu dünyamızda, toplumlar, dezavantajlı kesimde olan mülteciler için korumayı daha üst seviyelere taşımaları gerekirken tam tersi bir tutum içerisinde olarak ötekileştirmektedir (İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik, 2017, s.17).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md.14/1’e göre iltica hakkı bir hak olarak tanımlanmıştır ve temel bir insan hakkıdır. İltica hukukuna ilişkin 1951 tarihli Cenevre sözleşmesi pek çok insan hakları belgesine de ışık tutmuştur. 1950 yılında bölgesel bir kuruluş olan Avrupa Konseyi bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) imzalanmıştır. Sözleşme esas itibariyle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesindeki hakları temel alarak pek çok insan hakkını korumak üzere akdedilmiştir. AİHS’in diğer sözleşmelerden ayrılan en belirgin özelliği yaptırım mekanizmasına sahip olmasıdır. AİHS’de mülteci ve sığınmacılara yönelik doğrudan bir madde bulunmasa da işkence yasağına ilişkin 3. Maddesi ve 1951 Cenevre sözleşmesinde yer alan geri göndermeme ilkesi işletilerek mültecilerin ve sığınmacıların vücut ve hayat bütünlüğünün tehlikede olacağı yerlere gönderilmesi engellenmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yabancıların topluca sınır dışı edilmelerinin yasak olduğuna dair yorumlar getirerek sözleşmede açık hüküm bulunmasa da etkin koruma sağlamaktadır. Ayrıca bu konuda Afrika Birliği Örgütünün Sözleşmesi, 1977 tarihli Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi, Cartegna Mülteciler Bildirisi, 1994 tarihli Arap Devletlerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi gibi düzenlemeler de yapılmıştır (Kaya, Yılmaz Eren, 2015, s.15). Ancak hem göç edenlerin birçoğunun hem de göç alan ülkelerdeki insanların büyük çoğunluğunun bu hukuksal boyutları ve mevzuata ilişkin haklarını tam olarak bilmediği söylenebilir.

1.3.2.2. Suriyelilerin Hukuki Durumu

Mültecilerin hukuki statüsü gerek İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde gerekse 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’nde koruma altına alınmıştır. Ancak bu sözleşmede Türkiye’nin coğrafi açıdan kısıtlama getirmesinden kaynaklı bugün Türkiye’de bulunan sığınmacılar sözleşme kapsamına girmez. Türkiye’ye iltica edenlerin

%90'ı sözleşme kapsamında olmayan ülkelerin vatandaşlarıdır. Türkiye mevzuatlarına göre ülkemizde bulunan Suriyeliler geçici koruma statüsündeler ve 'Geçici Koruma Yönetmeliği'ne tabidirler. Adı geçen yasal düzenlemeler doğrudan mültecilerin eğitimine dair olmamakla birlikte bu kişilere yapılacak her türlü yardımla ilgili dayanak oluşturmaktadır.

2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 1. Maddesine göre ülkemizde bulunan Suriyeliler hukuki olarak Geçici Koruma statüsündedirler ve bu yönetmelik hükümlerine tabidirler. Geçici Koruma öngörülemeyen ve acele durumlar sebebiyle baş gösteren akınlar sebebiyle göç etmek zorunda kalan kişilerin korunması amacıyla geliştirilmiş bir statüdür. Geçici korumanın amacı bu kişilerin acilen güvenli bir ortama yerleştirilmelerini sağlamak ve başta geri gönderilmeme ilkesi olmak üzere temel insan haklarını güvence altına almaktır. Geçici korumaya ilişkin düzenlemeler uluslararası metinlerden çok Avrupa Birliği uygulamasına dayanmaktadır. Geçici koruma sığınan kişilerin uluslararası korunma ihtiyacının karşılanmasında pragmatik ve tamamlayıcı bir araç olarak görülebilir. Kitlesel akın durumlarında bireysel statü belirleme usullerine başvurmadan acil koruma ihtiyacını karşılamaktadır. Bu kavram ülkeye kabul, temel insan hakları, geri göndermeme ilkesine uyma gibi temel koruma unsurlarını kapsar. Geçici koruma durumunda en uygun çözüm şartlar normale döndüğünde menşe ülkeye dönmektir (Kaya, Yılmaz Eren, 2015, s.35).

Göç çalışmaları özellikle İkinci Dünya savaşından sonra akademik alanda yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de ise çok yeni bir alandır. 2000'li yıllardan sonra üniversitelerde Göç Araştırma Merkezleri kurulmaya başlamıştır. Bugün Türkiye yurt dışındaki vatandaşları ve akraba toplulukları için çalışabilmek adına yeni kurumlar ihdas etmektedir. 2011 yılından bu yana kitlesel olarak Türkiye'ye gelmeye başlayan ve sayıları artarak devam eden Suriyelilerin etkisiyle 2013 de İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Yine bu etki ile göç alanındaki akademik ve kamusal çalışmalar artmıştır.

1.3.3. Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu

Dünyada zorla yerinden edilenlerin sayısı İkinci Dünya Savaşından beri en yüksek sayıya ulaşmıştır. Demokrasi, insan hakları, gelir dağılımı, ücretler gibi pek çok konuda dengeli bir dağılım olmadığı sürece bu göçlerin devam edeceğini söylemek güç olmaz (Adıgüzel, 2016, s.171). Fazla sayıda göçmen bulunduran ülkelerde göçmen toplum ile yerel halkın sorunsuz ve

huzur içinde bir arada yaşayabilmeleri meselesi günümüz dünyasını çözüme kavuşturması gereken bir konudur. Göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler ve ülkelerin uyguladığı politikalar entegrasyon, asimilasyon ve çok kültürlülük olmak üzere çeşitlilik gösterebilir. Avrupa'nın yapısına bakıldığında asimilasyon ve entegrasyon olmak üzere iki zıt yapı öne çıkmaktadır. Amerika, Kanada, Avustralya gibi göçmen ülkesi olarak adlandırılan ülkelerde ise Avrupa'dan farklı olarak çok kültürlülük modeli gözlemlenmektedir. Kültürleşme hem bireylerde meydana gelen değişimleri hem de toplumsal yapıdaki kurumlarda meydana gelen değişimleri kapsar. Göçmen bulunduran toplumlarda hem göç eden toplum hem de ev sahibi toplum birbirinden farklı kültürleşme stratejileri geliştirebilir. Oluşan bu yeni ortamda toplumlar kısa veya uzun sürede, kolay veya zor da olsa toplumsal olarak bir uzlaşmaya ulaşırlar (Adıgüzel, 2016, s.182).

1.3.4. Entegrasyon, Asimilasyon, Çok kültürlülük

Zorunlu veya isteğe bağlı olarak göç eden her göçmen, göç ettiği yeni coğrafyaya yanında birçok şey götürür. Bunların en önemlisi ise kendi öz coğrafyasında sahip olduğu kültürüdür. Gezici Yalçın'a göre kültür, "insan eliyle yapılan şeyleri (elbiseler, aletler, mimari gibi); dil, sosyal kurallar, ritüeller gibi kod sistemine dayanan davranışları; tutumları, inançları, değerleri ve becerileri" içeren bir kavramdır (2017, s.71). Dolayısı ile göçmenin yanında götürdüğü ve önceki hayatının birçok alanına şekil veren kendi öz kültürü ile yerli halkın kültürü bir karşılaşma yaşamaktadır. Bu da beraberinde çeşitli sorun alanlarını getirmektedir.

Kültürlerarası stratejiler, kültürel olarak çoğulcu toplumlarda etnik toplulukların birbiriyle ilişki biçimleridir. Bu ilişki azınlık olan grubun kendi kültürüyle yaşayıp yaşayamayacağı veya tamamen asimile olup olmayacağı ile ilgili bir konudur. Adıgüzel'in Berry'den aktardığına göre halkların karşılaşmasında kültürleşme süreci; entegrasyon, asimilasyon, çok kültürlülük ve eritme potası olmak üzere 4 temel stratejiden oluşur. Bu stratejilerde ayrılma, marjinalleşme, ayrım ve dışlanma gibi sonuçlar doğurmaktadır. Böylece ev sahibi toplumun entegrasyon politikası ayrışmaya, asimile politikası marjinalleşmeye, çok kültürlülük politikası ayrıma, eritme potası dışlama gibi sonuçları doğurabilmektedir (2016, s.184). Bu durum Sennett'in bir eserinde "Yabancı olmak kişinin köklerinden kopması demektir" şeklinde ifade ettiği açıdan ele alınabilir (2017, s.73). Yabancı veya mülteci, köklerinden fiziki olarak da olsa kopmuş, dillerini anlamadığı simgelerini bilmediği yeni bir

toplumda gözlerini açmıştır. İşte bu durumda onun tekrar köklerine bağlanması veya tamamen kopup yeni duruma ayak uydurması beklenmektedir. Gezici Yalçın (2017, s.28) bir çalışmasında, "Göçmen dediğimiz insan yeni bir ülkeye bir yerden, bir şeylerle birlikte gelmektedir: yeni ülkenin ona sunacaklarına, kendisinin ve ailesinin yaşamını nasıl kuracağına dair beklentileri vardır. 'Psikoloji bavulunda' kendi ülkesindeki insanlarla ve mekanlarla ilgili anıları ve temsilleri bulunmaktadır" şeklinde ifade eder.

Buradan anlaşılacağı üzere göçmen bavulunda birçok şey getirmektedir; duyguları, düşünceleri, hayalleri, umutları, hatıraları bunlardan bazıları olarak sıralanabilir. Göçmen aslında bavulunda yalnızca maddi şeyler değil, hayatını ilgilendiren her şeyini beraber getirmektedir. Göçmen bavulu aynı zamanda savaş koşullarında, bir sabah, dilini anlamadığı ve simgelerini çözemediği insanların yaşadığı bir yerde gözlerini açmanın ürkekliği kadar, orada bulmayı ümit ettiği yeni hayatına eski yaşamından miras olarak taşımak istediği her şeyi temsil etmektedir. Bu anlamda düşünüldüğünde zorunlu olarak yerinden edilen insanların sorun alanı oluşturan ve üzerinde akademik çalışmalar yapılması gereken nesneler değil aynı zamanda onların özneler oldukları ifade edilebilir. Dolayısı ile birlikte gelen bütün bu değerlerle birlikte yerel halkla yaşanan karşılaşmada ortaya ne gibi sorun alanlarının çıkacağı ayrı bir tartışma konusu olarak değerlendirilmektedir.

Aynı ülkede yaşayan iki farklı toplumun birbiriyle kurduğu iletişim kültürlerarası bir özellik taşır. Her iki farklı toplumsal grup da kendi kültürlerini korumak isterler. Bunun yolu ise sosyal ve kültürel entegrasyondan geçer. Göçmenlerin göç ettikleri toplumla bütünleşmesi adına yapılan çalışmalarda önceleri göçmenlerin yaşadıkları topluma ayak uydurması anlamında adaptasyon kelimesi kullanılırken günümüzde göçmenlerin kendi etnik kültürlerini de koruyarak yaşadıkları topluma uyumu manasında entegrasyon denilmektedir (Adıgüzel, 2016, s.184). Ülkemizde yaşayan Suriyelilerin bir yandan Türkçe öğrenmek isterken bir yandan da kendi ana dillerini unutmamak istemeleri bu duruma örnek gösterilebilir.

Asimilasyonun sözlük anlamı bir şeyi değiştirerek kendine benzetmedir. Sosyolojik olarak asimilasyon, göçmen bireyin veya toplumun içinde yaşadığı egemen toplum ile kurduğu ilişkilerde baskın olan topluma benzemesi ve kendi kültürel değerlerinin yok olması, özgün kimliğinin ortadan kalması olarak tanımlanabilir. Farklı toplulukların bir arada yaşarken birbirleri ile uyum içinde yaşamaları veya bir tarafın egemen oluşu tamamen kültürel

karşılaşmanın bir sonucudur. Politika yapıcı ve uygulayıcılar, ev sahibi toplumda yönetici konumda olduklarından göçmen toplumun kültürünü zamanla ortadan kaldırıcı politikalar uygulayabilmektedir. Bunu yaparken de göçmenlerin kendileri gibi olmasını beklemeyi bir hak olarak görebilmektedirler (Adıgüzel, 2016, s.185). Ancak kişilerin ait oldukları kültürden tamamen koparılarak başka bir kültürün zoraki benimsetilmesi bireylerde ters etki yaparak aidiyet ve kimlik sorunlarına yol açabilir.

Çok kültürlülük; bir toplumu oluşturan her grubun kendi etnik, dini, kültürel değerlerini koruyarak yaşadığı toplumla uyum içerisinde olabilmesini ifade eder ve farklılıklar içinde oluşan birliktir. Kültürleri birbirine eşit tutmaya, aralarında bir hiyerarşi oluşturmamaya böylece çoğulculuğu önceleyerek geniş bir yaşam alanı sunmayı hedefler (Adıgüzel, 2016, s.187). Çokkültürlülük tek kültürlü bir ulus devlet anlayışının bırakılması ve ulus devlet aracılığıyla denetim imkanına sahip olunmasıdır. Kavram iki şekilde ele alınabilir. Abadan Unat'ın Charles Taylor'dan aktardığına göre 'kültürel kimliklerin tanınması' anlamına gelir. Toplumda yer alan diğer alt kısım insanlara da eşit saygı göstermek şeklinde ifade edilebilir. Diğer açıdan ise hegemonyacı kültür ile diğer kültürler arasında denge durumu oluşturmak için kamu yönetimlerinin çeşitli kültürlere yer ayırmasıdır (2006, s.315).

Yaşanan göç hareketi ile birlikte göçmenin hayatında daha önce tecrübe ettiği her şey hayatından çıkar. Özellikle dış göçlerde, yeni bir ülke, yeni insanlar, yeni bir dil, yeni bir kültür ve belki yeni bir din ile karşı karşıya kalırlar. Alışılan yaşam biçiminin farklılaşması, yoksulluk, beslenme barınma ihtiyaçlarında zorluklar, ailelerde süreç içinde meydana gelen kayıplar gibi pek çok sebep göçmenlerde özellikle çocuk ve gençlerde travmalara ve psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Göçmenlerin yaşadıkları toplumla bütünleşip yaşadıkları toplumun bir parçası olması süreci yani entegrasyon çözülmesi gereken bir meseledir. Bu sürecin gerek göç eden toplum gerekse ev sahibi toplum açısından kolaylıkla geçirilebilmesi için aile, arkadaşlar, eğitim kurumları ve medya gibi aracılarla desteklenmesi gerekir. Göçmenlerin yaşadıkları ülkenin yasalarına saygı göstererek entegrasyon için çaba göstermeleri ve ev sahibi toplumunda ayrımcılıktan uzak, farklı kimlik ve kültürel değerlere saygılı, adil ve güven verici politikaları öncelemesi faydalı olacaktır (Adıgüzel, 2016, s.192). Bu anlamda Türkiye'de hem devlet hem de çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli uyum çalışmaları yapılmaktadır.

1.3.5. Toplumsal Uyum

Türk dil kurumuna göre uyum bireyin varlığını sürdürebilmesi için çevresel koşullara ya da değerlere ruhsal bakımdan kendini uydurması sürecidir. Uyum süreci bireyin yeni çevreyle dengeli bir şekilde iletişim kurması ve bunu sürdürülebilir hale getirmesidir. Uyum göçmenlerin geldikleri ülkedeki konumu, göç ettikleri ülkedeki konumu ve bu konumları belirleyen değişkenlerin etkisindedir. Göçmenlerin eğitim durumu, mesleki farklılıklar, ekonomik durum, dil, kültür ve yaşam tarzı farklılıkları gibi faktörler uyumu güçleştirmektedir (Gökce, 2016, s.601).

Başlangıçta kısa süreli görülen Suriyeli göçmenlerin daha uzun süreli kalacağı ya da artık önemli bir kısmının Türkiye'de temelli kalacağının anlaşılmasıyla birlikte yeni uyum politikalarının da geliştirilmesi büyük önem arz eder. Türkiye'deki Suriyeliler meselesine bir sosyal uyum meselesi olarak bakmak gerekir. Sığınmacılar ve yerel halk arasındaki farklılıklardan kaynaklı sorunlar yerel tepkinin en önemli nedenlerindendir.

Birlikte yaşama modeli olarak iki veya daha fazla parçanın birbiri ile ilişkisini açıklayan kavramlardan biri olan uyum yerine toplumsal kabul kavramı tercih edilebilir. Toplumsal dışlanmanın zıttı olan toplumsal kabul kavramı sürecindeki her iki toplumsal öğeye de eşit sorumluluk yüklemektedir. Oysa uyum, var olan toplumsal yapıya sonradan eklemlenmeyi ve netice olarak ona uymak zorunda olan daha küçük bir toplumsal yapıyı ifade eder. Yani uyum, asıl olanı esas alan ve bu toplumsal yapının sorumluluğunu ortadan kaldırarak sonradan eklemlenen toplumsal grubun asimilasyonu için zemin hazırlar (Adıgüzel, 2018, s.171).

Uyum tek yönlü değil dinamik bir süreç olmalıdır. BM'de uyum sürecinde her iki tarafa da sorumluluklar yüklemektedir ve uyum konusunda istekli olmalarını gerekli görmektedir. BM'ye göre göçmen, kendi kültürel kimliğini kaybetmek zorunda kalmadan ev sahibi toplumun yaşam tarzına uyum konusunda adapte olma noktasında istekli olmalı; ev sahibi toplum ise gelen nüfusun toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması için duyarlı olmalı, kamu kurumları gerekli çabayı göstermelidir (Adıgüzel, 2018, s.172). Gezici Yalçın'a göre entegrasyon sorununun bütün sorumluluğunu göçmenlere yüklemek, göçmen karşıtı önyargıların oluşmasına ve dolayısıyla göçmen karşıtı politikaların onaylanmasına yol açabilmektedir (2017, s.85).

Dolayısıyla uyum konusunda hem göç eden göçmenlere hem de yerel halka büyük sorumluluklar düşmektedir.

Uyum sorunlarının çözümünü göç eden bireyler ile yerel halk, idareciler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiler belirlemektedir. Uyum sorunlarının çözümü tarafların etkileşime girmeleri sağlanarak Suriyeli göçmenlerin sosyal kabullerinin artırılması sonucu gerçekleşebilecektir. Ülkemizde bulunan Suriyeli mültecilerin en önemli sorunu topluma uyum sağlamak ve üretici duruma geçmektir. Ancak bunun içinde toplumun bu bireyleri kabul etmesi ve onlara yönelik olumlu yaklaşım içinde olmaları gerekir. Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yerel halk; ötekileştirmeme, dışlamama, birlikte yaşama konusunda duyarlı ve anlayışlı olmaya yönlendirilmelidir (Gökce, 2016, s.601). Sonuç olarak uyum, karşılıklı ortak tarih, inanç ve kültür konularında azami müştereklerde buluşmayı gerektirir. Birlikte yaşama kültürü, farklılıkların farkında olarak bu farklılıkları bir zenginlik olarak görüp çok daha fazla olan ortak noktalara odaklanmayı gerektirir.

1.3.6. Kültürlerarası İletişim

Uluslararası göç ile birlikte farklı dil, din, ırk, kültürde toplumlar bir araya gelmekte ve birlikte yaşamak zorunda kalmaktadır. Böylece çeşitli uyum sorunları doğmaktadır. Bu bağlamda kültürlerarası iletişim büyük önem arz eder (Aktaş, Gülçür, 2016, s.209). Kültürlerarası iletişimi güçlendirmek ve farklılıklara açık olmak uyum problemlerini aşmak için oldukça önemlidir.

Aktaş ve Gülçür'ün de aktarım yaptığı A. Kartarı'ya göre kültürlerarası iletişim "farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancının algılanması, açıklanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinlerarası bir bilim dalıdır". Yerel halkın Suriyelileri algılama biçimleri, toplumsal kabul düzeylerinin açıklanması ve iki kültür arası etkileşimi belirleyebilmek için kültürler arası iletişim dalından faydalanılabilir (2016, s.210).

2. BÖLÜM: SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

2.1.MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Türkiye'de eğitime erişim imkanı bulamayıp 2012'de tekrar Suriye'ye dönüp muhalif güçlere katılarak ölen bir çocuğun annesinin eğitime dair söylediği cümleler şu şekildedir (Human Rights Watch, 2015, s.1).

"Bir insan hastalanırsa tedavi olur ve iyileşir. Bir çocuk okula gitmezse, bu ileride büyük bir sorun olur ya sokağa düşer ya Suriye'ye döner ve savaşırken ölür, ya radikalleşir ve bir köktendinci olur, ya da Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken denizde ölür."

Pek çok araştırma bu söylemi destekler niteliktedir. Eğitimden yoksun kalan gençler ya işsiz kalmakta ya da düşük gelirli işlerde çalışmaya mecbur olmaktadır. Eğitim almayan sığınmacıların suça meyille hale gelme potansiyelleri daha yüksektir (Ateş, Yavuz, 2017, s.1313). Dolayısıyla mülteci çocukların eğitimi toplumsal sorunların çözümünde oldukça önemlidir.

Eğitim bir çocuğun en temel hakkıdır ve yasalar ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. Acil durumlar ve afet, savaş gibi anlarda devletlerin bu hakkı desteklemeleri gerekir. Afet, savaş gibi anlar nedeniyle çocukların eğitim hakkının kesintiye uğramaması gerekir, bu gibi durumlarda çocuklar daha korumasız olduklarından dolayı eğitim hakkı daha da önem kazanır. Afet durumlarında çocuğun haklarının hayata geçmesi bazen engellenir, gecikir veya durur. Yaşanan tüm olumsuz koşullara rağmen çocuğa normal standartlarda eğitim verilmesi devletlerin görevidir (Yavuz, Mızrak, 2016, s.176). Ancak acil durumlarda eğitim bir lüks olarak görülmekte ve ikincil plana atılmaktadır. Oysa eğitim acil durumlarda hem kurtarma ve koruma hem de rehabilitasyon işlevi görmektedir.

Eğitim bilinen tanımlarının ve yararlarının yanı sıra sığınmacı çocuklar için etkili bir koruma yöntemi olarak görülebilir. Eğitim imkanından mahrum kalan çocuklar yaşadıkları toplum ve insanlık için büyük tehditler oluşturma potansiyeline sahiptir. Yaşanan büyük acılar karşısında en önemlisi insani yaklaşımın ön plana çıkartılmasıdır. Mevcut durumda Suriyeli mülteci çocuklara verilecek eğitim Türkiye için de faydalı ve gerekli bir durum ve çıkar yoldur. Ancak bu durumun Türk kamuoyuna etkili ve bir şekilde açıklanması gerekmektedir (Seydi,

2014, s.297). Aksi halde yerel halkın mültecilerle sağlanan haklara yönelik tepkisiyle karşılaşılması muhtemeldir.

2.1.1. Savaş, Eğitim ve Çocuk

Savaş sonrası yaşanan göç hareketlerinden en çok etkilenenler çocuklardır. Eğitim temel insani ihtiyaçlardan ve insanın yetişmesi ve gelişimi için olmazsa olmazlardan olmasına rağmen savaş ve afet gibi durumlarda ilk ara verilen faaliyet olduğu da bir gerçektir (Gaziantep Kent Konseyi, 2014, s.15). Savaştan önce okul çağındaki Suriyeli çocukların neredeyse tamamı okullaşmışken, savaş sonrası çocukların yarısı eğitim imkanlarından mahrum kalmıştır. Bu eğitimsiz kalma durumu sosyal dışlanma, entegrasyon sorunları, meslek sahibi olamama ve beraberinde gelen düşük ücretli işlerde çalışma, yoksulluk gibi sonuçlara neden olabilmektedir (Ateş, Yavuz, 2017, s.1314).

Okul çağında olup daha önce hayatlarında hiç duymadıkları ya da bilmedikleri bir yerde yaşamak zorunda kalan çocukların uyum süreci içinde eğitimleri de etkilenmektedir. Özellikle maddi olarak imkansızlık içinde olan aileler sağlık koşulları ve temizlik açısından da elverişsiz yerlere yerleşmektedirler. Kimi aileler ise imkansızlıktan dolayı akrabaları ile veya çok fazla sayıda kişi bir arada yaşamaya mecbur olmaktadır. Suriyeli mültecilerin genel olarak çocuk sayısı fazla olduğundan süreç içinde çocukların ders çalışma imkan ve ortamları da oldukça kısıtlanmaktadır. Ailelerin çocuklarına sağlayabilecekleri katkı kendi eğitim seviyeleri kadar olmaktadır. Bu durum çocuklarda başarısızlığa neden olabilmektedir (Eroğlu, Gülcan, 2016, s.219). Ayrıca devlet okuluna giden ailelerde çocuklar bir şekilde kolay veya zor Türkçe'yi öğrenseler de aileler Türkçe bilmemekte ve ödevlere yardım konusunda yetersiz kalmaktadırlar.

2.1.2. Sosyal Uyum İçin Eğitim

Sosyal uyum için büyük önem arz eden mülteci eğitimi son dönemde Türkiye'nin dikkate aldığı ve aksiyon planları geliştirdiği bir konu haline gelmiştir. Mülteci çocukların yaşları küçüldükçe formel eğitime dahil olma oranlarında artış gözlemlenmektedir. Ülkemizde bulunan Suriyeli mültecilerin eğitim seviyelerindeki düşüklük ve pek çoğunun zorunda kalarak yarıda bıraktığı eğitim süreçleri düşünüldüğünde mülteci eğitiminin sadece çocuklar için planlanması yeterli olmayacaktır. Bu doğrultuda mülteci eğitimi hayat boyu öğrenme kapsamında değerlendirilmesi gereken bir konudur (Sunata, 2017, s.4). Böylece ailelerin de

eğitim imkanlarına sahip olması ile eğitime dair algı yükselebilecektir. Bu durum bir döngü halinde devam edebilir. Çünkü eğitim alan ve bilinç oluşan aileler çocuklarının okumasını destekleyecek ve desteklenen çocuklar eğitim alabilecektir.

Eğitim sisteminden birey olarak kazanım elde etmek için diploma, sertifika gibi belgelerin önemi yanı sıra formel bir eğitim kurumundan mezun olmak önemlidir. Hiçbir formel eğitim kurumundan mezun olmamak eğitim kazanımının olmaması ve sistem dışı kalmaya neden olur (Sunata, 2017, s.4).

Suriyeli göçmenlerin yarısından fazlasının çocuk olması ve bunların pek çoğunun okul çağındaki çocuklardan oluşması eğitim meselesini gündeme taşır. Okul çağı çocuklarının eğitimi konusunda geliştirilecek politikalar da toplumsal uyum için oldukça önemlidir. Eğitim sayesinde farklı etnik grupların birbiriyle kaynaşması daha kolay olur ve mülteciler kendilerini bulundukları topluma yabancı hissetmezler. Kültürel problemleri de bu doğrultuda azalır.

Acil durumlarda eğitimin sürdürülmesi için yapılacak yardımlar eğitim yardımı olarak adlandırılır. Bunlar; öğretmen yardımı, derslik ve fiziki alt yapı yardımı, eğitim malzemesi yardımı ve müfredat, hukuki yardım olmak üzere dört temel unsurdan oluşur. Acil durumlarda öğretmenlerin süreçten haberdar ve bu noktada eğitimli olması oldukça önemlidir. Derslik ve fiziki alt yapı yardımı sığınılan ülkenin mevcut alt yapı standartlarına göre değişiklik gösterir. Eğitim malzemesi ve müfredat konusu oldukça önemlidir. Mültecilik çoğu zaman fakirliği de beraberinde getirdiği için aileler çocukları gelir getirici işlerde çalıştırmayı tercih etmekte ve okula göndermemektedirler. Hatta ücretsiz eğitim imkanı sağlansa dahi eğitim malzemesi, üniforma, kayıt parası, ulaşım ücreti gibi sebeplerden çocukların eğitime devamı güçleşmektedir. Bu noktada ders kitabı, kırtasiye, üniforma gibi ihtiyaçların ücretsiz sağlanması gerekmektedir. Müfredat ve hukuki yardım konusunda, normal zamanlarda verilen eğitimden farklı olarak acil durumlarda psikososyal destek ve yeni şartlara adapte olabilme ile ilgili eğitimler de verilmelidir (Yavuz, Mızrak, 2016, s.182).

2.1.3. Göç, Mülteci ve Eğitim

Suriye meselesi tüm dünyanın ve Türkiye'nin gündeminde olan ortak bir meseledir. Köklü tarihi, kültürel ve insani bağları paylaştığımız ve 911 km ortak kara sınırına sahip olduğumuz Suriye'de 2011 yılı Mart ayından bu yana savaş devam etmekte ve çok sayıda

insanın hayatına mal olan olmaktadır. Nisan 2011 tarihinde başlayan kitlesel akının sonucu olarak 2019 yılı itibariyle Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteci sayısı üç buçuk milyonu aşmıştır. Suriye'deki savaşın halen devam ediyor olması, yaşam alanlarının yok olması nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyeli vatandaşların uzun süre ülkelerine dönemeyecekleri öngörülmektedir. Mültecilerin yaklaşık olarak yarısından fazlası eğitim çağındaki genç nüfustur. Dolayısıyla can güvenliği, barınma, gıda, giyinme gibi birincil ihtiyaçların yanında eğitim ihtiyacı sorunu gündeme gelir.

Uzun süredir Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin kısa vadede ülkelerine dönemeyecekleri varsayıldığında, ülkeye uyumları ve sosyal bütünleşme sağlanması için uzun vadeli sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılması ve bu doğrultuda politikalar geliştirilmesi önem arz eder. Türkiye göçün başladığı 2011 yılında bunun geçici bir göç olacağı düşüncesi ile uzun vadeli planlamalara ve alt yapı hazırlıklarına hızlı girişmemiştir. Bu geç kalınan alanlardan biri de eğitimdir. Eğitim temel bir insani ihtiyaçtır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Suriyeli mültecilerin 143.382'si kamp içi iken, 3.489.240'u kamp dışında yaşamaktadır [8](17 Ocak 2019, GİGM). Toplamda 3.632.622 kişi Geçici Koruma Statüsünde bulunmaktadır. GİGM (17.01.2019) verilerine göre toplam Suriyeli nüfus içinde genç nüfus yaklaşık %50'dir. Yani Suriyeli nüfusun büyük bir kısmı gençlerden oluşmaktadır. Suriyeli mültecilerin 506.016'sı 5-9 yaş, 390.643'ü 10-14 yaş, 272.423'ü 15-18 yaş arasındadır. Türkiye'de yeni doğan Suriyeli bebeklerle birlikte Türkiye'de eğitim çağında büyük bir nüfus söz konusudur. Bu durum da Türkiye'nin Suriyeli çocuklara yönelik uzun vadeli eğitim programlarını zorunlu kılmaktadır.

Göç eden insanlar gittikleri yerlerde ekonomik problemlerle karşılaşmakta, nitelikli eğitim alamamaktadır. Mültecilere yönelik politikaların çoğu mültecilere kendilerine yetip kendi kişisel gelişim ve oluşumlarıyla kazanım elde etmekten ziyade onları sosyal yardımlara bağımlı hale getirecek şekildedir. Yine Kardeş ve Akman'ın Feuerherm'den (2013) aktardığına göre bugün mültecilerin en temel ihtiyacı kendi hayatlarını sürdürüp devam ettirecekleri bir iş, eğitim ve ekonomik destek bulmaktır. Böylece mülteciler topluma daha iyi entegre

[8] http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik,
Erişim Tarihi: 27.01.2019

olabileceklerdir (2018, s.1226). Dolayısıyla mülteciler için sosyal hayata uyum noktasında iki önemli husus istihdam ve eğitim konularıdır.

Dil eğitimi, mesleki eğitim, okul eğitimi, kültür eğitimi gerek çocukların gerekse yetişkinlerin daha iyi işler bulmasına, refah düzeyinin yükselmesine, iletişim kurmada kolaylık, sosyal çevre edinme gibi pek çok imkanları sağlayacaktır. Suriyeli göçünün yeni bir olgu olması ve göçmenlerin başta ülkelerine geri döneceği kanısının yüksek olması nedeniyle hem Türkiye'de hem de dünyada mülteciler ve onların eğitimi ile ilgili kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların çoğu rapordur ve daha çok sayısal veriler içermektedir. Halbuki göçmenlerin sayısı sürekli değiştiğinden sayısal verilerden hareketle verimli sonuçlara ulaşmak mümkün olmamaktadır. Yine çalışmaların pek çoğunun kamp içinde olması da kısıtlayıcı bir başka yöndür. Kamplarda yaşayanların sayısı toplam mülteci nüfusunun ancak %10 u kadardır ve kamp içinde eğitim noktasında sıkıntı yaşanmamaktadır. Asıl nüfus kamp dışında yaşamakta ve eğitim sorunu bu anlamda gündeme gelmektedir (Duman, 2016, s.48).

Suriyelilerin sosyal uyumunun sağlanması için eğitim çok önemlidir. Eğitime erişim savaş travmasından kaçarak gelmiş çocukları rehabilite edecek, gündelik hayatlarını düzenleyecektir. Eğitim sayesinde belirli kültürel düzeye ulaşım imkanı elde edilir ve kendi kendine yeten bireyler yetişir. Eğitimli bireyler hayatlarını sürdürmek ve hizmet alma konusunda tecrübe kazanırlar. Okul çağı çocuklarının eğitim alması toplumla uyumlu, başarılı ve mutlu bireyler olmalarını sağlayacak, onları hayata hazırlayacak ileride meslek sahibi olmalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda anadilleri olan Arapça'nın yanında Türkçeyi de öğreneceklerdir. Öğrenciler sosyal hayata karışıp Türkiyelilerle tanışacak ve onlara uyum sağlayacaklardır. Bunların yanı sıra ev sahibi ülkede bulunan eğiticilerin eğitimi de büyük önem arz eder. Türkiye eğitim sisteminin çokkültürlü bir sisteme adapte olup, müfredat ve eğitim materyallerinde değişiklik yapılmalıdır. Öğretmen ve okul idarelerinin yabancılarla uyumu noktasında meslek içi eğitim düzenlemelerine gidilebilir (Duman, 2016, s.49).

2.1.4. Kayıp Nesil Riski

Suriye'de yaşanan iç savaş ve çatışma ortamının en çok etkilediği tartışmasız kabul edilen konulardan biri çocuk ve gençlerin eğitimi sürecidir. Olayların başlamasıyla okullar kapanmaya başladığından Suriyeli çocuklar için Türkiye'ye gelmeden önce de eğitimsiz geçen

bir zaman söz konusudur. Sığınma süresi ve sığınmacı sayısının tahminlerin çok daha üzerinde olmasından kaynaklı eğitim ihtiyacının önemini artırmıştır. Türkiye gerek kamp içi gerekse kamp dışı alanda Suriyelilerin temel ihtiyaçları ile birlikte eğitim ihtiyacını da karşılamaya çalışmaktadır. Kamp içinde bu ihtiyaçları büyük oranda karşılanırken kamp dışında tersi bir durum söz konusudur (Seydi, 2014, s.268).

Suriye'deki savaş yedinci yılını doldururken yaşanan çatışmaların kısa vadede çözümü mümkün görünmemektedir. Genellikle ev sahibi toplumlar mültecilere yönelik acil durum yardımlarını beslenme, barınma, sağlık yardımları gibi konulara indirgemekte ve eğitim arka planda kalmaktadır. Oysa ki eğitimden mahrum kalma durumunda çocukların hem bugünü hem yarını kaybolmaktadır. Bu nedenle eğitim yardımları insani yardımın ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitimsiz kalan çocuklar hem Suriye halkı hem de Türk halkı için büyük risk oluşturmaktadır. Son yıllarda sorunun ehemmiyetine dair farkındalığın arttığı ve yeni çözüm arayışları yoluna gidildiği söylenebilir. Kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve çeşitli Stk'ların faaliyetleri ile okullaşma oranları artış göstermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı 2018 Mayıs ayı verilerine göre Suriyeli çocukların %63'ü okullaşmıştır.[9] Okullaşamayan çocukların sayısının bir hayli yüksek olması sebebiyle sorunun çözülmesi için daha fazla çaba sarf edilmeli ve iş birliği yoluna gidilmelidir (Yavuz, Mızrak, 2016, s.194).

Suriyeli çocukların eğitimlerinin engellenmesi yakın gelecekte pek çok tehlikeye sebep olabilir. Suriyeli çocukların okula erişimlerinin sağlanması ile, erken evlilik ve çocuk işçiliği gibi riskler azalacak ve bununla birlikte para kazanma potansiyeline sahip daha refah bir ekonomik geleceğe kavuşma imkanına sahip olacaklardır (HRW, 2015, s.49).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 2013 yılında Uluslararası Kuruluşlar tarafından Suriyeli çocukların eğitime erişim engelleriyle ilgili 'Kayıp Nesile Hayır' yaklaşımı dile getirildi. Tüm Suriyeli çocuklar için hem Suriye'de bulunan hem de göç eden ülkelerdeki çocukların eğitime erişimleri, korunmaları ve kendileri ve ülkeleri için yeniden bir gelecek inşa edebilmelerine imkan vermek olarak tanımlanabilir. 'Kayıp Nesile Hayır' kampanyası çerçevesinde Türkiye'deki Suriyeli çocuklara daha fazla eğitim olanakları sağlanması, okula kayıt ve devam için gerekli işlemler, yeni okul binaları, eğitim için gerekli materyal, araç ve

[9] http://www.meb.gov.tr/bakan-yilmaz-turkiyedeki-suriyelilerin-okullasma-orani-yuzde-63e-yaklasti/haber/16453/tr, Erişim Tarihi: 26.01.2019

gereç dağıtımı ve dil eğitimi gibi açılımların gerçekleşmesi için yüksek meblağda bir fona ihtiyaç var. Ancak uluslararası bağışçılar tarafından bu fon henüz karşılanmış değil (HRW, 2015, s.49).

2.1.5. Evrensel Eğitim Hakları

Mültecilerin eğitim hakkına dair gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuatta çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi madde 26'ya göre; "Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evrelerinde parasız olmalıdır. İlk eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmeli ve yükseköğretim, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır."[10]

Uluslararası hukuk ayrımcılığın her türlüsünü yasaklar. Uluslararası Ekonomik Kültürel ve Sosyal Haklar Sözleşmenin uygulanışını takiben Ekonomik Kültürel ve Sosyal Haklar komitesine göre ayrımcılık yasağı eğitimin tüm bileşenlerine tam olarak ve derhal uygulanır (HRW, 2015, s.52). Dünyanın neresinde bulunursa bulunsun tüm çocuklar herhangi bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmadan eğitime erişim hakkına sahiptir. Türkiye bu hakkı koruma altına alan pek çok sözleşmeye taraftır. Bunlardan bazıları, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi vb. olarak sayılabilir. Türkiye sözleşmelerden bazılarının eğitimle ilgili olan maddelerine çekinceler koymuştur (HRW, 2015, s.51).

Dünyadaki her çocuğun hak sahibi bir birey olarak korunması, gelişimi ve temel hakları konusunda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989 tarihinde oy birliği ile kabul edilmiştir. Sözleşmeye göre 18 yaşın altındaki insanlar, ırk, dil, din herhangi bir fark gözetmeden, düşündükleri veya söyledikleri ne olursa olsun nasıl bir aileden gelirse gelsin bu haklara sahiptirler. Sözleşmeye göre tüm çocukların insan haklarını koruma ve geliştirme konusunda bireylere ve devletlere çeşitli yükümlülükler düşmektedir. Türkiye adı geçen sözleşmeyi 1990 yılında imzalamış ve 1995 yılında yürürlüğe girmiştir (Ardıç Çobaner, 2015, s.29).

[10] http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf,
Erişim Tarihi: 13.02.2019

ÇHS'nin kabulünden sonra 1996 yılında Avrupa Konseyi tarafından Çocuk Haklarının Kullanılmasına dair Avrupa Sözleşmesi kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeyi 1999 yılında imzalamış ve 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile çocuk hakları terimi ilk kez anayasa metnine girmiş ve çocukların korunma ve bakım hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 28'de çocuğun eğitim hakkı detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Eğitim hakkının yer aldığı diğer bir sözleşme Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 13. Maddesidir (Yavuz, Mızrak, 2016, s.186).

Türkiye uluslararası sözleşmeleri onaylamanın yanısıra eğitim hakkını kendi yasalarında da düzenlemiştir. T.C. Anayasası'nın 42. maddesine göre "kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz ve ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır"der. Aynı maddede "Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır (HRW, 2015, s.52).

Suriye göçünün başladığı ilk yıllar durum geçici olarak görüldüğünden eğitimler yalnızca kamp içi ile sınırlı kalmış ve herhangi bir Türkçe öğretme çabası içine girilmemiştir. Durumun ciddiyetinin anlaşılmasıyla birlikte ancak 2013'ün sonlarında kamp dışında eğitim faaliyetlerine başlanmıştır. MEB 26 Eylül 2013'te 'Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri' adlı genelgeyi yayınlamıştır. Ardından 22 Ekim 2013'te Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur. Yönetmelikte göçmenlere eğitim hizmeti sağlanacağı ve bu kapsamda diploma ve denklik sağlanacağı belirtilmiştir (Özcan, 2018, s.25). Nisan 2014 yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ise geçici korumadan faydalananların ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanabileceğini belirtir. Takiben yayımlanan Ekim 2014 Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın kontrol ve sorumluluğunda eğitim hizmetlerinin yürütüleceği belirtilmiştir.

Suriyelilerin eğitim hakkına erişmelerinin ardından ilerleyen süreçte 2014 yılı sonlarında MEB tarafından Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri Genelgesi'ne göre

Suriyeli öğrenciler Türk okullarına gidebileceklerdir. Kayıt için gerekli evraklarda yabancı tanıtma belgesi yeterli olmaya başlamıştır. Aynı zamanda GEM'lere denklik verilmesi ve Türkçe eğitimi ilave edilmesi kararlaştırılmıştır. Devam eden süreçte 2016 yılına gelindiğinde Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dahil edilmesi kararlaştırılmış ve GEM'ler kapatılma sürecine girmiştir. 2019 itibariyle GEM'lerin tamamen kapanması hedeflenmektedir (Özcan, 2018, s.26).

MEB 2018 yılı Mayıs ayı verilerine bakıldığında Suriyeli sığınmacı çocukların %60'ının okullaştığı görülmektedir. 2016 yılı öncesinde ise bu oran %40'ın altındadır. Suriyeli sığınmacı çocukların Türk eğitim sistemine dahil edilme yönündeki politikalar okullaşma oranını ciddi anlamda artırmıştır. 2016 öncesinde Suriyeli öğrenciler Türkçe bilmediklerinden devlet okullarını daha az tercih etmekteydiler. Suriyeli çocukların büyük çoğunluğunun teoride Türk okullarına gidebilecekken pratikte gitmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca devlet okullarına giden Suriyeli çocukların çeşitli psikolojik sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. MEB bu doğrultuda Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında karşılaşabilecekleri sorunları aşmak adına çeşitle proje ve faaliyetler gerçekleştirmektedir (Özcan, 2018, s.26).

MEB 2016-2017 yılı için Suriyeli öğrencilere yönelik 'Kapsayıcı Eğitim Modeli'ne geçiş yapmıştır. Bu model UNESCO tarafından "öğrenenlerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme süreci" olarak tanımlanmaktadır. Kapsayıcı eğitimin temel amacı ayrımcılığı önlemektir. 'Kapsayıcı Eğitim Modeli' ile Suriyeli öğrencilere yalnızca Türkçe öğretmenin ötesinde ayrımcılığı önlemek ve farklılıkların göz önüne alındığı bir eğitim sistemi hedeflenmektedir. Ayrıca MEB çeşitli Arapça dersleri ile Suriyelilerin kültürel taleplerine duyarlı bir yol takip etmeye çalışmaktadır (Özcan, 2018, s.27).

Özet olarak Suriyelilere yönelik eğitim hizmetleri ile ilgili ilk genelge 26 Nisan 2013 tarihli 'Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler'dir. Valiliklere gönderilen bu genelge ile kamp dışındaki eğitim faaliyetlerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Daha sonra kapsam daha da genişletilerek 26 Eylül 2013 tarihli 'Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim -Öğretim Hizmetleri' başlıklı genelge yayımlanmıştır. Ardından Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, 23 Eylül 2014 tarihli 'Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri' başlıklı bir

genelge yayımlamıştır. Suriyelilerin eğitim konularına dair çerçeve esas olarak 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesinde ayrıntıları ile aktarılmaktadır. Yönetmeliğe göre eğitim faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülecektir. Buna göre; Yönetmelik'in a fıkrasında 54-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti verilebileceği, b fıkrasında ilköğretim ve orta öğretim çağındaki çocuklara eğitim verileceği, c fıkrasında ise her yaş grubu için yaygın eğitim (dil, meslek, beceri ve hobi kursları) faaliyetlerinin düzenlenebileceği belirtilmektedir. Yükseköğretim düzeyindeki usul ve esasların belirlenmesi ise Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na bırakılmıştır (Sağıroğlu, 2017, s.62).

Geçici koruma bakımından hangi hakların tanınacağına ilişkin en yol gösterici metin AB Geçici Koruma Yönergesidir. İlgili Yönergenin 3. Maddenin 2. Fıkrasına göre devletler temel hak ve özgürlüklere ve geri göndermeme konusundaki yükümlülüklere saygı içinde hareket edecekleri belirtilir. Yönergede geçici korunanlar bakımından sağlanacak asgari hususlar sayılmıştır. Ancak bununla birlikte devletler yönergede belirtilmeyen hakları da tanıyabilmektedirler. Yönergenin üçüncü bölümünde geçici korumadan yararlanan kişilere karşı üye devletlerin yükümlülüklerinin neler olduğu belirtilmiştir. Eğitim hakkını düzenleyen 14. Maddeye göre 18 yaş altı çocuklar için eğitim zorunlu iken, 18 yaş üstü için eğitime erişim devletlerin takdir yetkisine bırakılmıştır. AB Geçici Koruma Yönergesindeki haklar ışığında Türkiye'de bulunan Suriyeli geçici korunanlara dair haklar ise Geçici Koruma Yönetmeliğinde düzenlenmiştir (Kaya, Yılmaz Eren, 2015, s.55).

18 yaşına kadar olan göçmenlerin eğitim almaları en doğal haklarıdır ve bu eğitimi vermek içinde bulundukları devletlerin görevidir ve sorumluluğundadır. İlgili eğitimlerin verilmediği ya da bu eğitimin alınması konusunda aileler için gerekli farkındalık sağlanmadığında devletler ileride karşılaşacakları eğitimden kaynaklanan sosyal sorunlara hazır olmalıdırlar. AB Geçici Koruma Yönergesi madde 14 de düzenlenen eğitim hakkı, Geçici Koruma Yönetmeliği madde 28 de düzenlenmiştir. Maddeye göre eğitim hizmetleri hem kamp içi hem de kamp dışında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanacaktır. Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim yaş gruplarına eğitim hizmetlerinin verileceği, her yaş grubuna ise dil eğitimi, meslek edindirme ve hobi kurslarının isteği bağlı düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

2.1.6. Türkiye'de Mevcut Eğitim Sisteminin Etkisi

Göç çalışmaları için önemli bir nokta eğitimin yalnızca çocukların uyumu ile sınırlı olmadığıdır. Bu bağlamda ev sahibi toplumun eğitim sistemi de oldukça önem taşır. Özer, Komşuoğlu ve Ateşok'un (2016, s.84), Turton'dan aktardığına göre yabancıların mülteci krizine verdiği cevaplar ve yabancılara karşı yükümlülüklerin tartışılması toplumdaki aidiyet, vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi konularını gündeme taşır. Bir diğer önemli nokta eğitim krizine verilen cevaplar o ülkenin eğitimi nasıl tanımladığına ve eğitimin kapsayıcı veya dışlayıcı rolüne dair bilgi vermesidir. Yeni gelenlere yönelik dışlayıcı politikalar ile evrensel çocuk hakkı olarak eğitim arasındaki çelişki fırsat eşitliği, kapsayıcı, çoğulcu politikalar ile çözümlenebilir.

2.1.6.1. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)

Geçici Eğitim Merkezleri okul çağındaki Suriyeli çocuklara yönelik hem barınma merkezlerinde hem de barınma merkezleri dışında faaliyet gösteren Suriye müfredatına bağlı kalarak Arapça eğitim veren ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir. GEM'lerdeki eğitim öğretim faaliyetlerinin asıl amacı, sığınmacı çocukların ülkelerinde yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitimlerine devam edebilmelerini, ülkelerine döndüklerinde veya ülkemizde kaldıklarında sene kaybı yaşamalarını engellemektir. Eğitim içeriği Türkçe öğrenimini de içermekte ve değerlendirmeler, puanlama ve not işlemleri MEB sistemine uygun e-okul benzeri YÖBİS üzerinden yürütülmektedir. GEM öğrencilerine de başarı durumların gösteren karne verilmektedir. Bu okullarda öğrenimlerine başarıyla tamamlayan öğrencilere Bakanlıkça sınav yapılmakta ve lise denklik belgesi verilmektedir. Orta öğretim denklik belgesine sahip olan sığınmacı öğrenciler YÖK ve üniversiteler tarafından bu öğrenciler için mevzuatta yer alan şartları sağlamaları halinde Yükseköğrenim kurumlarında eğitim alma hakkına sahip olabileceklerdir (Duruel, 2016, s.1406).

GEM'lerden mezun olan çocuklara Türk toplumuna uyum, dil yetersizliği, yükseköğretime adaptasyon, toplum kültürüne yabancılaşma gibi pek çok ciddi problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu doğrultuda Suriyeli çocuklar için en iyi seçenek var olan eğitim sistemine uyum seçeneği olmaktadır. BMMYK'de mültecilerin ulusun var olan eğitim sistemine dahil edilmesinin gerektiğini ve ikili sistemlerin geçiş dönemi uygulamaları olarak

kabul edilebileceğini söyler. Uyum mülteci çocukların ana dillerini akademik düzeyde öğrenebileceği eğitim programları ile desteklenmeli ve GEM'ler bu süreçte yalnızca yardımcı bir ayak olarak kalabilmelidir. Kalıcı ve sürdürülebilir bütüncül politika anlayışının Türkiye'nin eğitim politikasının şekillendirilmesine yansıtılması ile mülteci çocuklar için uzun vadeli politikalar oluşturulabilir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.102). GEM'lerde alınacak eğitim dil sorunu ile doğrudan ilişkilidir ve bu durum eğitim alacak çocukların gelecekteki bütün hayatını olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir.

Gerek eğitim sistemi gerek içerik ve müfredat açısından GEM uygulaması ülkenin temel eğitim sisteminde bir ikilik oluşturmakta ve ortak yaşama anlamında engel oluşturmaktadır. Ancak geçiş süreci açısından GEM'ler bir süre daha gerekli kabul edilebilir. Aşamalı bir şekilde GEM'lerden devlet okullarına geçiş sağlanmaktadır (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.98). Türkiye politika olarak Suriyelilerin başlangıçta geri dönecekleri düşüncesi ile GEM'lere önem verirken, savaşın devam etmesi ve Suriyelilerin kalıcı olacağına yönelik varsayımların artması ile uzun vadeli politikalar üretmenin gerekliliğine varmıştır. Bu doğrultuda GEM'lerden kademeli bir şekilde devlet okullarına geçiş kararı alınmıştır.

2.1.6.2. Yaygın Eğitim Hizmetleri

Örgün eğitim kapsamına girmeyen eğitim çalışmaları yaygın eğitime dahildir ve hem eğitim kurumları içinde hem de dışında gerçekleşebilir. Yaş grubu kısıtlaması yoktur. Netice olarak bir sertifika zorunluluğu yoktur. Yaygın eğitim programları çeşitli ve esnektir. Amaç her yaş grubundan bireylerin ihtiyaçlarına hızlı bir şekilde karşılık verebilmektir (INEE, 2018, s.74).

Okul çağındaki çocuklardan bazıları cami, kurs vb. kayıt dışı kurumlarda çeşitli yaygın eğitim programlarına katılmaktadırlar. Ancak kaç çocuğun bu tür programlara katıldığına dair kapsamlı bir veri mevcut değildir. Kayıt altında olmayan eğitim merkezlerinde öğrenim gören çocuklara hiçbir şekilde geçerliliği olan bir sertifika verilemiyor. Bazı STK'larda da haftada bir ya da iki gün çocuklara Arapça, Türkçe, bilgisayar vb. dersler veriliyor (HRW, 2015, s.15). Çocukların tamamen eğitimden mahrum kalmasındansa örgün eğitim yerine yaygın eğitim tarzında olsa dahi eğitim almaları faydalı olabilir ancak bu tarz kurslar Türkiye devletince

herhangi bir denetime sahip değil ve denetlenen bir okulun yerini tutacak yeterlilikte değil. Ayrıca çocukların talep ve beklentilerini karşılama noktasında da yetersiz kalmaktadırlar.

2.1.6.3. Kapsayıcı Eğitim Hizmetleri

Eğitim Reformu Girişimi'nin Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek başlıklı raporu kapsayıcı eğitimin toplumsal barışı ve bir arada yaşamayı destekleyici olması açısından büyük önem taşıyor. Türkiye'deki vatandaş ve mülteci tüm öğrencilerin nitelikli eğitim almasını sağlayacak kapsayıcı eğitim çerçevesini öneriyor (ERG, 2017, s.63). Eğitimin kapsayıcılığı yalnızca eğitime erişim aşamasında değil, eğitimin içeriği ve yönetimini de içerecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

2.1.6.4. Liberal Çokkültürlü Eğitim

Bir devletin azınlıklara karşı tutum ve bakışı açısından eğitim sistemi iyi bir göstergedir. Çokkültürlü eğitim, 1950'li yıllardan sonra çokkültürlülük politikasının bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Asimilasyoncu bir yaklaşım anadilde eğitimi uygun görmezken, çoğulculuk ise anadilde eğitimi destekler. Çokkültürlü eğitimin amacı herhangi bir farklılık gözetmeksizin eğitimden eşit derecede yararlanılmasını sağlamaktır. Çokkültürlü eğitimin çok çeşitli tanımları yapılabilir. Bunlar içinde en önemli ve ortak noktalar; eşit eğitim imkanları, farlılıklara tahammül ve saygı, ırkçılık ve asimilasyonu reddetme olarak sayılabilir (Özcan, 2018, s.22).

Ülkeden ülkeye çokkültürlü eğitim modelleri farklılık göstermektedir. Bunlar geçiş modeli, idame model, zenginleştirici model ve kapsayıcı olmak üzere dört tanedir. Sayılan ilk üç modelde farklı dilde öğrenciler ayrı sınıflarda ve anadillerinde eğitime başlamaktadır. Kapsayıcı modelde ise farklı dilde öğrenciler aynı sınıfta ve resmi dilde eğitime dahil olurlar. Bu modelde farklı ihtiyaçları olan öğrencilere ihtiyaçlarına göre ve aynı sınıfta eğitim verilerek ayrımcılığın azaltılması hedeflenmektedir. İki dilli eğitim modellerinin tamamında egemen dile geçiş gerçekleşir. Ancak süreçler birbirinden farklıdır. Anadilden egemen dile geçişte azınlık öğrencilerin başarılı olmalarında uzun süreli eğitimlerin daha etkili olduğu gözlemlenmektedir (Özcan, 2018, s.22-23).

2.2. SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Türkiye sınırları içinde kayıtlı verilere göre 3.644.342 (GİGM, 2019) Suriyeli mülteci bulunmaktadır. [11]2011 yılında başlayan ve bugün sekizinci yılına giren kriz ve çatışmalar sorunun kısa vadede çözümlenemeyeceğini gözler önüne serer. Uluslararası kamuoyunun duyarsızlığı, sorunun kalıcı ve sürekli oluşu Türkiye içinde beraberinde pek çok toplumsal ve ekonomik sorun oluşturmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli çocukların eğitimi, topluma kazandırılmaları, gelecekte yaşamlarını inşa edebilmeleri, katıldıkları toplumla birlikte yaşama kültürü geliştirebilmeleri açısından en önemli noktalardan biridir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.90).

Ülkemizdeki Suriyeli mültecilerin yarıdan fazlası eğitim çağındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. 2011'den 2019 yılına kadar ülkemizde doğan mülteci sayısı da hızla artmıştır ve artmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de doğup büyüyen ve eğitim çağına yaklaşan büyük bir Suriyeli nüfusu bulunmaktadır. Bu genç kitlenin temel eğitim ihtiyacı karşılanmaz ve eğitim ve sosyalleşme süreci oluşturulamazsa, uyum süreci gerçekleşemeyeceğinden mültecilerden kaynaklı suç oranlarının artabileceği öngörülebilir (Özgüzel, Çetintürk, 2016, s.558).

2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. Maddesi mültecilere yönelik eğitim hizmetlerini düzenlemektedir. Düzenlemeye göre eğitim faaliyetlerini Milli Eğitim Bakanlığı düzenler. Bu kapsamda Bakanlık tarafından 'Yabancılara Yönelik Eğitme ve Öğretme Hizmetleri Genelgesi' yayınlanmıştır. Bu kapsamda Suriyeli çocuklar Türk okullarında ve Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim alabileceklerdir. Ayrıca Suriyeli çocukların okullaşması ve eğitim haklarına dair il/ilçe eğitim komisyonları kurulacaktır (Yavuz, Mızrak, 2016, s.188).

MEB verilerine bakıldığında Suriyeli çocukların okullaşma oranı 2018 Mayıs ayı verilerine göre yaklaşık olarak %63 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de yaşayan Suriyeliler devlet okulları ve GEM'ler olmak üzere ikili bir yapıda eğitim görmektedirler. Bu yapının kısa vadede okullaşma oranını artırmak adına pek çok faydası bulunmakla beraber uzun vadede eğitimin

[11] http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik,
Erişim Tarihi: 13.02.2019

kalitesi, mültecilerin entegrasyonu ve toplumsal uyum açısından getiri ve götürülerinin tartışmalı olduğu söylenebilir. MEB'e bağlı devlet okullarında sağlanan olanaklara rağmen Suriyeliler tarafından toplumsal ve kültürel nedenlerden kaynaklı GEM'ler daha çok tercih edilmektedir.

Ülkemizde yaşanan göç hareketleri mülteci çocukların eğitimin görünür kılarken aynı zamanda ülkenin kendi eğitim sistemini de gözden geçirip değerlendirebilmesi için bir fırsat olmuştur. Yeni gelenlerin toplumun bir parçası olması ve geleceğe dair hayaller kurabilmesinin temelinde eğitim yatar. Eğitim sayesinde bu çocuklar tüm dünyaya seslerini duyurabilirler (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.84).

Suriyeli çocukların eğitime erişimine dair mevzuatın tamamlanması önemli bir adım olsada yetersizdir. Yapısal eksiklikler, fakirlik, yetersiz bakım, ailelerin eğitim ile ilgili kararsızlığı, eğitimin faydasına yönelik değerlendirmeler eğitime erişimi etkilemektedir. Eğitime erişim yeterli bir başarı göstergesi değildir, çocuğun okula devamlılığının sağlanması da bir o kadar önemlidir. Çocukların eğitimindeki ayrımcılık da rehabilite ve adaptasyon açısından en temel engellerden biridir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.85).

Harunoğulları'nın (2016, s.38) Erdoğan ve Ünver'den aktardığına göre Suriye'den Türkiye'ye gelen mülteci ailelerin büyük bir kısmı 12-13 yaşlarındaki yaşça daha büyük olan kız çocuklarını okula göndermek istememektedirler. Erkek çocuklar ise kayıtlı veya kayıt dışı bir şekilde çalışmak zorunda olduklarından eğitim hayatlarına devam edememektedirler. Göç beraberinde yoksulluğu da getirdiğinden göçmen çocuklar kimi zaman ailelerinin isteğiyle kimi zaman da kendi istekleriyle çalışmaktadırlar. Bu çerçevede çocuk işçiliği göçmen çocukların eğitimi konusu ile doğrudan ilgilidir ve önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Çocuk işçiliği ile mülteci çocukların eğitimi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

Bir ülkenin kalkınmasında eğitim başat rol oynar. Zorunlu eğitim yaşındaki çocukların eğitimden mahrum kalması hem kişisel hem de toplumsal pek çok zararlara neden olmaktadır. Suriye savaşı ve bunun sonucu olarak zorunlu göçün en çok etkilediği konulardan biri çocuklar ve gençlerin eğitimi konusudur. Ailerin kira, barınma, beslenme gibi temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için gelire ihtiyacı varken, değil çocukları okula yollayıp ekstra eğitim masrafı yapmak hatta çocukların dahi çalışıp ev geçimi ve gelirine katkı yapması

beklenmektedir. Eğitim alamadan yetişen çocuklar hem bugünlerini hem de yarınlarını kaybetmektedirler. Vasıfsız işgücü olacak bu çocuklar düşük gelirli işlerde çalışmaya mecbur kalacaklardır (Harunoğulları, 2016, s.52).

Sığınmacılarla ilgili yapılan pek çok çalışma göstermektedir ki, sığınmacı çocukların eğitime ilişkin sorunları dünya genelinde benzerlik göstermektedir. Bunlar eğitime erişim, dil engeli, sınıf içinde veya okulda ayrımcılık, gelecek beklentisinin olmaması, psikolojik sorunlar, umutsuzluk olarak sıralanabilir (Kılıç, Toker Gökçe, 2018, s.496). Sonuç olarak dünya genelinde farklı eğitim sistemleri olsada sığınmacıların ortak problemlerinin olması göç olgusunun küresel bir problem olduğunu kanıtlar.

2.2.1. Suriyelilerin Gelecek Beklentisi

Apak'ın Deniz'den aktardığına göre kişilerin gelecek beklentisi yaşadıkları ortama ve karşı karşıya geldikleri güçlüklere göre değişir. Savaş ortamından çıkıp gelen ve etkilerini hala üzerinde hissedip yaşayan bireyler geleceğe dönük umutsuz olabilir ve olumsuz beklentiler gelişmesine neden olabilir ya da gelecek planlarına dair çeşitli sıkıntılar yaşanabilir. Göç bazen hayatın daha olumlu yöne evrilmesine neden olurken bazen daha kötü sonuçlara yol açabilmektedir. (2016, 127). Ancak yine de mültecilerin geleceğe yönelik hayalleri, umutları ve beklentilerinin olması kaçınılmazdır.

Apak'ın araştırmasındaki anket verilerine göre Suriyeli mültecilerin yarıdan fazlası Suriye'de yaşama isteğini belirtmiştir. Eğer şartlar müsaade ederse %36,3 ü Türkiye'de yaşamayı tercih edeceğini, %11,3 ü ise daha gelişmiş bir ülkeyi tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların üçte birinden fazlası Türkiye'de yaşamayı tercih ettiğini beyan ettiğinden çıkarımla bir kısım göçmenlerin yaşamlarının geri kalan kısmını Türkiye'de geçirmek istedikleri çıkarılabilir. Başka ülkelerde yaşamayı tercih eden katılımcıların bu tercihleri savaşın bitip yaraların sarılacağına dair inancın zayıf olduğunu göstermektedir. Her şeye rağmen yarıdan fazla katılımcı şartlar düzeldiğinde kendi ülkeleri olan Suriye'ye dönmek istemektedir (2016, 132).

2.2.2. Yerel Yönetimlerin Eğitimle İlişkisi

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun uyum başlıklı 96. Maddesine bakıldığında yerel yönetimlerden bu konuda yalnızca öneri ve katkı beklenildiği görülmektedir. Pek çok açıdan yenilikçi olan bu yasal düzenleme yerel yönetimlere etkin bir rol vermemektedir. Ayrıca yabancılara sosyal ve kültürel hizmetlerin sunulmasında iş birliği yapılacak aktörler arasında kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları sayılıp yerel yönetimlere yer verilmemiştir. Belediyeler kanununda da yabancı göçmenlere yönelik hiçbir hüküm yer almamaktadır. Uyumla ilgili olarak sağlık, barınma, beslenme, eğitim ve istihdam gibi imkanlar karşılanmadığında insanların daha çok kendi içine kapandığı ve sahip olduğu değerlere daha da bağlandığı görülmektedir. Bu değerler kendi kültürleri, dinleri, kimlikleri olabilir. İçinde bulundukları kültürü tamamen görmezden gelip kendi değerleriyle yaşamaları göçmenlerin yaşadıkları yere uyum sağlamalarını oldukça zorlaştıracaktır (Çakırer Özservet, 2015, s.96). Bununla birlikte mültecilerin en çok göç ettikleri şehir ve ilçelerde bazı belediye altyapı ve hizmetlerinin de artırılmasını gerektirdiği görülmektedir. Mülteciler içinde çocuk nüfusu fazla olduğundan okul ihtiyacı bu noktada dikkate alınması gereken konulardan biridir.

Yabancıların uyumu ve sosyal dahil edilme süreçlerinde yerel yönetimlerin rolü çok önemlidir. Yerelleşmenin temel ilkelerinden biri soruna en yakın olanın çözümde en etkin rol alması gerektiğidir. Göç eden yabancılarla ilgili problemler yerel yönetimlerin alanına girer. Bu sebeple geliştirilecek politikalarda yerel yönetimlere yetki alanı oluşturulmalıdır (Çakırer Özservet, 2015, s.96).

2.2.3. Kamuoyunun Bilgilendirilmesi

Türkiye hem taraf olduğu uluslararası sözleşmeler hem de kendi ulusal mevzuatı gereği sığınmacı çocukların eğitimini kesintisiz olarak sağlamakla yükümlüdür. Ancak ülkemizde pek çok kişi sözleşmeler ve yönetmelikler konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı için Suriyeli mültecilere çok fazla hak verildiği kanısına ulaşabilmektedir. Bu tutum ve davranışlar toplumsal bütünleşmeyi olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sebepten dolayı kamuoyunun da Türkiye'nin politikaları ve uluslararası sözleşmeler konusunda bilgilendirilmesi faydalı olacaktır. Aksi halde bu durum toplumsal rekabetin artmasına neden olabilir (Ateş, Yavuz, 2017, s.1327). Bu doğrultuda hem Suriyeli ailelerin haklarına dair bilgi ve bilinçlendirilmesi

önemli iken, hem de yerel halkın mevzuat ve yönetmeliklere yönelik bilgilendirilmesi gereklidir. Böylece haklara yönelik yanlış kanı, tutum ve davranışlar sergilenmesinin önüne geçilebilir.

2.2.4. Kültürel Değerlere Duyarlılık

Her birey kişilik itibarıyla birbirinden farklıdır. Bireylerin farklılıkları eğitim sürecinde daha da ön plana çıkar. İnsanlar kültürel değerleriyle var olurlar ve kültür kişiliğin kazanıldığı zemin olarak kabul edilebilir. Her bir kültüre özgü farklılıklar kültürün taşıyıcısı olan insanlara yansır. Şahin ve Karataş'ın Kağıtçıbaşı'ndan aktardığına göre insan gelişimi her zaman kültürün içinde gerçekleşir ve hiçbir insan bulunduğu kültürden bağımsız davranamaz. Suriyeli sığınmacı çocukların dünyayı anlamlandırırken kendi kültürel paradigmalarından etkilendikleri bir gerçektir. Buradan yola çıkılarak eğitim sürecinin her aşamasında öğretme, öğrenme, danışma vb. kültürel değerlere duyarlı bir anlayış içinde olunması gerekmektedir (2017, s.85). Bu da okullarda öğretmenlere ve idari personele bu konularda farkındalık oluşturucu ve bilinçlendirici eğitimler verilmesi yoluyla mümkün olabilir. Böylelikle bir öğretmen zorla yerinden edilmiş bir ailenin çocuğu ile temel düzeyde de olsa nasıl iletişim kuracağı konusunda az çok bilgi sahibi olmuş olur.

Suriyeli sığınmacı çocukların kendi dil, kültür ve kimlikleriyle beraber okula geldikleri göz ardı edilmemelidir. Eğitimin sosyokültürel bir bakış açısıyla kurgulanması önemlidir. Toplum içinde bireyler kendilerine kalan kültürel miras ve sosyal hayat içinde edindiği tecrübelerle bir bütündür. Şahin ve Karataş'ın Kozleksi'den aktardığına göre bireyin eğitimi sosyokültürel gerçekliklerine ve geçmişlerine dayalı olarak gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle eğitim sistemi kültürel değerlerden uzak olmamalı aksine kültürel değerlere duyarlı olmalıdır (2017, s.86). Bugün Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik eğitim sisteminin de kendilerini güvende hissedecekleri, kabul görebilecekleri, olumlu tutum sergileyebilecekleri şekilde kültürel değerlere duyarlı olması faydalı olacaktır.

2.2.5. Mevzuat

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda kapsayıcı bir eğitim için mülteci çocukların tamamının nitelikli bir eğitime erişimi büyük önem arz etmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerden 976 bin 200'ü eğitim çağındadır. Mayıs 2018 itibariyle 611 bin 524 öğrencinin eğitime erişimi sağlanmıştır. Bu öğrencilerin 384 bin 292'si Türkçe müfredatla devlet okullarında eğitim görürken, 21 ilde bulunan 318 geçici eğitim merkezinde ise tamamı Suriyeli 227 bin 232 öğrenci eğitim görüyor.[12] Suriyeli çocukların önümüzdeki birkaç yıl içinde kademeli olarak devlet okullarına geçmesi planlanıyor. Bu doğrultuda Türk milleti ve Türk vatandaşları tabirleri içeren ulusal mevzuatımızın daha kapsamlı bir şekilde revize edilmesi faydalı olabilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi bu anlamda rehber alınabilecek niteliktedir (ERG, 2017, s.29).

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 22. maddesine göre, taraf ülkeler mülteci ya da sığınmacı kendi topraklarında bulunan tüm çocuklara sözleşmede yer alan tüm haklardan yararlanmaları için gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler. Bu sebeple Türkiye'nin Suriyeliler dahil tüm sığınmacı çocukların haklarını gözeten politikalar üretmesi gerekmektedir. İlave olarak Türkiye'deki 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu da hangi milletten ırktan olursa olsun her çocuğun korumadan yararlanabileceğini belirtmektedir (Ardıç Çobaner, 2015, s.31).

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre; eğitim, sosyal güvenlikten yararlanma, yaşama saygı gibi hakları içinde bulundukları durum, koşul ne olursa olsun tüm çocuklar için geçerli saymaktadır. Özellikle de mülteci çocukların toplumdaki diğer çocuklara göre eğitim öğretim imkanlarından daha kısıtlı yararlanabildikleri düşünüldüğünde, ülkelerin sığınmacı durumunda bulunan çocuklar için uluslararası düzenlemelerde yer alan haklar çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir (Ardıç Çobaner, 2015, s.33).

2.2.6. Ailelerin Eğitime Bakış Açısı

Göçmen toplulukların yaşamlarında yalnızca çalışmak değil gündelik yaşamlarını dolduran pek çok etkinlik okuldaki veya okul haricindeki öğrenmeler bulunmaktadır. Göçmenlerin yaşamında eğitimin yeri ve ne olduğu, eğitime dair algıları, yükledikleri anlam, okul ve okul haricindeki öğrenme deneyimlerinin nitelikleri göçmenlerin göç ettikleri yerlerde

[12] http://www.meb.gov.tr/bakan-yilmaz-turkiyedeki-suriyelilerin-okullasma-orani-yuzde-63e-yaklasti/haber/16453/tr, Erişim Tarihi: 26.01.2019

karşılaştıkları problemleri anlamak ve bunlara yönelik çözüm üretmek için politikalar geliştirebilmek bakımından önemlidir (Aksoy, 2018, s.641). Bu nedenle gerçekleşen zorunlu göçlerin olumsuz sonuçlarını en aza indirmek ve çözüm önerileri geliştirebilmek için yaşanan problemleri anlamak ve sosyolojik olarak anlamlandırmak adına ailelerin algılarının anlaşılması gerekir.

Öncelikli sorunu geçimini sağlamak, hayatını idame ettirmek olan ailelerin eğitime verdiği değer tali olmaktadır. Bu durum ailelerin eğitime bakış açıları ile ilgilidir. Aileler beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz ise çocuklarının eğitimi ile ilgili geleceğe dair umut veya beklenti içinde olamamakta bunun yerine günü kurtarmaya bakıp eğitimi geri plana atmak durumunda kalabilmektedir. Pek çok aile ihtiyacı olduğundan çocuklarını da çalıştırmaktadır (Eroğlu, Gülcan, 2016, s.220). Dolayısıyla ailelerin ekonomik durumu ile eğitim ve okullaşma arasında doğrudan bir bağlantı olduğu söylenebilir. Ekonomik imkansızlıklar eğitimin önündeki başlıca engellerdendir.

Türkiye'deki çocuklar için 12 yıllık eğitim zorunlu iken Suriyeli mülteci çocukların eğitimi ailelerinin inisiyatifinde kalmaktadır (Emin, 2016, s.18). Eğitimin zorunlu olmayışından kaynaklı ailelerin eğitim hakkına dair algıları ve bilinçleri büyük önem arz eder. Aileler eğitimin hem çocuk hem kendi ülkesi hem de göç edilen ülke için önemine dair bilinçli ve farkındalık sahibi ise çocuğunun eğitime devamı konusunda daha hassas olabilirken, aksi halde çocuklar eğitimsiz kalabilmektedir.

2.2.7. Pictes

PICTES, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonun Desteklenmesi Projesinin İngilizcesinin kısaltılmış halidir. Bu proje Milli Eğitim Bakanlığı ile AB Türkiye Delegasyonu arasındaki 'Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı' çerçevesinde imzalanan sözleşme ile bu konuda MEB'in faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında Türkçe dil eğitimi ön plandadır. Çünkü entegrasyon için Türkçe öğretimi pek çok şeyin başında gelmektedir (Moralı, 2018, 1429). Dil problemi hem dünyada hem de ülkemizde göç sonrası uyum ve kabul sürecinde yaşanan sorunların başında geldiği için oldukça önemlidir.

Proje kapsamında MEB'e bağlı okullarda çalışan öğretmenlere Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunu sağlamaya yönelik farkındalık eğitimi verilmiştir. Faaliyetler

03.10.2016 tarihinde başlamıştır. Projenin asıl amacı Suriyeli çocukların eğitime erişimlerini sağlamaktır. Aynı zamanda proje kapsamında Suriyeli öğrencilere dair çalışmalar konusunda MEB'in çalışmalarına destek olunması da hedeflenmektedir (INEE, 2018, s.79).

Proje kapsamında Suriyeli çocuklara Türkçe öğretmek için sözleşmeli olarak görevlendirilen öğretmenler çalışmaktadır. Devlet okullarında ve Geçici Eğitim Merkezlerinde farklı yaş gruplarındaki Suriyeli çocuklara altı seviyeden oluşan Türkçe eğitim verilerek hem çocukların devlet okullarında aldıkları derslerin müfredatlarını takip etmelerinde kolaylık hem de Türk akranlarıyla iletişim kurmalarının sağlanması ve böylece Türk eğitim sistemine entegrasyonun sağlanması hedeflenmektedir (Moralı, 2018, 1430).

2.2.8. Politikada Mülteci Çocuklar

Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak %5 ine ulaşan Suriyelilerin savaş bitse dahi pek çoğunun Türkiye'de kalıcı olacağının veya Suriye ye dönseler de Türkiye ile bağlarının devam edeceğinin anlaşılmasıyla birlikte yapılan çalışmalarda geçici çözümlerin yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye politikalarıyla daha sürdürülebilir ve kalıcı çözümler almaya başlamıştır. Yani asimilasyon ve dışlama yerine kültürel taleplere daha duyarlı bir politika arayışı içinde olmuştur (Özcan, 2018, s.18).

2011'den bu yana ülkemize gelen Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de kalmaya devam etmektedirler. Savaş bitse dahi yarıdan fazlasının Türkiye'de kalmaya devam edeceği öngörülmektedir. Hatta bu doğrultuda Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilip verilmemesi konusu dahi gündemdedir. Artık Türk toplumunun bir parçası olan sığınmacıların ülkeye uyumunun sağlanması hem sığınmacı toplum hem de ev sahibi ülke açısından oldukça önemlidir. Türkiye bu uyum sürecinde dışlayıcı ya da asimile edici değil kapsayıcı bir politika benimsemiştir. Her şeye rağmen farklı bir kültürden gelen sığınmacıların ülkeye uyumlarının sağlanması kolayca gerçekleşecek bir süreç değildir. Özcan'ın Canatan'dan aktardığına göre "Göçmenler geldikleri ülkeye hemencecik adapte olacak pasif yaratıklar değildir." (2018, s.24).

Özcan'ın Kymlicka'dan aktardığına göre göçmenlerin zaten entegre olmayı kabul ederek göç ettikleri, ulus oluşturma talepleri olmadığı ve resmi dili öğrenmeye karşı çıkmadıkları tespit edilmiştir. Ancak bu süreçte dillerini ve kimliklerini unutmama gibi kültürel

talepleri vardır. MEB benimsediği kapsayıcı eğitim modeli ile hoşgörülü ve çokkültürlü bir politika izlemektedir (2018, s.27).

Ülkemize göç eden genç nüfusun oldukça fazla olması sebebiyle göç ve uyum konusu bağlamında çocuklar özel olarak ele alınmalıdır. Türkiye BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi 1991 yılında imzalamış, 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye göre çocukların yaşama, katılım, korunma ve gelişim olmak üzere 4 temel hakkı vardır. Taraf devletler sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetki alanındaki her çocuğa (yani göçmen çocuklar da dahil) ayrım gözetmeden tanır ve taahhüt ederler. Türkiye'nin ulusal çocuk politikası halihazırda yeni oluşmaktadır. Bu doğrultuda 2013'de hazırlanıp 2014 de yürürlüğe giren Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile çocuk refahı sisteminin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Ülkemizdeki çocuk nüfusuna göçmen çocuk nüfusu eklendiğinde rakam oldukça büyümektedir. Ülkemizdeki sığınmacı nüfusun yarıdan fazlasının çocuk olduğu düşünülmektedir (Çakırer Özservet, 2015, s.97). Çocuk nüfusun oldukça fazla olmasından hareketle çocukların eğitimi konusu üzerinde durulması gereken en önemli sorunsallardan biridir. Göçmen çocuklar sorunu ulusal çocuk politikası ve göç politikasının kesişiminde yer alır.

Bugün Suriyeli çocukların eğitime erişimine dair mevzuatın tamamlanması önemli bir adım olsa da yetersizdir. Yapısal eksiklikler, fakirlik, yetersiz bakım, ailelerin eğitim ile ilgili kararsızlığı, eğitimin faydasına yönelik olumsuz değerlendirmeler eğitime erişimi etkilemektedir. Eğitime erişim yeterli bir başarı göstergesi değildir, çocuğun okula devamlılığının sağlanması da bir o kadar önemlidir. Çocukların eğitimindeki ayrımcılık da rehabilite ve adaptasyon açısından en temel engellerden biridir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.85). Bütün bu engeller ancak özellikle göç alan ülkenin uluslararası alacağı destekle birlikte geliştireceği politikalarla iyileştirilebilir.

Bugün ülkemizde yaşanan göç hareketi mülteci çocukların eğitimini görünür kılarken aynı zamanda ülkenin kendi eğitim sistemini de gözden geçirip değerlendirebilmesi için bir fırsat olmuştur. Yeni gelenlerin toplumun bir parçası olması ve geleceğe dair hayaller kurabilmesinin temelinde eğitim yatar. Eğitim sayesinde bu çocuklar tüm dünyaya seslerini duyurabilirler (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.84). Böylelikle en temel insan hakkı olan eğitim ihtiyacı ve ifade özgürlüğüne sahip olmuş olurlar.

Mültecilik meselesinde en önemli noktalardan biri kalıcılık ve geçicilik sorunudur. Bu çelişki en çok çocuklar ve eğitim konusunda göze çarpar. Çocukların eğitimi açısından çocukların eğitim endişesi yaşamadan eğitim hayatlarına devam etmeleri gerektiği ifade edilebilir. Aksi halde çocuklar sürekli geçici ve kalıcı eğitim arasında sıkışıp kalacaktır. Bu sorunun çözülebilmesi için evrensel değerler dikkate alınarak yerel değerlerden oluşan kamu politikaları sağlıklı bir çözüm olabilir. Devletin vatandaşları haricinde kendi sınırları içinde bulunup da vatandaş olmayanlara yönelik faaliyetler yapması ve bunların kamu hizmeti olarak nitelenmesi yeni politika inşası için önemlidir. Bu bağlamda çocukların eğitimi devletin politika oluşturması gereken öncelikli alanlardandır (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.81-82). Böylelikle eğitim alanı ayrım yapmaksızın herkese açılmış olacaktır.

2.3. EĞİTİMDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Eğitim kavramı sosyolojik bir konu olmasıyla birlikte aynı zamanda siyaset, uluslararası ilişkiler, hukuk gibi bilimlerle de yakından ilişkilidir. Dolayısıyla eğitim interdisipliner bir alandır. Eğitimin diğer toplumsal alanlarla olan ilişkisi, bir toplumun gelişmişliği ile olan ilişkisinden ve özellikle toplumların geleceklerini ilgilendirmesindendir. Bu anlamda eğitimin toplumsal alanda yaygınlığı ve ulaşılabilirliği ölçüsünde toplumların refah seviyelerinin yükseldiği bilinmektedir. Dolayısıyla imkanı kısıtlı insanların eğitime kolayca erişebilmeleri de ayrıca önem taşımaktadır. Bu nedenle mülteciler açısından da ciddi önem arz eden konular arasında yer almaktadır.

Ülkemizdeki Suriyelilerin yarıdan fazlası 18 yaş altı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Okullaşma oranı yaklaşık olarak %63 olduğu düşünüldüğünde hala okula gitmeyen çok sayıda çocuk vardır. Bu çocukların kayıp nesil olmaması için yapılan çalışmaların artırılması gerekir. Türk toplumuna Suriyelilerin eğitimi ile ilgili görüşleri sorulduğunda çalışma haklarına gösterdikleri tepkiden farklı olarak ilgi gösterdikleri gözlenmiştir. Türk toplumunun %72,5 i Suriyelilerin herhangi bir şekilde eğitim almalarını desteklerken, %27,5 i hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir görüşünü savunmaktadırlar (Erdoğan, 2014, s.29).

Suriyelilerin eğitim problemi üzerine çeşitli politika ve projeler üretilip uygulanmaya çalışılmasına rağmen sorun hala çeşitli komplike sıkıntıları barındırmaya devam etmektedir. Kimliği olmayanların eğitime dahil edilmesinde en baştan beri sorunlar yaşanmaktadır. Dil

problemi, yaş ile eğitim düzeyi arasındaki kopukluklar, Suriye'den diplomaların alınamama sorunu, eğitim düzeyini belirlemede güçlükler, lise ve yükseköğrenime geçişlerde sorunlar, kız çocuklarının okutulmasındaki isteksizlikler, okul çağındaki çocukların çalıştırılması ve kırtasiye, kitap kaynaklarını sağlamada ekonomik sıkıntılar gibi pek çok sorun yaşanmaktadır (Alptekin, Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018, s.108).

Mülteci çocukların eğitime ulaşmasını engelleyen pek çok sebep vardır. Fakirlik, travma, şiddet, eğitime ara verilmesi ve dil problemi başlıca zorluklar olarak sayılabilir. Acil durumlarda eğitime devam edebilmenin önünde pek çok zorluk olmakla birlikte bunlardan ilki sığınmacıların eğitime ulaşma güçlüğüdür. Pek çok mülteci eğitime ulaşamamaktadır. Ulaşsa dahi hayat şartlarının zorluğundan dolayı eğitimi bir gereklilik olarak görmemektedirler. Bugün bakıldığında Suriyeli mülteciler ülkemizde 2011'den bu yana yaşamaktadırlar. Sosyal anlamda bir entegrasyon ve rehabilitasyon gerçekleşmeden mülteci çocukların diğer çocuklarla aynı anda eğitime tabi tutulması durumu yaşanan bir eğitim sorunu olarak karşımıza çıkar. Mülteci kız çocuklarını okuldan alıkoyan bir sebep ise erken yaşta evlendirilmeleridir. Acil durumlarda ailelerin ekonomik durumunun iyi olmaması kız çocuklarını evlendirmeye yönlendirmede etkili olabilmektedir (Yavuz, Mızrak, 2016, s.179).

Alptekin, Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz'ün (2018, s.107) çalışmasında mülteci meselesinde yaşanan en temel sorunlardan birinin eğitim sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. İç savaşın tahmin edilenin çok daha ötesinde bir süreye kapsaması ve uzaması Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ülkemizde kalıcı olacağına işaret etmektedir. Bu durum da çeşitli toplumsal, siyasal ve ekonomik boyutları olan bir sosyal uyum ihtiyacını doğurmaktadır. Sağlıklı bir şekilde sosyal uyum ve bütünleşmenin sağlanmasının yolu da nitelikli bir eğitimi gerekli kılar.

Acil durumlarda çocuklar için verilecek olan eğitim ile çocukların kişisel gelişimlerine katkı sağlanmalı ve bu eğitim onları geleceğe hazırlamalıdır. Çocuklar yalnızca korumaya muhtaç bireyler olarak görülmemeli onların da hayalleri ve fikirleri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Yavuz, Mızrak, 2016, s.180). Dolayısıyla süreç içerisinde yaşanan her türlü zorluğa ve problemlere rağmen mültecilerin başta çocuk olarak hakları ve eğitim hakları gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır. Bunun içinde sorunları gerçekten çözüm odaklı anlamak ve sürdürülebilir ve etkili politikalar üretmek gereklilik arz eder.

Suriyeli mülteci çocukların okullaşmasını sağlamak ve dahası onların kaliteli eğitime erişiminin sağlanması hem Suriye hem de Türkiye için oldukça önemli ve üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Suriyeli çocukların eğitime katılımıyla hem kayıp nesil oluşmasının önüne geçilecek hem de Suriye'nin yeniden inşasında önemli bir yer tutan bugünün çocukları yarın gençleri için gelecek umutları doğabilecektir (Gün, Baldık, 2017, 297). Bu doğrultuda Suriyeli çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları genel, yapısal ve Suriyeliler kaynaklı sorunlar olarak kategorileştirmek mümkündür.

2.3.1. Genel Sorunlar

Suriyeli mülteci çocukların okullaşma ve eğitim sürecinde karşılaşılan genel sorunları kayıt problemi, haklara dair bilgisizlik ile öğretmen ve idarecilerin tutumu olarak kategorileştirmek mümkündür.

2.3.1.1. Kayıt Problemi

Human Rights Watch (2015, s.3) raporuna göre bazı devlet okullarının Suriyeli çocukları reddettiği veya almak istemediği gözlenmiştir. Yine aynı rapora göre Türkiye yasal çerçeveyi Suriyeli çocukların devlet okullarına gidebilmesini sağlayacak şekilde değiştirmiş olmasına rağmen, hala bazı devlet okullarının kayıt için gerekli olmayan belgeleri gerekli gibi istedikleri gözlenmiştir. Aynı zamanda pek çok aile kayıt için gerekli prosedürle ilgili önemli bilgilere sahip değildir.

2019 yılı itibariyle 3.5 milyonu aşkın sayıda Suriyeli mültecinin yaşadığı Türkiye'de nüfusun yarısının çocuk ve okul çağı gençlerden oluştuğu düşünülürse eğitime erişim için acilen hareket edilmediği takdirde bunun sonuçları bütün bir nesil üzerinde etkili olacaktır. Böyle bir yıkıcı etki yaşanmaması için şimdi harekete geçmek gerekmektedir. Böylece erken evlilik, çocuk işçiliği gibi riskler azalacak ve gençler para kazanma potansiyeline sahip daha istikrarlı bir ekonomiye kavuşabileceklerdir. Bu gençler kazandıkları donanımla ya Suriye'yi yeniden inşa edecek ve rehabilitesi için çalışacak veya dünyanın farklı bir yerinde de olsa içinde bulundukları topluma faydalı birer birey olmaya çalışacaklardır. Şu an belirsizliklerle dolu gelecekleri yerine emin adımlarla ilerledikleri daha donanımlı bir hayata sahip olabileceklerdir (HRW, 2015, s.5).

İnsan Hakları İzleme Örgütü görüştüğü aileler içinde MEB'in 2014/21 no'lu genelgesine göre yabancı tanıtma kimlik kartı okula kayıt için yeterli belge olmasına rağmen okul idaresinin yeterli saymamasından kaynaklı kayıt yaptıramayan ailelerle karşılaşmıştır. Bu durum görüşülen aileler içinde yaygın olmasa da durumdan haberdar olan bir grup ailede aynı sorunla karşılaşacağını düşünmüş ve bu durum dalga etkisi yapmıştır. Dolayısıyla çocukları için Türk okullarına kayda gitmemişlerdir. Bu gibi örnekler il düzeyinde ve yerelde ulusal ve uluslararası ilkelere uyulmadığına işaret etmektedir (HRW, 2015, s.39). Yönergelere uymayan okulların sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, Suriyeli toplum için en geçerli ve güvenilir haberdar olma yöntemi çevreden duyum olduğundan, okulların Suriyeli öğrenci almayı reddettiğini duyan aileler için bu durumun ciddi bir caydırıcılık teşkil ettiği söylenebilir.

İstanbul'da bulunan Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) de İnsan Hakları İzleme Örgütüne paralel olarak bazı okulların Suriyeli mülteci çocukları almak istememelerinden dolayı MEB genelgesine direnç gösterdiğini söylemiştir. Bu doğrultuda SGDD kendisine ulaşan aileler için destek olmuş, gerektiğinde okul idareleri ile görüşerek yönetmelikten kaynaklı yükümlülüklerini hatırlatmıştır. Ancak her aile bir STK hizmetine ulaşamayabilir. Bu gibi durumlarda ise aileler için genelgeye aykırı hareket eden bir okul aşılamayacak bir engel teşkil edebilmektedir (HRW, 2015, s.41). Dolayısıyla okula kayıt konusunda tüm okul idarecileri ve kayıt birimlerinin mevzuata dair bilgilendirilmeleri ve denetime tabi tutulmaları aksi davranış halinde yaptırım uygulanmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Suriyeli velilerin kayıt sürecine ve haklarına dair yeterli bilgiye sahip olmaması ve görevli personelin konu ile ilgili farklı tutumları okula kayıt sürecinde caydırıcı bir etken olarak karşımıza çıkar. Arapça bilen ve mevzuata uygun kayıt kabul eden devlet okulları daha fazla tercih edilmektedir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.94). Özellikle kayıt esnasında hala ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların tek sebebi bilgi değil bazı teknik sorunlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin geçici kimlik kartı numaralarının milli eğitim müdürlüklerinde tanımlı olmaması vb. gibi sorunlar da Suriyeli aileler tarafından takip edilmesi zor bir süreç olarak görülüp çocuklarını okula göndermekten vazgeçebilmektedirler.

Birçok Suriyeli mülteci aile çocuklarının yasal olarak okula gidip gidemeyeceği konusunda bilgi sahibi değil ve nasıl kayıt yaptıracaklarını bilmiyorlar ya da kayıt ile ilgili

çevreden duyum bilgilerden kaynaklı yanlış bilgilere sahip olabiliyorlar. BMMYK'nin 2015 Mart da yürüttüğü bir ihtiyaç analizine göre birçok aile çocuklarını devlet okulu veya Geçici Eğitim Merkezlerine kayıt yaptıracaklarında kayıt için gerekli işlemlerle ilgili bilgi sahibi değiller. İnsan Hakları İzleme Örgütünün görüştüğü ailelerin pek çoğunda bilgi eksikliği ve yanlış bilgiden kaynaklı çocuklarını okula yazdıramayan aileler bulunmaktadır (HRW, 2015, s.43).

2.3.1.2. Haklara Dair Bilgisizlik

Suriyeli mültecilerin Türkiye'de ne tür hak ve hukuklarının olduğu, yaşadığı haksız durum ve sorunlarda hangi mercilere ne şekilde başvuru yapabileceklerine dair bilgi eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Okul, hastane gibi temel ihtiyaçlarda haklarını iletecekleri mercileri bilmeleri yaşamlarını idame açısından oldukça önemlidir. Ancak verilecek bilgilendirmenin çift dilli olmasında yarar vardır. Her ne kadar sığınmacı çocuklar Türkçeyi hızlı öğrenseler de veliler için aynı şey söylenemez. Özellikle yalnızca kendi içlerinde iletişim kurup yerel halkla iletişime geçmeyen kesimin Türkçeyi öğrenmesi daha da zorlaşmaktadır. Suriyeli mültecilerin sahip oldukları haklarla ilgili bilinçlendirmenin yaygınlaştırılması konusuna önem verilmesi gerekmektedir (Tanrıkulu, 2017, s142). Ancak haklara dair bilinç ve bilgilendirme için dil problemi engel teşkil edebilmektedir. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkçe diline hakimiyetleri yeterli seviyeye ulaşana dek kendi ana dillerinde bilgilendirme çalışmalarının yapılmasının olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Kılıç ve Tahmaz'ın Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacılara yönelik yaptığı eğitim araştırmasından elde edilen verilere göre Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara verilen eğitim hakları hakkında bilgi sahibi olma oranları yaklaşık olarak %30'dur. Bu oran sığınmacılara yönelik bilgilendirme faaliyetlerinin eksik olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda hak temelli bilgilendirme faaliyetleri faydalı olabilecektir. Yine sığınmacıların haklardan haberdar olamamasında en önemli etkenin dil engeli olduğu söylenebilir (2016, s.37).

Eğitime erişim ve katılım noktasındaki sorunun asıl sebebi ise bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin yeterince yapılmıyor olmasındandır. Suriyeli çocukların temel bir ihtiyacı olan eğitime erişememesi halinde ciddi sorunlar doğabilecektir. Çünkü eğitimsizlik, Suriyeli çocukların yarınlarını kaybetmelerine neden olabilir. Bu da başka toplumsal sorunlara neden

olur. Bu nedenlerle her mülteci çocuğun eğitime katılımını esas alan politikalar üretilmelidir (Özgüzel, Çetintürk, 2016, s.559). Bunların içinde örneğin broşürler dağıtılması, kısa filmler yapılması, kamu spotları ve ilgili kurumlar tarafından mülteci ailelere mentörlük yapılması gibi politikalar sıralanabilir.

2.3.1.3. Öğretmen ve İdarecilerin Tutumu

Dilden kaynaklanan iletişim sorunları, kültürel farklılıklar ve yanlış anlaşılmalar, ayrımcılık mülteci çocukların kendilerini daha fazla dışlanmış hissetmelerine neden olmakta ve eğitime devam etmelerini zorlaştırmaktadır. Öğretmen ve okul yöneticilerinin mülteci çocukların karşılaştığı sorunlarla baş edebilme konusunda tecrübe ve deneyimleri olmadığı durumlarda vahim sonuçlar doğabilmektedir. Öğretmenlerin ayrımcılığı ve önyargılı tutumları yıkıcı olurken, çok kültürlülük bilinci olan ve ayrımcılığa karşı öğretmen ve idareciler çocuklar üzerinde olumlu etki yaratabilmektedir. Bu sebeple öğretmenlerin ve idarecilerin belirli eğitimlerle desteklenmesi eğitimin kalitesi için faydalı olabilecektir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.88).

Müfredatın içeriği ve eğitim materyalleri kadar müfredatın uygulayıcısı olan öğretmen ve idarecilerin Suriyeli öğrencilere yönelik tutumları toplumsal uyum açısından oldukça önemlidir. Bu noktada ayrımcılığın tespiti çok zor olabilmekte ve ayrımcılık konusunda teknik eğitimlerle yetinmemek gerekir. Öğretmenlerin düşünce kapasitelerini, kendilerine ve çevrelerine karşı bakış açılarını geliştirmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin farkındalıkları artırılmalı ve çok kültürlü sınıflarda iletişim ve eğitim üzerine gelişimleri sağlanmalıdır (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.101).

Ayaşlı'nın araştırmasında görüşülen okul müdürlerinden bir tanesi Suriyeli öğrencilerin okulda büyük sorunlara yol açtığını ve okulunda Suriyeli öğrenci istemediğini dile getirmiştir. Okul müdürü Suriyeli öğrencileri tarafından baskıcı olarak tanımlanmış ve bir öğrenci bu okul müdüründen korktuğu için okula gitmek istemediğini ifade etmiştir. Bu sebepten okulların yönetimi, idari kadrosu ve öğretmenlere yönelik çeşitli eğitim ve seminerlerle savaştan çıkıp gelmiş mülteci çocuklara karşı nasıl davranılması gerektiği, tutum ve davranışlar hakkında bilgilendirmeler yapılmalıdır. Öğretmenler çok kültürlü bir yapıda eğitim verecek yeterliliğe

sahip olmadıklarından bu konuda da donanım kazanmalarını sağlamak faydalı olacaktır (2017, s.10).

2.3.2. Suriyeliler Kaynaklı Sorunlar

Suriyeli mülteci çocukların okullaşma ve eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları Suriyeliler kaynaklı sorunlar başlığı altında; dil sorunu, ekonomik sorunlar, savaş mağduru Suriyeli öğrencilerin psikolojisi ve entegrasyon eksikliği olarak sınıflandırmak mümkündür.

2.3.2.1. Dil Sorunu

Yabancılaşma ile ev sahibi toplumun diline hakim olmama arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Dil, hem eğitim süreci hem de kendine güven ve toplumsal uyum için önemlidir. Çocuklar ebeveynlere nazaran daha hızlı bir şekilde dil öğrenseler de çocuklar konuşma diline hakim olabilseler de okuma, yazma ve akademik dili anlamada sıkıntı yaşayabilmekteler. Mülteci eğitiminde dil farklılığı bulunduğu durumlarda dil desteği hayati önem taşır (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.87).

Suriyeli mülteci öğrencilerin yaşadığı dil problemi üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir. Öğrencilerin Türkçeyi konuşup yazacak kadar öğrenmeleri yetersiz olmaktadır. Buna örnek olarak Kılıç ve Toker Gökçe (2018, s.491)'nin çalışmasında görüşmeye katılan Suriyeli öğrencilerden biri Türkçe okuyup yazabildiğini ancak fen derslerini anlamadığını ve öğretmenlerin hızlı konuştuğunu ifade etmiştir. Bir başka öğrenci ise öğretmenin normalde kendisiyle konuşmalarını, şakalarını anladığını ancak bazen ders içeriklerini anlayamadığını dile getirmiştir. Dolayısıyla sığınmacı öğrencilerin yalnızca Türkçe ders takviyelerine değil, diğer derslerde Türkçe dilinde anlatıldığı için anlayış ve kavrayışlarının güçlenmesi için bazı ilave takviye dersler gerekebilir. Öğrencilerin hem Türkçe dili için yeterlilikleri geliştirilmeli hem de diğer ders içeriklerinde yeterli olacak şekilde Türkçe yeterlilikleri sağlanmaya çalışılması faydalı olacaktır.

Alan yazın tarandığında Emin (2016), Mercan Uzun, Bütün (2016), Levent, Çayak (2017), Alptekin vd. (2018), Kardeş, Akman (2018), Ateş, Yavuz (2017), Erdem (2017) vb. ülkemize göç eden Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan pek çok araştırma benzer sonuçlara işaret etmektedir. Bu çalışmaların ortak noktası Suriyeli mülteci çocukların ilk karşılaştığı sorunun

dil farklılığı ve dil bilmeme olduğu belirlenmiştir. Bu sorun yalnızca bizim ülkemizde değil dünyada sığınmacı alan ülkelerin ortak sorunudur. Okula kayıtlı Suriyeli çocukların genel problemi dil engelidir. Ancak bu sorun yalnızca okula giden çocukların değil genel olarak göç eden tüm toplumu ilgilendiren ve etkileyen genel bir sorundur. Türkçe'nin öğrenilmesindeki zorluklar hangi yaşta olursa olsun uzun yıllardan beri Türkiye'de yaşayan Suriyeliler için Türk toplumuna uyumu güçleştirmektedir (Gün, Baldık, 2017, 296).

Erdem (2017, s. 37)'in araştırmasında yapılan görüşme ve gözlemlerde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde temel sorunun dil olduğu görülmüştür. Öğrencilerin Türkçe, öğretmenlerin Arapça bilmemesi iletişim problemi oluşturmaktadır. Mülteci öğrenciler zamanla Türkçeyi öğrenmektedirler. Alfabe farklılığından kaynaklı problemler ve okuduğunu anlama gibi çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Dil sorunu ortadan kalktığı zaman beraberinde diğer sorunlar da ortadan kalmaktadır.

Suriyeli mültecilerin ülkemizdeki durumlarına bakıldığında uyum konusunda karşılaştıkları en önemli sorun dil problemidir. Arapça konuşulan civar ülkelere göç eden Suriyeliler için dil bir engel teşkil etmezken Türkiye'ye gelenler için ciddi anlamda hayatın her alanında çeşitli zorluklara neden olmaktadır. Moralı'nın Akkaya'dan aktardığına göre Suriyelilerin Türkçeye bakışının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Suriyelilerin Türkçe öğrenmeye karşı istekli olmaları anlamında kayda değerdir. Bundan dolayı Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri ve bu konuda eğitim almaları konusunda çeşitli projeler hayata geçirilmektedir. İlk projeler kamplarda gerçekleştirilmiştir ancak kamplardaki sayının kamp dışı mülteci sayısına oranla çok az oluşu ve kalıcı değil geçici bir çözüm oluşu sebebiyle başka alternatiflere ihtiyaç duyulmuştur. Mültecilerin kısa sürede ülkelerine dönebilme ihtimallerinin de olmadığının anlaşılmasıyla bu doğrultuda yeni adımlar atılmaya başlanmıştır. Bunlardan birisi de "PICTES" projesidir (2018, 1428).

Uzun ve Bütün'ün araştırmasında görüşülen öğretmenlerden bir kısmı sığınmacı çocukların yalnızca okula kayıt edilmesinin yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Çocukların yalnızca okula gelmeleri yeterli görülmemeli çok daha planlı ve sürekli desteklenmelidirler. Sığınmacı çocukların kendilerini anlayabilecekleri birilerine ve kendilerini ifade edebilecekleri ortamlara ihtiyaçları vardır. Savaş ortamından çıkıp gelmiş ve çeşitli travmalar yaşamış bu

çocuklara gerekli desteğin sağlanması için birinci iletişim kanalı dildir. Dil engelinden kaynaklı çocuğa yapılacak psikososyal destek de engellenmektedir (2016, s.78).

Uzun ve Bütün'ün yaptığı araştırmada görüşülen öğretmenlerden bazıları dil farklılığından kaynaklı sığınmacı öğrencileri sınıflarında istemediklerini söylemişlerdir. Öğretmenler sığınmacı çocukların dil farklılığından kaynaklı iletişim sorunu yaşadıklarını ve bu nedenle kendilerini sınıfta gergin hissettiklerini söylemişlerdir. Bu durumun sınıf yönetimini etkilediğini hem sığınmacı çocuklara hem de sınıftaki diğer çocuklara olumsuz yansıdığını belirtmişlerdir. Bu nedenle bazen sığınmacı çocukları sınıf içinde görmezden geldiklerini dile getirmişlerdir (2016, s.76).

Suriyeli mülteci çocuklara dair alan yazında dil engeli özellikle üzerinde durulan noktalardan biridir. Dil farklılığı ve engeli sadece eğitime erişimi engellememekte aynı zamanda sağlık, sosyal çevreyle etkileşim gibi konularda da büyük bir engel olarak karşımıza çıkar. Dil engeli sığınmacı çocukların diğer çocuklardan izole olmasına, yalnız kalmalarına, içlerine kapanmalarına ya da saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Mülteci çocuklar öğretmenleri ve akranlarıyla iletişime giremediklerinden kendilerini yeterince ifade edememektedirler. Eğitimin olmazsa olmazı öğretmen ve öğrenci iletişimi olduğu düşünüldüğünde sığınmacı çocuklar formalite olarak okula gitmekte ve eğitimin kendilerine kazandıracağı bilgi, beceri ve tutumların pek çoğundan yoksun kalmaktadırlar.

Gün ve Baldık'ın Yıldız'dan aktardığına göre göç edilen toplumun dilinden farklı bir ulusal dile sahip olmak uyum sağlamada çeşitli zorluklar ve eğitim sisteminde başarısızlık nedenidir. Çoğunluk toplumun dili ile iletişim kurmak ve eğitim öğretim görmek zorunda kalan temelde farklı anadile sahip öğrenciler süreç içerisinde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalırlar. Bu sorunlara çözüm üretmek ulusal eğitim sisteminin görevlerindendir (2017,296).

Levent ve Çayak'ın Akkaya'dan aktardığına göre mültecilerin Türkçe algılarını belirlemek için yapılan metafor çalışmasına göre katılımcıların Türkçe ile ilgili olumlu metaforlar geliştirdikleri gözlenmiştir. Bu sebeple politika yapıcıların Suriyeli mültecilerin Türkçeyi hızlı, etkin ve doğru bir şekilde öğrenmeleri için özellikle erken yaşlarda başlayacak eğitim programları düzenlemeleri faydalı olacaktır (2017, s.38).

Erdem'in araştırmasında görüşülen öğretmenlerin önerisine göre Suriyeli mülteci öğrenciler diğer sınıflara dağıtılmadan önce bir hazırlık sınıfına alınarak Latin alfabesi ve Türkçe eğitimi almalıdırlar. Bu eğitimi tamamladıktan sonra diğer sınıflara dağıtılmaları öğrenciler için daha faydalı olacaktır. Ayrıca Türkçeyi yabancılara öğretme konusunda ve çok kültürlü eğitim konusunda öğretmenlerin eksikliği düşünülerek bu konuda hizmet içi eğitim mekanizmaları geliştirmek gerekmektedir (2017, s. 39).

Suriyeli çocukların okul içi iletişimde karşılaştığı en büyük problem dil problemidir. Çocukların güven eksikliği dil sorunu aşılarak kendilerini daha iyi ifade edebileceği faaliyetlere yöneltilmesi ve çocuğa kendini ifade fırsatı verilmesi ile sağlanabilir. Yaratıcı sanatsal faaliyetler sayesinde bu sorun çözülebilir. Çocukların dilleri farklı olsa dahi sanatsal açıdan her çocuk kendini ifade ederken eşit olacaktır. Çocuğa kendini ifade fırsatı verirken sanatsal faaliyetleri kullanmak etkili bir araç olacaktır (Mert, Çıplak, 2017, s.75).

Suriyeli mülteci çocukların aileleri ile iletişim öğretmenlerin zorlandıkları problemlerin başında gelmektir. Bunun asıl nedeni yine pek çok uyum zorluğunun başında gelen dil sorunudur. Ailelerin Türkçe öğrenmesini destekleyen proje ve kursların yapılması, Türk ailelerle kaynaşmasını sağlayan etkinlikler, çeşitli uyum faaliyetleri bütünleşme için oldukça önemlidir. Suriyeli velilere eğitim sistemine dair bilgilendirme toplantıları düzenlenmeli ve görüş ve talepleri dikkate alınmalıdır (Ateş, Yavuz, 2017, s.1326).

Öğretmenlerin aile ve öğrencilerle kurduğu iletişimin sağlıklı olması çok önemlidir. Bu iletişim sayesinde ailelere eğitim politikaları ve düzenlemeleri hakkında bilgi verilecek ve algıları yükseltilebilecektir. Yapılan röportajların çoğunda öğretmenler Suriyeli ailelerle iletişime geçemediklerini ve veli toplantılarını katılım göstermediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun oluşmasında temel etken ailelerin pek çoğunun dil bilmemesidir. Dolayısıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmek için Suriyeli öğrenci ve aileler için Türkçe dili öğrenimi imkanları sağlanıp yaygınlaştırılması oldukça önemlidir (Ayaşlı, 2017, s.9).

Kardeş ve Akman'ın çalışmasında öğretmenlerle yapılan görüşmelerde mülteci çocukların eğitimi ile ilgili en çok üzerinde durulan konu çocukların dil eğitimi almaları olmuştur. Öğretmenlerin sınıf içerisinde çocuklar konusunda en çok zorlandıkları konu dil sorunudur. Bunun yanı sıra öğretmenlere göre mülteci çocuklara okul öncesi eğitim verilmesi

son derece faydalı olacaktır. Öğretmenlere göre okul öncesi eğitim ile birlikte çocuk daha eğitim sistemine tam olarak dahil olmadan dil problemini çözecek, Türk eğitim sistemi ve kültürü ile tanışacak ve böylelikle uyum problemleri azalacaktır. Aileler için de dil temelli kursların verilmesi, travma yaşayan çocuklar için psikolojik destek sağlanması ve çocuğun kültürüne uygun eğitim verilmesi en çok dile getirilen önerilerdir (2018, s.1233).

2.3.2.2.Ekonomik Sorunlar

Suriyeli mültecilerin eğitime erişimlerinin önündeki en önemli engel ekonomik imkansızlıklardır. Kamp dışında yaşayıp çok kısıtlı ekonomik gelirle yaşam mücadelesi veren Suriyeli mülteciler çocuklarını okula göndermek yerine aile ekonomisine katkıda bulunmak için çalışmaya yönlendirmektedirler. Özellikle de ortaöğretim çağındaki gençler bilinçli bir şekilde çalışmayı tercih etmektedirler. Çalışma izni problemlerinden dolayı pek çok Suriyeli aile çalışması karşılığını alamadığından dolayı çocuklarının da çalışmasını ihtiyaç duyacak haldedir. Bu durum adeta bir kısır döngüye dönüşmektedir. Çalıştırılan çocuklar okula gidememekte, okula gidemeyen çocuklar çalıştırılmaktadır (Gün, Baldık, 2017, 296). Çocuk işçiliği mülteci çocukların eğitime ve sosyal hayata katılımını engellemektedir. Çalışan çocuklar diğer çocuklara nispeten kötü beslenme, şiddet, sokak yaşamı ve suça karışma gibi pek çok konuda risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

HRW 2015 raporuna göre İnsan Hakları İzleme Örgütünün görüştüğü birçok aile için maddi zorluklar ve geçim sıkıntısı çocukların okula gidebilmesinde oldukça önemli bir unsurdur. Her ne kadar eğitim ücretsiz denilsede, kayıt parası, aidat, etkinlik ücreti, yol masrafı gibi çeşitli eğitim masrafları doğabilmektedir. Tüm bu sebeplerden kaynaklı, dil problemi ve toplumsal uyum sorunu çocukların devlet okullarına gitmesine engel teşkil ederken, çeşitli eğitim masrafları ve maddi zorluklar da geçici eğitim merkezlerine gitmelerinin önüne set çeker (HRW, 2015, s.27). Dolayısıyla eğitimleri çeşitli sebeplerden engellenen mülteci çocuklar ailelerinin zaten geçim sıkıntısı ve maddi ihtiyacı olduğundan okumak yerine çalışmayı tercih etmek durumunda kalmaktadırlar. Suriyeli mülteci akını ile birlikte Türkiye'deki çocuk işçiliğinde ciddi bir artış meydana geldiği SGDD'nin raporlarında mevcuttur (HRW, 2015, s.28). Dolayısıyla Suriyeli çocukların eğitimi ve çocuk işçi sorunu arasında doğrudan bağlantı olduğu söylenebilir. Çocuk işçiliği sorununun çözümü için eğitim politikalarındaki adımlar oldukça önemlidir.

Eroğlu ve Gülcan'ın çalışmasına göre göçle gelen ve ekonomik zorluklar yaşayan ailelerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür. Bundan kaynaklı olarak pek çok veli çocuğun eğitimine katkı sunmada yetersiz kalmaktadır. Hatta kendi yeterliliği ölçüsünde katkı sağlamaya çalışan veli bazen istemeden de olsa çocuğu yanlış yönlendirebilmekte ve yanlış öğrenmelere neden olabilmektedir. Ev ödevlerine ve derslere yardım konusunda okula yeni başlayan çocukların genel olarak anneden veya büyük kardeşlerden destek aldığı, daha büyük yaş grubunun ise kendi kendine yetmeye çalıştığı gözlenmiştir (2016, s.225).

Uzun ve Bütün'ün araştırmasında görüşülen öğretmenler mülteci çocukların maddi imkansızlıklardan kaynaklı temizlik ve özbakım becerilerini karşılayacak durumları olmadığından dolayı diğer çocuklarla etkileşime geçemediklerini belirtmişlerdir. Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan çocuklar akranları içinde dışlanmaya maruz kalmaktadır. Mülteci çocukların farklı bir milletten olmasından kaynaklı kültürel farklılıkların yanında yaşadıkları hayat şartlarının kötü olması ve bu nedenle temel bakım becerilerini kazanamamış ya da karşılayamamış oldukları dile getirilmiştir. Bazı aileler kendi çocuklarını sığınmacı çocuklardan uzak tutarak çocuklarını çeşitli hastalıklardan ve olumsuz davranışlardan uzak tutacaklarını düşünmektedirler. Bu durum ailelerden kaynaklı çocuklarına yansır. Böylece sınıf içinde sığınmacı çocuklara karşı bir dışlanma gerçekleşir. Öğretmenler de bu sorunun çözümünde yetersiz kalabilmekte aynı zamanda sığınmacı aileler ve velilere ulaşım ve iletişim de güçlük çekmekte genellikle de muhatap bulamamaktadır (2016, s.77).

2.3.2.3.Savaş Mağduru Suriyeli Öğrencilerin Psikolojisi

Olumlu bir iletişim için muhatabın doğru tanınması çok önemlidir. Okul idarecileri ve öğretmenlerin muhatap oldukları savaş mağduru öğrencilerin özelliklerini bilmeleri ve ona göre davranış tarzı belirlemeleri faydalı olacaktır. Yapılan çalışmalara göre savaş mağduru Suriyeli çocukların %45 inin akranlarına kıyasla en az on kat daha fazla travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı anlaşılmıştır. Öğretmen ve yöneticiler savaş mağduru çocukların farklı oranlarda travmaya maruz kalabileceklerini göz önüne alarak öğrencilerle iletişim içinde olmalıdırlar. Aşırı tepki, duygusal patlamalar, ödev yapmama, arkadaşlık kuramama, kolayca ağlama, özgüven eksikliği, anti sosyal davranışlar sergileme vb. bu öğrencilerde görülen travmanın en yaygın belirtileridir (Mert, Çıplak, 2017, s.74).

Mülteci öğrencilerin öğrenme süreçlerinde geçmiş yaşantılarının izleri tespit edilmektedir. Savaş, terör gibi olaylara maruz kalmış ve kimisi yakınlarını kaybetmiş çocukların yaşadıkları travmalar okul ortamına ve öğrenme süreçlerine yansımaktadır. Başar, Akan ve Çiftçi'nin (2018, s.1577), Arabacı vd.'nden aktardığına göre öğrencilerin savaştan kaynaklı psikolojik sorunlarının sınıf organizasyonunu etkilediğini belirtmiştir. Bu çocukların psikolojik durumları doğal olarak çevrelerine ve davranışlarına yansımaktadır ve bu çocuklarda depresyon, travma, anksiyete görülme ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir.

2.3.2.4. Entegrasyon Eksikliği

Eğitimin önündeki bir diğer önemli sorun uyum problemidir. Devlet okullarında okuyan Suriyeli mülteci çocuklar hem akranlarından kaynaklı hem de öğretmen ve idarecilerinden kaynaklı çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Öğrencilerin savaş sonrası psikolojik durumlarına uygun bir ortam sağlanmadan eğitime geçilmesi, buna ilaveten dil engelinden kaynaklı iletişim sorunları zaten kolay olmayan uyum meselesini daha da zor hale getirmektedir. Bazı Suriyeli veliler çocuklarının okulda ayrımcılık ve zorbalığa maruz kalacağı endişesi ve arkadaşlarıyla kaynaşmakta zorluk çekeceği düşünceleriyle devlet okuluna gönderme konusunda çekimser kalmaktadırlar (Gün, Baldık, 2017, 297).

Kamp dışında yaşayan Suriyeli mülteci çocukların devlet okullarına devamı beraberinde bir parodoks oluşturmaktadır. Gerekli entegrasyon sağlanamadan mülteci çocukların devlet okullarında okuması hem mülteciler hem de yerel halk için çeşitle sorunlara neden olmaktadır. Öte yandan uzun vadede sürdürülebilir bir uyum için mülteci çocuklar ile yerel halkın çocuklarının bir arada eğitim alması faydalı olabilecektir. Bunun için en uygun ortam okullardır. Bu anlamda bu parodoksa karar alıcıların gerçekleşecek politikalar yoluyla çözüm üretmesi faydalı olacaktır (Yavuz, Mızrak, 2016, s.190). Bu doğrultuda Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine adaptasyonunda en önemli faktörlerden biri Türk öğrencilerdir. Suriyeli öğrenciler yerli öğrenciler tarafından ne kadar hızlı ve etkili bir şekilde benimsenirlerse o ölçüde eğitim sistemine adapte olurlar. Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve davranış sergilemelerinin önüne geçilerek, dahil edici ve içeren metodlar uygulanması uyum ve entegrasyon için faydalı olacaktır.

2.3.3. Yapısal Sorunlar

Suriyeli mülteci çocukların hem okullaşma hem de eğitim sürecinde yaşadığı sorunlar yapısal sorunlar başlığı altında; öğretmen ihtiyacı, kaynak ve materyal eksikliği, veri eksikliği ve kaynak ihtiyacı olarak sınıflandırmak mümkündür.

2.3.3.1. Öğretmen İhtiyacı

Öğretmen yardımı acil durumlarda eğitimin olmazsa olmazıdır. Mülteci krizi başladığı tarihlerde ülkemizdeki mültecilerin eğitimi mülteciler arasındaki gönüllüler tarafından sağlanmıştır. Sonrasında büyüyen krizle beraber Türk ve Suriyeli öğretmenler çeşitli projelerle eğitim sistemine dahil edilmişlerdir. Öğretmen yardımı konusunda iki husus önem arz eder. Mülteci çocukların eğitiminde görev alan eğitmenlerin acil durumlar konusunda eğitimli olmaları bir diğer husus ise gerçekleşen eğitimin kalitesi açısından öğretmen başına düşen öğrenci sayısının maksimum 40 olmasıdır (Yavuz, Mızrak, 2016, s.195). Mültecilerin eğitimi ile ilgili daha çok eğitime erişim ve okullaşma konusu öncelenmekte, niteliktense nicelik ön plana çıkmaktadır. Halbuki sayılan iki husus eğitimin kalitesi, entegrasyon ve gerçek anlamda bir okullaşma için oldukça önemlidir.

2.3.3.2. Kaynak ve Materyal Eksikliği

Okullaşmış Suriyeli mülteci çocukların karşılaştığı sorunlardan birisi de materyal eksikliğidir. Yapılan araştırmalara göre öğrencilerin pek çoğunun ders kitabı yok veya eksik. Kimi zaman öğretmen kimi zaman öğrenci kendi bireysel çabaları ile ders materyallerini karşılamaya çalışmaktadırlar. İlköğretim ve lise seviyesinde birçok ders kitap ve materyal eksikliğinden dolayı yalnızca öğretmenlerin bilgi birikimi ile işlenmektedir (Gün, Baldık, 2017, 297).

2.3.3.3. Veri Eksikliği

Ülkemizde bulunan Suriyeli çocukların eğitimi konusunda yaşanan problemleri çeşitli kategorilere ayırmak mümkündür. Bunların merkezinde veri eksikliği ve koordinasyon eksikliğinin yattığı söylenebilir. Veri eksikliği nedeniyle Suriyelilerin yaşları ve eğitim seviyeleri hakkında yeterli bilgi bulunmaması uygulanacak eğitim politikalarının

belirlenmesinde sorun teşkil edebilmektedir. Veri eksikliği koordinasyon sorununu da beraberinde getirmektedir. Kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm eksikliği ve bürokrasi sorunu da Suriyeli çocukların eğitimi konusunda karşılaşılan bir engeldir (Özgüzel, Çetintürk, 2016, s.559).

2.3.3.4. Kaynak İhtiyacı

Suriyeli çocukların tümünün okullaşması ve ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması ciddi anlamda bir kaynak ihtiyacı doğurmaktadır. Bu konuda yapılan pek çok harcama olmasına rağmen sistematik ve düzenli bir veri kaynağı bulunmamaktadır. Halbuki kaynakların verimli kullanılması açısından veri kaynağının bulunması çok önemlidir. Bakanlık yetkililerinin açıklamalarına göre 2014-2016 yılları arasında yatırım harcamaları hariç 1,5 milyar dolar harcandığı görülüyor. Suriyeli çocukların eğitimi için hükümet yatırımlarının yanı sıra AB fonları ve belediye kaynakları da kullanılıyor. AB'nin bu kapsamda 300 milyon avro ayırdığı, eğitim altyapısı içinde 200 milyon avro ayırmayı taahhüt ettiği biliniyor. Kaynakların hangi etkinliklere harcandığını gösteren ayrıntılı bir gösterge bulunmuyor. Eğitim hakkının tam olarak sağlanabilmesi için harcanan kaynakların verimli kullanılması oldukça önemlidir. Aynı zamanda Suriyeli çocuklara yönelik nakit yardımları da yapılmaktadır. Acil Durum Sosyal Güvenlik Ağı bu alanda çalışmalar yapmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, UNICEF ve MEB Suriyeli çocuklar için şartlı nakit transferi programı başlatmıştır. Nakit yardımlarının okullaşma oranını artırma potansiyeli olduğundan sürdürülmesinde yarar vardır (ERG, 2017, s.44).

3. BÖLÜM: SAHA ARAŞTIRMASI, SURİYELİ AİLELERİN EĞİTİM HAKKI ALGILARI: FATİH KARAGÜMRÜK ÖRNEĞİ

3.1.YÖNTEM

Bu çalışmada Suriyeli ailelerin eğitim hakkı algılarının nasıl ve ne ölçüde olduğu sosyolojik olarak ele alınmış ve eğitime yönelik sorunlara dair ne şekilde çözüm strateji ve yöntemleri geliştirilebileceği tartışılmıştır. Araştırma evreni olarak Suriyeli nüfus yoğunluğunun fazla olduğu İstanbul, Fatih, Karagümrük mahallesi belirlenmiştir. Bir geçici barınma merkezinin değil de bir mahallenin tercih edilmesinin nedeni mülteci çocuklar genel olarak geçici barınma merkezlerinde okula devam konusunda sorun yaşamazken, kamp dışında şehir şartlarında bu durumun daha zor olmasıdır. Bu sebeple Suriyeli ailelerin yerleşik olduğu kamp dışı bir mahalle tercih edilmiştir.

Suriyeli ailelerin eğitim hakkı algılarını ortaya çıkarmayı bir sorunsal olarak benimseyen ve bir saha araştırması içeren bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Daha çok anlama ve anlamlandırmaya yönelik olan nitel araştırma yönteminde gözlem, yapılandırılmış ve yarı-yapılandırılmış mülakat tekniklerine başvurulmuştur. Araştırma kapsamında görüşülen ailelere açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Erdem'in, Glesne'den (2013) aktardığına göre görüşmenin en bariz özelliği göremediklerimiz hakkında bilgi edinme ve görülen hakkında alternatif açıklama imkanı vermesidir (2017, s. 32). Bu tür görüşmelerde genel bir çerçeve vardır ancak görüşme katılımcının cevapları doğrultusunda şekillenebilir. Elde edilen veriler söylem analizi tekniği ile çalışmanın sorunsalı bağlamında çözümlenmiştir.

Çelik ve Ekşi (2008, s.105)'nin Tonkiss'den aktardığına göre söylem analizi tek başına bütün halinde bir metod değildir aksine heterojen bir özelliğe sahip interdisipliner olarak kullanılabilen niteliksel araştırmanın temelinde yer alan bir metoddur. Çelik ve Ekşi'nin Barker ve Galasinski'den aktardığına göre Dijk'a göre söylem analizi söylemin yalnızca fonolojik yönü ile ilgilenmez. Bunun yerine sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran bireylerin oluşturduğu sosyal olaylara odaklanır. Çelik ve Ekşi (2008, s.109-110)'nin Baş ve Akturan'dan aktardığına göre söylem çözümlemesinde asıl amaç anlamlandırma ya da yorumlamadır. Var olan bilgi, düşünce, duyguyu genişletmek ve söylemleri tarihi ve sosyal bir bağlam içinde değerlendirmektir.

Bu kapsamda Suriyeli zorla yerinden edilen ailelerle veri doyumuna ulaşana dek derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakat yapılan aileler kartopu yöntemi ile çeşitlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlarda genelleme amacı güdülmemiştir. Elde edilen veriler nitel araştırmanın sonucu olarak daha öznel, kısıtlı bir analiz içerir. Bununla birlikte çalışmanın sorunsalına ilişkin bir perspektif sağlaması açısından bazı yargılara da varılmıştır.

Genel olarak aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

1. Suriyeli çocukların eğitim sürecinde yaşadığı sorunları nelerdir? Nasıl çözüm önerileri getirilebilir?
2. Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim haklarına dair algıları nasıl ve ne ölçüdedir?
3. Resmi makamlar tarafından mültecilere yönelik sosyal haklar ve eğitim hakkına dair bilgilendirmeler yapılıyor mu, ne ölçüde ve yeterli mi?
4. Ekonomik faktörler ve dil farklılığı eğitimi nasıl etkilemektedir?
5. Eğitim neden önemli ve eğitimsizliğin sonuçları nelerdir?

Tüm bilimlerde olduğu gibi sosyal bilimlerde de izlenen yol yani metedoloji oldukça önemlidir. Saha araştırması süresince Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim konusu başta olmak üzere ailelerin seslerine kulak vermek ve göç sonrası deneyimlerini dinlemek üzere onlara mümkün oldukça yakın olabilmenin hedeflendiği bu araştırmanın aşama ve süreçlerinin ele alınması gerekmektedir. Böylelikle sahadaki araştırmanın sınırlılıkları ve sonraki çalışmalara bırakılabilecek eksik kalan kısımları ortaya konulmuş olacaktır.

3.1.1. Sahada İzlenen Yollar ve Başvurulan Yöntemsel Stratejiler

Bu çalışmada Suriyeli mülteci ailelerin eğitime dair bilinçleri, algıları, ne tür hakları olduğundan haberlerinin olup olmadığı, bildikleri haklarına yönelik pratikte erişim imkanları ve ebeveynlerin önceliklerinin ortaya çıkarılması üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu anlamda Fatih, Karagümrük mahallesinde 2018 Ocak, Şubat, Mart aylarında toplamda 14 Suriyeli aile ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Hem mülakat yapılacak ailelerin belirlenmesinde hem de mülakatlarda güven ortamının sağlanması ve tercüme konusunda Suriyelilerin kurmuş olduğu

bir dernek olan MİDAD Derneği önemli ölçüde destek sağladı. Mülakatlara araştırmacı ile birlikte Suriyeli bir tercümanın katılması, derneğin referansı ve bir üniversitede yüksek lisans çalışması olduğunun ifade edilmesi bir güven ortamının oluşmasını sağladı. Bununla birlikte, bu durum mülakat yapılan kişilerin sorulan sorulara daha samimi cevap vermelerini sağlamış oldu.

Araştırmada örneklem olarak Karagümrük mahallesinin tercih edilmesinin nedeni Fatih'in İstanbul ili içerisinde en fazla Suriyeli nüfus barındıran bir ilçe olması başlıca etkendir. Ayrıca okullaşma sorununun kamp içinde değil de kamp dışı il ve ilçelerde problem teşkil etmesi Karagümrük mahallesinin tercih edilmesinde bir başka etkendir.

Mülakat yapılacak Suriyeli ailelere Suriyelilerin kurmuş olduğu Midad Derneği aracılığıyla ulaşılmıştır. Mülakat yapılan ailelerin tavsiyesi üzerine civarda oturan başkaca ailelere de ulaşılmıştır. Örneklem seçim tekniği olarak kartopu metodu kullanılmıştır. Şavran'ın Lin ve Earl'den aktardığına göre kartopu metodunda araştırmacı örnekleme uygun birkaç kişiyle görüşür ve görüştüğü kişilerden aynı ölçüte uygun diğer kişiler hakkında bilgi toplar. Bu süreç tekrarlanır ve veri doyumuna ulaşana dek devam eder. Bu yöntem örnekleme kimlerin girmesinin tam olarak saptanamadığı durumlarda elverişli olan bir tekniktir (2010, 145-146). Çalışmanın Suriyeli ailelerin eğitim hakkı algılarına dair olmasından dolayı bu tekniğin kullanılmasının uygun olduğu düşünülmektedir.

Görüşme yapılan ebeveynlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Genelde erkekler hanelerin dışında uzun saatler çalışmakta olduklarından ve aynı zamanda birçok ailede babalar iç savaşta vefat ettiğinden dolayı görüşmeler ağırlıklı olarak kadınlar ile yapılmıştır. Görüşme yapılan ailelerin genel olarak çocuklarla ilgilenen ebeveynleri de kadınlar olduğundan bu çalışmanın sahibinin ve mülakatları yapan kişinin kadın olması ve mülakatların ev ortamında yapılması da onların tedirginliklerini azalttı. Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda ailelerin tamamına alınacak ses kaydının sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı ifade edilmiş ve tamamının izni ve onayı alınmıştır. Bununla birlikte görüşmeler ev hallerinin elverdiği ölçülerde gerçekleşmiştir. Bazen yarıda kesilip devam etmiş bazen ise diğer ebeveynin veya aile fertlerinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Görüşme yapılan kişilere dair demografik bilgi ve çeşitli veriler aşağıdaki Tablo 1'de görülebilir. Alıntılarda kullanılmak üzere görüşülen kişiler G ve Rakam belirtilerek kodlanmıştır.

3.1.2. Tablo 1- Görüşülen Kişi Profilleri

	isim-soy isim	cinsiyet	yaş	çocuk	meslek	eğitim durumu
G1	Neda Hammud	kadın	48	5	ev hanımı	9.sınıf
G2	Feriha Talu	kadın	55	9	öğretmen	lisans
G3	Hadice Nesim	kadın	38	3	ev hanımı	okuma bilmiyor
G4	Etab Maas	kadın	31	5	ev hanımı	9.sınıf
G5	M.Raşid Vefai	erkek	42	3	muhasebeci	ön lisans
G6	Dua Zino	kadın	29	3	ev hanımı	9.sınıf
G7	Hanin Ayrud	kadın	29	3	işçi	11.sınıf
G8	Semah Salih	kadın	45	2	öğretmen	lisans
G9	Dua Fettuh	kadın	27	2	hemşire	ön lisans
G10	Amen Almoustafa	erkek	62	5	fizyoterapist	lisans
G11	Duha Kıraym	kadın	40	5	sekreter	lise mezunu
G12	Munira	kadın	29	4	ev hanımı	9.sınıf
G13	Fatin Muhammed	kadın	35	4	ev hanımı	lise mezunu

G14	Feriyal Abbas	kadın	25	3	ev hanımı	9.sınıf

3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Fatih ilçesi Karagümrük mahallesi ile ve bölgede yaşayan 14 Suriyeli aile ile sınırlandırılmıştır. Farklı semtlerde yapılacak araştırmalar diğer çalışmalara bırakılmıştır. Yapılacak bu çalışmaların ardından farklı semtlerdeki ailelerin çocuklarının eğitim algıları üzerinde karşılaştırmalı bir analiz yapılabilir. Alanda yapılacak yeni araştırmalarda farklı semtler ve bölgeler tercih edilmesi halinde yaşanılan semtin ve ailelerin sosyoekonomik durumlarının, ailelerin eğitim hakkı algısına dair bakış açılarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Çalışma özel olarak ailelerin ilköğretimde yer alan çocuklarına yönelik gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni ise Suriyeli ailelerin büyük çoğunluğunun ilköğretim okul çağı yaş aralığında çocukların bulunmasıdır. Dolayısıyla yapılabilecek yeni araştırmalarda ailelerin üniversite çağındaki çocukları ve onlara dair eğitim algıları çalışılabilir ve mülakat yapılacak aile sayısı artırılabilir. Araştırmada mülakatlar sırasında aileler Türkçe bilmedikleri için verdikleri yanıtlar tercümanın Arapça'dan Türkçe'ye yeterliliği ölçüsünde anlaşılmıştır. Bu noktada zaman zaman nüanslar kaçırılmış olabilir. Diğer yandan derinlemesine mülakat tekniği dışında farklı yöntemlerle de mahalledeki ailelerin çocuklarının eğitim hakkı algısı çeşitli yönleriyle ortaya konulabilir. Böylece Suriyeli ailelerin eğitim hakkı algıları sosyolojik olarak ortaya konularak göç ve eğitim çalışmalarına katkıda bulunulacaktır. Yapılan bu çalışmalarla birlikte Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim hakları konusunda farkındalık oluşmasına katkıda bulunarak yaşanan sorunlara sürdürülebilir çözüm önerileri getirilmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.2.BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu çalışmada Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim haklarına dair algıları, onların geçmiş ve mevcut deneyimleri ile geleceğe dair beklenti ve umutları dikkate alınarak ele alınmıştır. Suriyeli ebeveynlerin çocuklarının eğitim sürecini takip ederken karşılaştıkları sorunlar ve kısıtlamalar ile çözüm olarak beklentileri incelenmiştir. Çalışmanın bulguları altı başlık altında sunulacaktır. İlk başlık görüşme yapılan aile bireylerinin kısa öz geçmişlerinden

oluşmaktadır. İkinci başlık Karagümrük mahallesinde yaşayan Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimine yönelik karşılaştıkları zorluklar ve geçim koşulları, ekonomi, çocukların çalışması, Türkçe öğrenme ve psikolojik nedenler gibi faktörleri içerir. Üçüncü başlık Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimlerine verdikleri anlamları ve önemi içerir. Dördüncü başlık bir Suriye-Türkiye kıyası olarak Suriye'deki eğitim sistemi ve okullar üzerinedir. Beşinci başlık okul tercih ederken devlet okulu veya Arapça eğitim verilen GEM tercihinin altında yatan nedenler ile Türkiye'deki mevcut eğitim deneyimlerine odaklanmaktadır. Son başlık ise Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimlerine yönelik gelecek beklenti ve umutlarını içermektedir.

3.2.1. Demografik Veriler

1- NEDA HAMMUD (Anne)

Mülakat tarihi 5 Aralık 2017' dir. Neda Hammud 48 yaşında ve Humus'lu. 3 yıldır Türkiye'de, İstanbul'da yaşamaktadır. Neda Hanım 8.sınıfı bitirene kadar okumuş ve evlendiği için eğitime devam etmemiş, ev hanımı. Eşi ise ziraat mühendisi ancak Türkiye'de çalışmıyor, Suriye'de emekli olmasına 6 ay kalmış. Ancak sonra Türkiye'ye gelmek zorunda kalmışlar. 3 erkek 2 kız toplam 5 çocuğu var. En büyük kızı 28 yaşında ve Ürdün'de yaşıyor. 26 yaşında Merve kendisi ile birlikte yaşıyor. Merve de evlendiği için eğitime devam etmemiş, Merve'nin eşi savaşta vefat etmiş ve 4 çocuğu var. Neda Hanımın iki oğlu Halid (23) ve Enes (20) ekonomik nedenlerden dolayı çalışıyor, okula gitmiyor. En küçük oğlu Muhammed 16 yaşında ve 10. sınıfa imam hatip okuluna gidiyor ve aynı zamanda okuldan kalan vakitlerde çalışıyor.

2- FERİHA TALU (Anne)

Mülakat tarihi 22 Aralık 2017'dir. Feriha Hanım 55 yaşlarında. Eşi 64 yaşında ve Şam'dan geliyorlar. Feriha Hanım Suriye'de öğretmen olarak çalışıyordu. 9 kız çocuğu var. Kızları farklı ülkelerde yaşıyorlar ve 8 kızı da üniversite mezunu. En küçük kızı Sidra 11 yaşında ve 6. sınıf imam hatip okuluna gidiyor. 2012 yılından beri Türkiye'de İstanbul'da yaşıyorlar. Eşi Suriye'deyken savaş pilotu imiş ancak Türkiye'de çalışmıyor. Eşi 2017 Eylül ayında Fatih semtinde bir kaza geçirmiş ve şu an yürüyemiyor.

3- HADİCE NESİM (Anne)

Mülakat tarihi 29 Aralık 2017'dir. Hadice Hanım 38 yaşında ve 3 çocuğu var. Hiç okula gitmemiş ve okuma yazması yok. Eşi 5 yıl önce bırakıp gitmiş ve yaklaşık 5 yıldır Türkiye'de yaşıyorlar. 1 ay Gaziantep'e ardından Adana'ya ve sonra da İstanbul'a göç etmişler. Çocukları Abdullah 12, Hasan 10, Halid 7 yaşında. Abdullah 2 haftalık bir süre önce Efdalzade Camii'nde eğitim verilen bir derneğe gitmeye başlamış. Hasan, Kur'an eğitimi verilen bir yere gidiyor. Halid ise herhangi bir şekilde eğitim almıyor. Evin geçimini Abdullah mendil satarak sağlıyor. Hadice Hanım da zaman zaman ev içinde ceviz kırma işi alıyor. Yanısıra Kızılay kart ile aldıkları yardımlarla geçimlerini sağlamaya çalışıyorlar.

4- ETAB MAAS (Anne)

Mülakat tarihi 3 Ocak 2018'dir. Etab Hanım 31 yaşında, Şam'dan geliyor. 5 çocuğu var. Evlilik sebebiyle okula devam etmemiş, şu anda ev hanımı. Evin geçimini eşi sağlıyor. 4 yılı aşkın zamandır Türkiye'de ve İstanbul'da yaşıyorlar. Hanin 14, Nesime 13, İbrahim 9 ve ikizler 5 yaşında. Hanin ve Nesime 5.sınıfa gidiyor, İbrahim 3. sınıfa gidiyor. İkizler okula gitmiyor.

5- M. RAŞİD VEFAİ (Baba)

Mülakat tarihi 5 Ocak 2018'dir. Muhammed Raşid Vefai Halep'den geliyor. Raşid bey 42 yaşında. Suriye'de iken ön lisans okumuş ve muhasebeci olarak çalışmış. Türkiye'ye geldiklerinde ilk başlarda kendisi iş bulamadığı için eşi çalışmış. Şu an Türkiye'de muhasebeci olarak çalışıyor. Yaklaşık 6 yıldan beri Türkiye'de yaşıyor. 3 çocuğu var. Safa 12, Nebi 11, Sidra 3 yaşında. Safa 7. sınıfa, Nebi ise 6. sınıfa Neslişah İmam Hatip Ortaokulu'na gidiyorlar. Eşi Suriye'de felsefe öğretmeni olarak çalışmış ve halen Uluslararası Libya okulunda öğretmenlik yapıyor.

6- DUA ZİNO (Anne)

Mülakat tarihi 9 Ocak 2018'dir. Dua Zino 29 yaşında ve Şam'dan geliyor. Kendisi evlilik nedeniyle 8.sınıfı bitirene kadar okumuş. Suriye'den ilk çıktıklarında önce Lübnan'a gitmişler daha sonra Türkiye'ye gelmişler. 4 yılı aşkın süredir İstanbul'da yaşıyor. Dua Hanım ev hanımı, evin geçimini eşi sağlıyor. 3 çocuğu var, Gays 10, Gina 9, Zeyd 6 yaşındalar. Çocukların üçüde devlet okullarında okuyorlar.

7- HANİN AYRUD (Anne)

Mülakat tarihi 9 Ocak 2018'dir. Hanin Ayrud, 29 yaşında ve Halep'den İstanbul'a göç etmişler. Suriye'de 11. sınıfa kadar okumuş ve evlilik sebebiyle eğitime devam edememiş. Türkiye'de ekonomik zorluklardan dolayı karton çanta yapımında işçi olarak çalışıyor. 3 çocuğu var. Rand 10, Ahmed 6 ve Muhammed 4,5 yaşındalar. 6 yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşıyorlar. Muhammed Türkiye'de dünyaya gelmiş. Çocuklardan Rand okula gitmiyor, okullar çeşitli gerekçelerle kabul etmeyince anne ve baba çalışmak zorunda olduklarından Rand evde kalarak küçük kardeşi Muhammed'e bakıyor. Ahmed devlet okulunda 1. sınıfa gidiyor.

8- SEMAH SALİH (Anne)

Mülakat tarihi 12 Ocak 2018'dir. Semah Salih Hanım görüşme yapılan aileler içinde tek Türk vatandaşlığı alan aile. 45 yaşında ve özel bir okulda Arapça öğretmeni olarak çalışıyor. Suriye'de iken üniversite okumuş. Eşi, Türkiye içinde başka bir şehirde üniversitede hocalık yapmaktadır. Evin geçimini büyük ölçüde kendisi sağlıyor. 2 çocuğu var. Mustafa 19, Gülnar 13 yaşında. Mustafa'nın İstanbul'da üniversitede kaydı var, ancak Kanada'ya gitme hedefi olduğundan 1. sınıfta kaydını dondurmuş. Gülnar ise 7. sınıfta devlet okulunda okuyor.

9- DUA FETTUH (Anne)

Mülakat tarihi 19 Ocak 2018'dir. Dua Fettuh 27 yaşında, 2 çocuk annesi ve Şam'dan İstanbul'a göç etmiş. Suriye'de iken hemşirelik okumuş ancak burada bir firmada veri girişi yapıyor. Swaed isimli Suriyeli dernekte gönüllü çalışıyor. Bu dernek Suriyeli çocukların eğitimlerini destekleme ve çeşitli yardım çalışmaları yapıyor. Eşinden kendi çok bahsetmedi ancak ayrı yaşadıklarını belirtti. Kızı Masa 1. sınıfta devlet okulunda okuyor, diğer kızı küçük olduğu için okula gitmiyor.

10- AMEN ALMOUSTAFA (Baba)

Mülakat tarihi 19 Ocak 2018'dir. Amen Almoustafa, 62 yaşında, Şam'dan İstanbul'a göç etmiş. Suriye'de fizyoterapist olarak çalışmış ve Türkiye'de de aynı şekilde çalışmaya devam ediyor. 2 kızı evlenmiş, bir oğlu Suriye'de kalmış, 2 erkek çocuğu okuyor. Huzayfe 11.sınıf, Hüseyin 5. sınıfa gidiyor. Ailenin geçimini kendisi çalışarak sağlıyor.

11- DUHA KIRAYM (Anne)

Mülakat tarihi 21 Ocak 2018'dir. Duha Kıraym, 40 yaşında, Şam'dan Türkiye'ye göç etmiş. Eşi Suriye'de savaşta vefat ettiğinden evin geçimini erkek çocukları ve kendisi çalışarak sağlamaya çalışıyor. 2 senedir Türkiye'de yaşıyorlar. Nedim 20, Celal 18, Nur 12, Rama 10, Tesnim 8 yaşında. Duha hanım liseye kadar okumuş, şu an Türkiye'de bir kreşte sekreter olarak çalışıyor. Nedim ve Celal çalışmak zorunda olduklarını için okumuyorlar, kızlar ise Nur 7.sınıf, Rama 4.sınıf, Tesnim 3.sınıfta okuyorlar.

12- MUNİRA (Anne)

Mülakat tarihi 17 Mart 2018'dir. Munira 29 yaşında, Şam'dan göç etmiş. 2015 yılından beri Türkiye'de yaşıyor. Munira hanım Suriye'de 9.sınıfa kadar okumuş ve evlilik nedeniyle eğitimine devam edememiş. Eşi Suriye'de savaşta vefat etmiş. 15, 14, 13, 10 yaşlarında toplam 4 çocuğu var. 2 erkek okula gitmiyor. Büyük olan ekonomik nedenlerden dolayı çalışıyor. Diğer oğlu ise hasta olduğu için okula gidemiyor. Kızlardan büyük kızı 8.sınıfa, küçük 4. sınıfa gidiyor.

13- FATİN MUHAMMED (Anne)

Mülakat tarihi 17 Mart 2018'dir. Fatin, 35 yaşında, Şam'dan göç etmiş. Mülakat yapılan evlerde tek Türkçe konuşan anne. 2014 yılından beri Türkiye'de yaşıyorlar. Eşi Suriye'de savaşta vefat etmiş, 4 çocuğu var. Leyla 14, Kerim 13, Muhammed 7, Amine 6 yaşındalar. Çocuklar okula yeni başlamışlar, ekonomik nedenlerden dolayı ilk geldiklerinde hep çalışmak zorunda kalmışlar. Şu anda büyükler, 7. ve 4. sınıfa Arap okuluna, küçükler 1. sınıfa devlet okuluna gidiyor.

14- FERİYAL ABBAS (Anne)

Mülakat tarihi 17 Mart 2018'dir. Feriyal, 25 yaşında, İdlib'den İstanbul'a göç etmişler. 2 yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşıyorlar. 9.sınıfa kadar okumuş daha sonra evlilik nedeniyle eğitime devam edememiş. Evin geçimini sağlamak için eşi inşaatta işçi olarak çalıyor. 10, 9 ve

6 yaşında 3 çocuğu var. Çocuklar 4. ve 3. sınıfa devlet okuluna gidiyorlar. 6 yaşında olan küçük çocuk Suriyelilerin açtığı bir anaokuluna gidiyor.

3.2.2. Karagümrük Mahallesinde Yaşayan Suriyeli Aileler ve Eğitimde Karşılaşılan Zorluklar

Sosyolojik olarak mekanın toplum üzerindeki etkisinin önemi sebebiyle öncelikle Karagümrük mahallesinin yapısından bahsetmek yerinde olacaktır. İstanbul'da Suriyelilerin en yoğun bulunduğu beş ilçeden biri Fatih'dir. Fatih ilçesinin pek çok mahallesinde olduğu gibi Karagümrük'de de Suriyeli aileler yaşamaktadır. Evler eski ve genel olarak bakımsız bir halde bulunmaktadır. Mahallede kasaptan bakkala pek çok yerde Arapça yazılı tabelaların yer aldığı dükkanlar mevcuttur. Karagümrük mahallesinin coğrafi konumu harita 1'de gösterilmiştir.

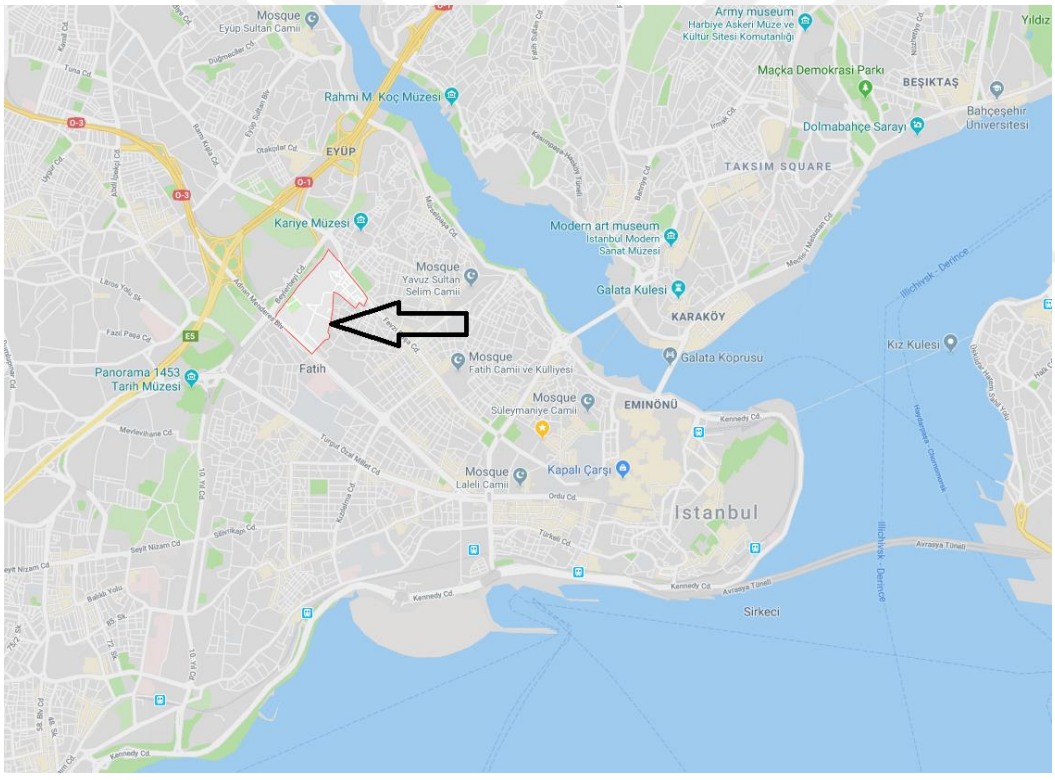

Harita 1: Fatih Karagümrük mahallesi (işaretle gösterilen alan).

Kaynak: Google Haritalar

Karagümrük mahallesinde yapılan saha araştırmasının sonuçlarına geçmeden önce semtin sosyoekonomik yapısına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Yaygın olarak yoksul

insanlardan oluşan Karagümrük mahallesinde görüşülen pek çok aile ev kiralarını ödemekte zorlandıklarını, ekonomik sorunlar yaşadıklarını dile getirdiler. Özellikle kadınlar Suriye'de çalışmazken Türkiye'de çalışmaya mecbur olduklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak mülakat yapılan Suriyelilerden ekonomik olarak Türkiye-Suriye karşılaştırması yapmaları istenildiğinde ailelerin genel olarak Türkiye'deki yeni hayatlarında ekonomik sıkıntı yaşadıkları ve Türkiye'yi pahalı buldukları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda zor durumda ve yabancı oluşlarından kaynaklı suistimale uğradıklarını ve Türklere göre daha yüksek kira ödemek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Yaşanılan ekonomik sorunlardan dolayı bazı ailelerin çocukları çalışmak zorunda kalmış ve eğitime devam edememişlerdir. Buradan yola çıkarak ekonomik imkanlar ve eğitim arasında doğrudan bir ilişki olduğu iddia edilebilir. Ekonomik anlamda imkanı kısıtlılık eğitim almaya ciddi engel teşkil etmektedir. Yapılan mülakatlarda alınan bazı cevaplar bu iddiayı teyit etmektedir. Örneğin mülakat yaptığımız Etab isimli Suriyeli kadın şu ifadelere yer vermiştir:

> *Sadece eşim çalışıyor. Suriye'de durumumuz buradan biraz daha iyiydi. Suriye'de çocuklar bayram kıyafeti istediğinde çabuk alırdık ama burada önce ev kirası, faturalar, yemek içmek bittikten sonra. Her zaman ancak bir çocuğa almak gerekli hepsine birden alamayız. (G4)*

Başka bir mülakatta ise Feriha Hanım şu ifadelere yer vermiştir:

> *Bizim önceden ve şimdi algımız değişmedi. Biz Türk milletini çok seviyoruz. Hatta şimdi daha da çok sevdim. Ancak bazı yaşadığımız zorluklar oluyor. Mesela kiracı Suriyeli olduğumuzu duyunca kirayı çok yüksek istiyor. Halbuki biz kardeşimlerin yolladığı ile yaşıyoruz. (G2)*

Görüldüğü gibi, Suriyeli ailelerin zorunlu göçten sonraki yeni ekonomik durumlarında ciddi bir düşüş görülmekte ve yaşanan bu durum onların motivasyonunu ciddi anlamda kırmaktadır. Hatta Suriye'de ev sahibi iken Türkiye'de bir anda kiracı durumuna geçebiliyor ve bu kirayı ödemekte zorluklar yaşayabiliyorlar. Neda Hanım da aşağıdaki ifadeleriyle aynı konuya vurgu yapmıştır:

> *Ben ev hanımıyım, eşim ziraat mühendisi idi. Ancak çalışmıyor. 6 ay sonra emekli olabilecekti. Ama Suriye'den çıkıp Ürdün'e gittik. Halid, Enes,*

Muhammed çalışıyor ve Merve'nin eşi (Raka) yardım ediyor. Suriye'de durumumuz çok iyiydi. Kimse çalışmıyordu. Sadece eşim çalışıyordu. Evimiz kiralık değildi. Arabamız vardı. Çocuklar özel okula gidiyordu. Hayatımız çok iyiydi. 7 sene oldu şimdi gitti tabi. Sürekli harcayarak bitecek tabi. (G1)

Amen Bey, Neda hanımı şu ifadeleriyle desteklemektedir:

Suriye de daha iyi tabiki. Burada 12 saat çalışıyorum, çok fazla, ancak yetiyor. Ev kirasından dolayı. Orada kendi evimiz, arabalarımız vardı. (G10)

Ekonomik sıkıntılar sadece eğitime erişimde değil aynı zamanda sağlık hizmetlerine erişimde de ciddi problemlere yol açmaktadır. Örneğin yine bu konuda Feriha Hanım şu ifadelere yer vermiştir:

İki tane yurtdışında yaşayan kardeşlerim para gönderiyor. Eşim çalışamıyor. Eşim Eylül ayında bir kaza geçirdi. Emniyetin oraya spor yapmaya koşmaya giderdi. Bir polis arabası eşime çarpmış. Sabahtan itibaren 4 saat boyunca aradık. Onu Samatya hastanesinde bulduk. 5 gün komada kaldı. 5 ay hastanede kaldı. Şu an yürüyemiyor. Bizim hiçbir masrafımız da karşılanmadı, hiçbir tazminat da almadık. Sadece yatakta oturuyor artık. Sonuçta da biz vurmadık dediler ve kayda geçmedi. (G2)

Feriha Hanım'ın bu ifadelerinden sağlık hizmetlerine erişimdeki zorlukların yanı sıra, mültecilerin hukuksal anlamda haklarını savunmada da zorluk çektikleri ortaya çıkmaktadır. Buradan birçok Suriyelinin hem ekonomik anlamda dezavantajlı hem de mülteciliğin getirdiği genel dezavantajla birlikte bir nevi çifte dezavantajlılık durumu yaşadıkları ifade edilebilir. Ekonomik sıkıntıların başında işsizlik ve Suriyelilerin ucuz işgücü olarak kullanılması gelmektedir. Bu durum Suriyeli mülteci ailelerin sosyal dahil edilme ve entegrasyon süreçlerini ciddi anlamda tehlikeye sokmaktadır. Örneğin Hanin Hanım bu konuda şunları ifade etmiştir:

Bizim burada sigorta hakkımız yok, mesela tişört aldım Türkçe bilmediğimi anlayınca bana daha pahalı, kiralar çok yüksek. Doktora gitmek için Türkler sigortaya sahip, bizim sigortamız yok, çok pahalı tedavi olmak, çocukların dişleri ağrıyor doktora götüremiyorum. Ben çalışıyorum eşim çalışıyor ancak

burada bizimle çalışan Türklere göre çok az para alıyoruz. Türklerle eşit miktarda para almak isterdim çalışmam karşılığında. (G7)

Okullaşma oranının düşük olmasında Suriyeli çocukların geçimlerini sağlayabilmek için çalışmak zorunda kalmalarının etkisi büyüktür. Bu konu ise ancak geliştirilecek istihdam politikaları ile aşılabilir (Yolcu, Alodalı, Coşkun, 2016, s.201). Bu noktada istihdamın eğitimle bağlantılı ve sıkı ilişki içinde olduğu ortadadır. Ancak istihdam konusu ayrı bir çalışmanın konusu olacağından burada ele alınmamıştır. Bu konuda mülakat yapılan Hadice Hanım şu ifadelere yer vermektedir:

Abdullah (oğlum) çalışıyor mendil satıyor. Bir ara bıraktı ancak çok sıkıştık. Çok ihtiyacımız var. Kocam zaten 5 yıl önce bırakıp gitti. Kız kardeşimin kocası da Adana'ya gitti. Ev kirası, su, elektrik faturalar var. Evde tek Abdullah çalışıyor. Diğer çocuklarım çalışmıyor. Ben ve kız kardeşim arada evde ceviz kırma işi yapıyorum. Belediye çocukları yakalayınca mendil satmayın gidin okula. Ev kirası ödememiz lazım. Belediyeleri sevmiyorum. Çocukları yakalayıp vuruyorlar ve paralarını da alıyorlar. Ev kiramız ödense bize para verseler. Bize yapılacak en büyük yardım geçimimizle ilgili. Abdullah'a okuldan iki defter verdiler sadece. Okul ihtiyaçları eksik. Şu an bize en büyük yardım kimliklerin yenilenmesi. (G3)

Emin'in çalışmasında belirttiği üzere okula devam eden Suriyeli lise çağındaki gençlerin sayısı çok azdır. Emin'in yaptığı çalışmada yapılan müdür görüşmelerinde bu durumun sebebi olarak lise çağındaki çocukların ailelerinin ekonomik sıkıntılarından dolayı çalışmak zorunda oldukları ortak bir kanıdır. Bu durum düşük ücretli çalışan çocuk işçiliğine yol açmaktadır (2016, s.18). Ailelerin eğitime verdikleri anlama bakıldığında, görüşülen ailelerin hemen hepsi çocuklarının okumasını istiyor. Ekonomik olarak görece zorlanan aileler evin erkek çocuklarını çalıştırmaya mecbur kaldıklarını belirtmişlerdir. Ailelere göre ekonomik sebepler eğitimin önündeki başlıca engellerden sayılabilir. Neda Hanım'ın ifadelerine bakıldığında iki oğlu da çalışmak zorunda olduğu için eğitimine devam edemiyor:

Muhammed okuldan sonra telefoncu da çalışıyor. Enes aslında üniversite okuması lazım ancak çalışmak için okumuyor. Enes'in çalışması gerekli çünkü

çalışmazsa kirayı ödeyemeyebiliriz. Enes'in büyüğü Halit'te üniversiteyi bıraktı hem evleneceği için hem de aynı sebeplerle evin geçimine yardımcı olmak için. (G1)

Duha Hanım'a çocuklarının okula gidip gitmediği sorulduğunda lise çağındaki erkek çocuklarının ekonomik nedenlerden dolayı okula devam edemediğini ifade etmiştir. Nedim ve Celal Türkçe kursu ücretsiz dahi olsa çok fazla saat çalışmak zorunda olduklarını ve kursa gidecek hiç vakit bulamadıklarını ancak çok gitmek istediklerini dile getirmişlerdir. Konuya dair Duha Hanım şu ifadeleri dile getirmiştir:

Nedim ve celal gitmiyor. Kızlar okula gidiyor. Erkekler Suriye'deyken okuyordu ancak burada okuyamıyor. Nedim'in liseyi bitirmesi için 1 yıl kalmıştı. Nedim ve Celal şu an çalıştıkları için okuyamıyorlar. Nur 7. sınıfa, Rama 4. sınıf, Tesnim 3. sınıf. Neslişah imamhatip, İskenderpaşa. İskenderpaşa okulunda gündüz Türk öğrenciler var, 2 den 8 e kadar Suriyeli çocuklar. (G11)

Yine Munira Hanım da eşini savaşta kaybettiğinden ve ailenin geçimini sağlamak zorunda olduğundan dolayı 15 yaşında olan oğlunun çalışmak zorunda kaldığını, Suriye'de ise tüm çocuklarının eğitime devam ettiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Büyük oğlum 15 yaşında olan çalışmak zorunda okula gitmek ister ancak gidemiyor. 14 yaşında olan oğlum ise hasta o yüzden okula gitmiyor ve çalışmıyor. Suriye'de iken hepsi okula gidiyorlardı. Çocuklarımı okula ben kaydettim. Büyük kızım Türk okulunda, küçük Suriyeli okulunda. (G12)

Suriyeli ailelere çocukların eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara dair sorular yöneltildi. Pek çok aile için dil sorunu problemlerin başında geliyor. Ekonomik sorunlara yukarıdaki alıntılarda değinildi. Dışlama, ayrımcılık, öğretmen veya idarecilerin ilgisiz ve dışlayıcı tutumları, çocukların psikolojilerinin dikkate alınmaması gibi sorunlar dile getirilmiştir.

HRW 2015 raporuna göre görüşülen ailelerden biri "Devlet okulları çocuklarımızı okula gönderip göndermediğimizle ilgilenmiyor. Oğlum okulu bıraktıktan sonra arayıp soran bile olmadı." demiştir. Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı 2014/21 nolu genelgenin ilgili maddesine göre okul yönetimlerinin uyum zorluğu yaşayan çocuklar için gerekli destek ve

yardımı sağlaması gerekir (HRW, 2015, s.24). Bu araştırmada da yapılan görüşmelerde pek çok aile bu durumu dile getirmiş ve okullarda çocuklarına ilgisiz davranıldığı, gelip gelmediğinin dahi bir önem arz etmediğini dile getirmişlerdir. Neda Hanım öğretmenlerin ilgisizliğine dair şu ifadelere yer verdi:

> *Biz çocuklarımızı düzenli gönderiyoruz. Ancak zorlanıyoruz. Geçen yıl hatırlarsanız Rimas sabahları ağlıyordu. Çünkü okulda arkadaşları yok. Türkçe çok zor bir şey. Öğretmen çocuğun okula gelip gelmediğini, anlayıp anlamadığını hiç önemsemiyor. Çocukları okulda arkadaşları 'hey Suriyeli' diye çağırıyor. Örneğin Halit'i bir tane kız ittirmiş, ağzı kanamış. Hocaya gidip söylediğinde tamam önemli değil haydi sınıfa git demiş. Yani öğretmenler çocuğa hiçbir önem vermiyor. Bu sebepten bugün okula gitmek istemedi, çok kızmış. (G1)*

Etab Hanım ise çocuklar arası bir dışlama halinde öğretmenin olumlu müdahelesine dair söylemde bulundu:

> *Bazen sınıf arkadaşlarından bizim çocuklara 'Suriyeli' diye hitap eden olduğunda öğretmenler müdahele ediyor. Onlar bizim gibi insan, Suriyeli demeyeceksin şeklinde. (G4)*

HRW (2015, s.37) raporuna göre Suriyeli aileler çocuklarının ayrımcılık, dışlanma ve Türk akranları tarafından alay edilme gibi sorunlarla karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Toplumsal uyum konusunda en önemli meselelerden biri okul müdürleri ve öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere karşı tutum ve davranışlarıdır. Bu konuda idarecilere ve öğretmenlere toplumsal uyumla ilgili meseleleri nasıl ele alacakları ve ne tarz tutum sergileyeceklerine dair eğitim verilmesi faydalı olacaktır. UNICEF Türkiyeli öğretmenlerin dezavantajlı ve travmalı mülteci çocuklarla çalışabilmesi için uzmanlık eğitimi de dahil olmak üzere mesleki gelişim ve destek eğitimi almalarının gerekliliği konusunda gözlemde bulunmuştur. Bu noktada dışlama ve ayrımcı tutumların önüne geçip, sosyal dahil etme ve içermenin sağlanabilmesi için öğretmen ve idarecilerin tutumları büyük önem arz eder. Raşid Bey çocuklar arası dışlamaya dair şu ifadelere yer verdi:

Spor dersinde bazen çocukları dahil etmiyorlar. Maç yaparken Nebi'yi bazen 'sen Suriyelisin girme' diyerek almadıkları oluyor. (G5)

Dua Hanım çocuklarının okul sürecinde yaşadığı sorunlarla ilgili, öğretmenlerin ilgisiz olduğunu, kendisinin de zaten dil bilmediğini ve bu sebeple çocuklara yardım ederken zorlandığını dile getirdi. Ayrıca Suriye ve Türkiye müfredatı arasındaki farklılık da eğitimde karşılaşılan zorluklardan biri olarak zikredildi.

Dersler konusunda çocuk burada 5. sınıfta olsa 2. sınıf muamelesi görüyor. Ödev yaptığında öğretmen yanlışlarını anlatmadan geçiyor. Ödevleri kontrol etmiyor. Ben kendim Matematik, İngilizce, Türkçe biraz biliyorum. Tercüme programı kullanıyorum. Çocuklarımın derslerine yardımcı oluyorum. Önceden gittikleri Suriyeli okullarda sosyal dersi yoktu şimdi Türk okullarında var zorlanıyorlar. (G6)

Aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere Hanin Hanım öğretmenin hal ve hareketlerinin çocukların okulu sevip sevmemesine büyük etkisi olduğunu dile getirdi. İdarecilerin olumsuz tutumlarından, dil engeli nedeniyle kendilerini ifade edemediklerinden ve haklarını arayamadıklarından bahsetti. Hanin Hanım oğlu Ahmet ile ilgili öncelikle dil problemini dile getirdi. Okulda yaşanan kayıtla ilgili sistem problemi nedeniyle kızı Rand şu anda okula gitmiyor. Akşemsettin okulu Rand'ı ilk başta okula kayıt yapmayı kabul edip okul bir kaç ay devam ettikten sonra sistem sizi kabul etmiyor diyerek okuldan atmış. Atikali okulu ise e okulla alakalı çocuğun kaydının yapılamadığını söylemiş. Sonuç olarak Rand okula gitmiyor. Şaşırtıcı olan aile hem Akşemsettin hem de Atikali okullarına yürüme mesafesinde ikamet ediyor. Hanin Hanım müdürün kendisini ciddi şekilde azarladığını dile getirdi.

Ahmed ile ilgili çok sıkıntı yaşıyorum. Türkçe çok az bildiği için anlamıyor. Ödevlerine yardım edemiyorum. Çünkü ben de anlamıyorum. Ben sabahtan akşama kadar işteyim. Çalışmak zorundayım zor geçinebiliyoruz. Sınıftaki arkadaşlarından kızlar bile vurabiliyor. Ahmed korkuyor. Eski okulu Akşemsettin daha iyiydi Ahmed'in. Ahmed oradaki öğretmenini çok seviyordu. Önce Akşemsettin'de okula başlamıştı daha sonra sistem kabul etmiyor diyerek çıkardılar Atikali'ye aldık. Ahmed'in şimdiki öğretmeni çok sinirli. Öğretmen

ödevi yapmayanlara kızıyor biz de anlamadığımız için ödevi yapamıyoruz. Rand geçen yıl Akşemttin'e gittiğinde hiç sevmemişti ama bu kez öğretmenini çok sevmişti, sinirli değildi. Müdür beni okula çağırdı ve fırça attı neden kendin gelmiyorsun okula kayıt için, neden vakıf çalışanlarını yolluyorsun diyerek beni hep azarladı. Ben dedim ki ben Türkçe bilmiyorum o yüzden vakıf geldi. Ne demek bilmiyorum gelmek zorundasın diyerek bana çok kızdı. (Akşemsettin okulu) Bana çok kızdı müdür. Anne sensin sen geleceksin diyerek. (G7)

Aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere, Dua Hanım Suriyeli velilerin diğer velilerden ayırt edildiğini ve dışlandıklarını dile getirdi. Çocukların Türkçeyi öğrenmeden üst sınıflara alınmasının verimli olmadığı belirtti. Aynı zamanda çocuklar arasında da dışlama sorunları olduğunu ve mülteci çocukların okullarda yaşadığı problemler için rehber öğretmenlerin olmasının faydalı olacağını dile getirdi:

Çocuğum Türk okuluna geçti, okula düzenli gidiyor ama gidip gelirken ağlıyor. ilk aylar çok sıkıntılı geçti. Buradaki sınavlar ne zaman başlıyor, ödevler ne zamana bilgimiz yok. Whatsapp grubuna Suriyeliler alınmadı. Çocuğum ikinci sınıfa geçti ama hiç anlamıyor, ben talep ettim birinci sınıfı tekrar okusun diye ama kabul etmediler. Senin çocuğun onlardan daha büyük olur dediler 1 sınıf fark eder sadece o kadar fark etmez ki. Ama kabul etmediler. Çocuklara vurabilir daha büyük dediler. Suriyeli okulları kapattıktan sonra mecburen Türk okullara gitmemiz gerekiyor evet gidebiliriz ancak 1. sınıftan başlasınlar. Türkler Suriyeli çocukları dışlıyorlar. Okulda bir psikolog ya da sosyolog bir rehber öğretmen olmasını isterdik, çocuklarımızla ilgilensinler istiyoruz. Tenefüse çıktıkları zaman bir çocuk birine vurdukları zaman kimse kontrol etmiyor. Kültürel farklılıklarımız var. Mesela kızım birinci sınıfta okuyor, yanında bir erkek oturuyor. Kızım onun yanında oturmak istemiyor. Suriye'de aynı sınıfta okusalar da erkekler ve kızlar ayrı ayrı oturuyorlar. Okulumuzda tercüman olmadan bir toplantıya gittim ama anlamadım. 2 kere gittim anlamıyorum bir daha çağırdıklarında gitmedim. (G9)

Başar, Akan ve Çiftçi (2018, s.1573)'nin Güllüpınar'dan aktardığına göre Almanya'daki çocukların başarısız olmasındaki etkenleri incelerken, sorunun ailevi sebepler

kadar, kültürlerarası müfredat eksikliği de olduğunu dile getirmiştir. Bu anlamda öğretmenlerin böyle bir kültür değişikliğinin farkına varabilmesi için veliler sürekli ve sağlıklı bir iletişim halinde olması gerekir. Yapılan mülakatlarda görüldüğü üzere neredeyse hiçbir veli özellikle devlet okuluna geçenler öğretmenlerle iletişim kuramıyor. Kurmayı da denemiyor. Yapılan mülakatlarda görüldü ki çocuklara nazaran velilerin Türkçe bilme ve konuşma düzeyleri oldukça düşük. Veli güç bela çocuğu okula kaydettiyse bu onun için yeterli. Sonrasında öğretmenle bir iletişim gerçekleşmiyor. Hatta velilere sorduğumuz sorular içinde veli toplantılarına katılıyor musunuz sorusuna, katıldım ama hiçbir şey anlamadım, artık katılmıyorum gibi cevaplar çoğunluktaydı. Az sayıda okul veli toplantısı için tercüman getirme yoluna gitmekte, hal böyleyken veli ile öğretmen arasında sağlıklı bir iletişim değil, bir iletişim dahi gerçekleşememektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı öğretmenlerin Suriyeli mülteci çocuklar özelinde düşündüğümüzde kültürel ve yaşantıdaki farklılıkları tespit etmesi mümkün olamamaktadır.

> *Kayıt yaparken okula 250 TL ödedik. Okul kitaplarını ücretsiz veriyorlar ama ek kitaplar istiyor öğretmenler onlar için ücret ödedik. Sürekli başka kitaplar isteniyor ben nasıl sürekli kitap alayım? (G9)*

Yukarıdaki alıntıda belirtildiği üzere okula kayıt yapılırken ailelerden kayıt parası altında para istendiğine rastlandı. Aile parayı vermezse okullar kayıt yapmak istemiyor. Dua Hanım gibi pek çok aile zaten ekonomik zorluklar içinde olduklarından kayıt parası çocukların kaydı açısından caydırıcı bir etken olarak görülebilir. Aynı zamanda dönem içerisinde sınav kağıdı ve ek kitap ücretleri de ekonomik açıdan zaten sıkıntı ve zorluk içerisinde olan Suriyeli aileler için okuldan uzaklaşmaya neden olabilecek bir etken olduğu söylenebilir.

Amen Bey ise çocuklarının eğitim süreci esnasında yaşadığı sıkıntıların başında kayıt yapmanın çok zor olduğunu söylemiştir. Kayıt için Arapça tercüman olmaması velileri kendi yöntemleriyle iletişim kurmaya mecbur bırakıyor. Ayrıca Amen Bey okullarda Suriyeli çocuklara yönelik hem çocuklar hem de idareciler tarafından ayrımcı ve dışlayıcı tavırlar sergilendiğini dile getirmiştir. Her şeye rağmen Amen Bey Türkleri seviyor ve hep birlikte barış içinde yaşamak istiyor.

Yanımızda bir tercümanla gittik. Hem de çok uğraştık, birkaç kere gittik. Orada Arapça konuşabilecek biri yok biz kendimiz yanımızda götürdük. Okulun kapıcısı bile izin vermiyor. Bir saat sonra gelin, iki saat sonra gelin. Almak istemedi yani. Girebilmek için çok uğraştık. (G10)

150 Suriyeli var Huzayfe'nin okulunda. Toplam 400 öğrenci. Bir gün Türkler ve Suriyeliler kavga ettiler. Okuldan çıktıktan sonra 50 çocuk beraber Suriyelilere vurdu. Yönetime gitti kavga. Hatta kameralar var bakın dedik. Kendiniz halledin dediler, bir çözüm bulmadılar. Bir gün kavgadan dolayı ben veli olarak okula gittim. Müdür biz hallederiz deyince ona güvendik, ancak hiçbir şey yapmadı. Hatta bir gün tüm Suriyeli öğrenciler anlaştılar ve okula gitmeyeceğiz diye. Gitmediler ve sonra yine müdüre gittik. Fark ettiniz mi, bir sıkıntı mı var, Suriyeliler gelmedi dedik. Yani dikkate almadılar. Kavgada Türkleri koruma gibi bir durum dahi oldu ve kavgada bıçak vardı. Cibali okulunda bazı çocuklar darbeler aldı. Biz Türkleri çok seviyoruz, entegrasyon istiyoruz. (G10)

Hüseyin'in okulu (ALİNAR) yöneticisi çok iyi bir de biraz Arapça konuşuyor. Birbirimizle yaşıyoruz biz kardeşiz gibi şeyler söylüyor. Bazı öğretmenler kötü davranıyorlar. Bazı çocuklar bizim çocuklarımıza vuruyorlar hem de öğretmene gidip yalan söylüyorlar şu Suriyeli çocuk bana vurdu diye. Hatta bir öğretmen benim çocuğuma vurdu. Bir öğretmen bütün Suriyelileri arkalara oturtmak istiyor. Türkler önde yerleşiyor, Suriyeliler arkada kalıyor, benim çocuğum göremiyor, önde otursun dedim, siz misafirsiniz öncelik Türkler de dedi. Hatta bazı öğretmenler vuruyorlar Suriyeli çocuklara. Hüseyin'in okulunda , müdür çok iyi bir insan ama biz şikayet etsek öğretmen daha kötü davranabilir. Çocuğum bir kere okula kıyafetsiz gitti müdür yardımcısı ona vurdu. Suriyelilere daha şiddetli bir şekilde vuruyorlar. Türk aileler öğretmen sıkıntı yaptığında şiddetli davranabiliyor, tartışabiliyor. Ama Suriyeli aileler tartışamıyor. (G10)

Görüldüğü gibi okullaşmanın zorluklarından biri de akran zorbalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da yukarıdaki vakada olduğu gibi öğrencilerin toplu halde okula gitmemesine neden olmuştur. Suriyeli öğrenciler yaşanan ayrımcılığa tepki göstermek için okulu boykot etmişlerdir. Bununla birlikte Suriyeli aileler de kendi çocuklarına yönelik önyargılı ve dışlayıcı

tutum ve davranışların olduğu kanaatindedirler. Bu durumun ailelerin çocuklarını okula göndermeye yönelik motivasyonunu düşürdüğü söylenebilir. Buradan yola çıkılarak Suriyeli ailelerin çocuklarının haklarına yönelik bilgi eksikliği yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Çünkü bir öğretmen ve müdürün de sorumluluk sahibi olduklarını ve hesap verebileceklerini düşünmemektedirler.

3.2.3. Ailelere Göre Eğitimin Önemi ve Eğitim Hakkı Algıları

Eğitim genel olarak kültürleme veya kültürel değerleri bireye kazandırma süreci olarak tanımlanabilir. Yaşama hakkı gibi insanın en temel haklarından biri eğitim hakkıdır. Eğitim hakkı diğer hak ve özgürlükler ile de yakından ilişkilidir. Okuma yazma bilmeme veya diğer eğitimle kazanılan bilgi ve becerilerden yoksun olma beşeri sermaye açısından çeşitli sorunlar oluşturabilmektedir. İnsanın bedensel, sosyal, ahlaki gelişimi için eğitime ihtiyacı vardır (Yavuz, Mızrak, 2016, s.176). Dolayısıyla ailelerin eğitime verdiği anlam ve önem hayati değer taşımaktadır. Diğer bir ifade ile ailelerin eğitimi önemsemesi ve çocuklarının eğitim haklarına dair bilinçli olması pratiğe dönüşmekte ve çocukların okullaşma oranını artırmaktadır denilebilir. Görüşme yaptığımız bir anne olan Dua Hanım eğitimin önemine dair şu ifadelerde bulundu:

> *Eğitim bir hak zaten oynamak gibi, çocuklar için. Türkiye'ye geldikten sonra bizim için daha önemli oldu. Hiç aklımıza gelmezdi savaş çıkacak da Türkiye'ye geleceğimiz. O yüzden artık kendimizi hazırlamamız gerekiyor. Suriye'de her şeyimizi bırakıp çıktık her şeyi terk ettik. Ne aldık tek eğitimlerimiz. Sadece öğrendiklerimizi, eğitimlerimizi yanımıza alabildik. (G9)*

Yine görüşme yaptığımız Neda Hanım ise eğitimin önemli olduğunu şu şekilde dile getirdi:

> *Eğitim kültür için din için her şey için önemli. Eğitim alırsa refahı daha güzel olur. Biz çocuklarımız için çok iyi bir eğitim istiyoruz. Paramız olsa özel okullara gitsinler, yabancı diller öğrensinler. Türkçe, İngilizce önemli. Örneğin Suriye'de Muhammed Fransızca öğrendi. Biz şu an çok üzülüyoruz çocuklar büyüyorlar ama bir şey öğrenmeden. Burada okullarda bizim çocuklarımıza hiçbir önem vermiyorlar. (G1)*

Etab Hanım ise eğitimin önemli olduğunu ve hayata dair bakış açımıza etkisinden söz etti:

> *Eğitim almak, ilim öğrenmek hayata bakışımızı değiştirir. Ben öğrenirsem hayatı beyaz görürüm. Eğitim almazsam siyah görürüm. Yani insanlar okusun, yükselsin, büyüsün, hakları için. (G4)*

Görüldüğü gibi ailelerin hemen hemen tamamı eğitime önem vermekte eğitimin önemi konusunda farklı açılardan fikirler beyan etmektedirler. Bu durum da aslında ailelerin eğitim bilinci noktasında pek de sorun yaşamadıkları hatta eğitimi önemli derecede benimsedikleri ortaya çıkmaktadır.

Eroğlu ve Gülcan'ın Mersin ilinde yapılan çalışmasında velilere çocuklarının gelecekle ilgili beklentisi sorulduğunda velilerin en önemli talebi ve beklentisi %44 oranı ile çocuklarının ileride bir meslek edinmesi olarak belirginleşmektedir. Eğitim hayatında başarılı olması %20, üniversite okuması %17, iyi bir eğitim alması %10 ve diğer etkenlerde beklentileri ise %9 olarak belirlenmiştir (2016, s.228). Dolayısıyla bu çalışmadan yola çıkılarak ailelerin çocuklarının eğitim almasını istemesindeki başlıca etken iyi bir meslek sahibi olmasını istemek olduğu düşünülebilir.

Mülakatlara katılan Suriyeli ailelere eğitimi ekonomik yatırım, sosyal vatandaşlık donanımı ya da bireysel kazanım gibi olgulardan hangisi olarak değerlendirdikleri sorusu da yöneltilmiştir. Bu bağlamda aşağıda verilen alıntılardan görüleceği üzere bazı aileler eğitime iyi bir meslek sahibi olmak ve iş bulmak için önem verdikleri görülmüştür. Diğer bir ifade ile burada yine ailelerin eğitim algısına yönelik ekonomi, istihdam, refah bağlantısını kurmak mümkün görünüyor. Aşağıdaki alıntılarda Semah, Duha ve Fatin Hanımın bu doğrultudaki yanıtları konuya açıklık getirmesi açısından önemlidir:

> *Eğitime devam etmelerini düşünüyorum. Çünkü meslek edinmeleri, iş bulmalarını istiyorum. (G8)*

> *Tabiki eğitim önemli, gelecekleri için, hem meslek için hem de sertifikan varsa herkes itibar edeceği için. (G11)*

Okurlarsa daha iyi fırsatlarda çalışıp daha iyi yaşayabilirler. Daha iyi meslekleri olurlar. Çalışma saatleri vs. (G13)

Ailelerin eğitime verdikleri önem ve eğitim hakları algısını anlayabilmenin en önemli yollarından birisi de kız çocuklarına sağladıkları imkanlarla değerlendirilebilir. Görüşme yapılan ailelere bakıldığında kız çocuklarının eğitime devam oranının daha yüksek olduğu gözlemlendi. Yalnızca Hanin Hanımın kızı Rand okula devam etmiyor. Erkek çocukların ise ekonomik nedenlerle çalışmaya mecbur kaldıklarından eğitime devam oranlarının daha düşük seviyede olduğu gözlendi. Özellikle görüşme yapılan anneler erken yaşta evlenip eğitime devam edemedikleri için çocuklarının da aynı şekilde olmamasını ve kız çocuklarının eğitime devam etmesini istediklerini vurguladılar. Kız çocuklarının erken evlenmesine yönelik ise çoğunlukla ailelerin, önce eğitim daha sonra evlilik düşüncesinde oldukları yapılan mülakatlara dayanarak ifade edilebilir. Örneğin bu konuda Neda Hanım düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Ben 9. sınıfta nişan yaptım. 12. sınıfta evlendim. Kızım Merve aynı şekilde 17 yaşında evlendi. Ancak bütün kızlar bu şekilde değil.. Mesela Merve ilk eşi ölünce tekrar evlendi. Onun ailesi kızları sevmiyor. Çocuk doğacağında kız ise üzülüyor. Rimas inşallah üniversite okuyacak. Çünkü ben ve kızım yaşadık 17 yaşında evlenmeyi. Kendin küçükken çocukların oluyor. (G1)

Eğitim almış olan anne babalar değerlendirildiğinde çocuklarının eğjtimine daha fazla önem verdiği gözlenmiştir. Feriha Hanım kendisi de öğretmen olduğundan 8 kızı da üniversite mezunu ve diğer kızı da şu anda Türkiye'de okuyor. Feriha Hanım kız çocuklarının eğitime devamına yönelik, kız ve erkek arasında eğitime devam anlamında bir fark olmadığını şöyle dile getirdii:

Hayır tabiki farketmez. Benim tüm çocuklarım kız. (G2)

Etab Hanım kızlarını başarılı olmak şartıyla okutmayı düşündüğünü aksi halde evlendirebilceğini belirtti:

Ben 16 yaşında evlendim Suriye'de genelde böyle olur. Ancak kızlarımdan iyi sonuçlar gördükçe, karneleri iyi geldikçe onları okutmaya devam edeceğim. Fakat notları iyi gelmezse, başarılı olmazlarsa evlendirmeyi düşünürüm. (G4)

Raşid Bey kız çocuklarının eğitimine yönelik şu ifadelerde bulundu:

Benim kızım için 18 yaşından önce evlenmesini kabul etmiyorum. Türkiye'ye de geldikten sonra karar aldım, çocuklarımın okullarını eğitimlerini bitirmeden önce evlenmesini istemiyorum. (G5)

Aşağıdaki mülakatlarda görüşmecilerin kendi erken evlilikleri nedeniyle eğitime devam edemeyişlerinden kaynaklı aynı durumun kendi kızlarının başına gelmesini istemedikleri görülebilir:

Ben kendim 17 yaşında evlendim. Ancak kızımı erken evlendirmek istemiyorum. Üniversite okumasını istiyorum. (G6)

Ben 16 yaşımda evlendim. Rand'ı okutmak istiyorum. 25'den önce evlendirmek istemem.

(G7)

Ben 9. sınıfa kadar okuyup evlendim. Suriye'de erken evleniyoruz. 16 da evlendim. Ne kadar isterlerse kızlarımı okutacağım. Kızım okulda iyi, notları puanları. (G12)

Ben kendim eğitimi kaybettiğim için çocuklarımın okumasını istiyorum. 9. sınıfa kadar okudum ve evlendim. 14 yaşımda evlendim. Suriye'de genelde 14 yaşında evleniliyor. (G14)

Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitime erişimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması erişim sorunu olarak karşımıza çıkar. Görüşme yapılan Suriyeli ailelere herhangi bir resmi makamdan sosyal haklar ve özel olarak eğitim hakkına dair herhangi bilgilendirme aldınız mı (bir broşür, tanıtıcı toplantı, evde görüşme, resmi makamlara çağırma vb.) sorusu yöneltildi. Ailelerin istisnasız olarak tamamı hayır almadık şeklinde cevap verdiği gözlendi. Yine ailelerin

tamamı eğitim haklarına dair herhangi bir bilgileri olmadığını söylemişlerdir. Eğitime erişimle ilgili ise yalnızca kulaktan dolma bilgilerle komşudan çevreden duyduklarıyla okul kayıt işlemlerini yaptıklarını dile getirmişlerdir. Eğitim haklarına ve bilgilendirmelere yönelik aileler şu ifadelerde bulundu:

> *Hayır. Önce yanlış yapacaksın sonra ne yapman gerektiğini öğrenebilirsin, biz bu şekilde öğreniyoruz. (G1)*

> *3 sene önce ben ikamet izni çıkarmak istedim para ödedim. İkamet alamadığım gibi paramı da geri almadım. Asla hak yok bize ve hiçbir şey anlatılmadı. Hiçbir bilgi de almadım. (G2)*

> *Buraya hiç kimse gelmedi ne bana ne de çocuklarıma herhangi bir broşür ya da bilgilendirme yapılmadı. İlk geldiğimizde Suriyeli okuluna yolladık. 4. sınıf bitince artık Suriyeli okullar iyi çalışmadığı için Türk okullarına yolladık. Ben biraz Türkçe biliyorum. Kimse bana yardımcı olmadı. (G5)*

> *Kimse gelmedi, herhangi bir şey de dağıtılmadı. (G11)*

> *Beni kimse davet etmedi bilmiyorum. Kızımın arkadaşının annesi bana haber verdi kayıt için. Diğer annelerle konuşup kayda gittik, beraber kaydettik. (G12)*

Ailelerle yapılan görüşmelerde hükümet veya herhangi bir sosyal makam, kurum, kuruluş sizi okula kayıt veya eğitim ile ilgili bilgilendiriyor mu sorusuna yanıt olarak neredeyse hiçbir aileden olumlu yanıt alınamadığı yukarıdaki alıntılarda görülebilir. Aileler, broşür, kamu spotu veya seminer, toplantı gibi yöntemlerin hiçbiri aracılığıyla bilgilendirilemediklerini ancak çevreden, komşudan, arkadaştan duyarak, deneyimleyerek kayıt vs. eğitim faaliyetlerinden haberdar olduklarını söylemişlerdir. Bu doğrultuda Suriyeli ailelere mültecilerin eğitim hakları ile alakalı bilgilendirmeler yapılması, bilgi masalarının kurulması, farkındalık çalışmalarının yapılması faydalı olabilecektir. Mülteci ailelerin saha çalışmaları ve ev ziyaretleri ile ikna edilerek eğitime teşvik edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra sığınmacılar için uzaktan eğitim programları ve devamında sertifikalandırma çalışmaları ile uzaktan dahi olsa eğitime erişimlerini sağlamak faydalı olacaktır.

3.2.4. Türkiye -Suriye Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması

Suriye'den Türkiye'ye göç edenlerin büyük bir kısmı kuzey Suriye bölgesinden gelmektedir. Kuzey Suriye bölgesinde lise eğitimi zorunlu değildir ve lise öncesi başarılı olanlar hariç genel olarak çocuklar okula devam etmemektedir. Bu açıdan bakıldığında okul alışkanlıklarının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği söylenebilir. Suriyelilerin ülkemizde lise ve dengi okullara devam oranlarına bakılırken bu durum göz ardı edilmemelidir. Aynı zamanda Suriye'de kız çocuklarının erken yaşta evliliği yaygın olduğundan yine bu sebeple kızların pek çoğu okulu yarıda bırakıp devam etmemektedirler. Okula devam etmeyen erkek çocukları da aileleri tarafından çalışmaya yönlendirilmektedir (Tanrıkulu, 2017, s138). Görüşme yapılan ebeveynlerin pek çoğu kadın ve evlilik nedeniyle eğitimine devam edemeyen kişilerden oluşmaktadır. Ancak bu ailelerin kendi kız çocuklarının eğitimlerine dair aynı görüşte olmadıklarını ve çoğunluğunu kendi kaybettiği eğitim imkanını çocuklarının almasını istediklerini belirtmişlerdir.

Savaş öncesi Suriye'de okullaşma oranlarına bakıldığında, Suriye Arap Cumhuriyeti Raporuna göre hızla artan bir nüfus ve milli gelirin düşük olması gibi dezavantajlara sahip bir ülke olmasına rağmen Suriye'nin temel eğitim sisteminin gelişmiş olduğu söylenebilir. Suriye'deki okuma ve yazma oranı bölgedeki diğer ülkelere nisbeten yüksektir. Suriye'de yetişkin nüfusun okuma yazma oranı 2004 yılında %79,6 iken genç nüfusun okuma yazma oranı ise %92,2 dir. Suriye'de pek çok eğitim kurumu devlete bağlı iken 2001 yılında çıkan yasaya göre özel eğitim kurumları da mevcuttur. İlaveten 2002 yılında 9 yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir. Suriye hükümeti verilerine bakıldığında Suriye'de son on yılda eğitim için ayrılan bütçenin arttığını ancak yinede nüfus artış hızı düşünüldüğünde yeterli olmadığını göstermektedir. İlköğretime kayıtlı nüfusun oranı ortaöğretime kayıtlı nüfusun oranından daha yüksektir. Savaştan önce Suriye'de kız ve erkek çocukların okullaşma oranı büyük ölçüde eşittir. Tahminlere göre Suriye'deki savaşla beraber ülke içinde ve dışında 3 milyon çocuk okulsuz kalmıştır. Savaştan önce okul çağı çocuklarının neredeyse tamamını eğitime katabilmiş olan Suriyeli çocuklar savaş sonrası okul dışı kalmışlardır (Gün, Baldık, 2017, s.291).

Suriyeli ailelere Türkiye'deki eğitim sistemimi yoksa Suriye'deki eğitim mi daha iyi sorusunu yöneltildiğinde alınan yanıtlar birbirinden farklı olmuştur. Neda Hanım ve Feriha Hanım Suriye'deki eğitim sistemini beğendiklerine dair şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Orada okullarımız çok daha iyiydi. Büyük Halit 12. sınıftı okula devam etmek ve üniversiteye gitmek istedi. Özel okullarda okudular, devlet okullarına gitmediler. Okul İngilizce öğretiyor ve çok iyi bir eğitim. Halit, Enes ve Muhammed'in İngilizceleri çok iyi. Örneğin Suriye'de Muhammed Fransızca öğrendi. Biz şu an çok üzülüyoruz çocuklar büyüyorlar ama bir şey öğrenmeden. Burda okullarda bizim çocuklarımıza hiçbir önem vermiyorlar. (G1)

Suriye'de olsak çocuklarımızın eğitimi daha kaliteli olurdu. (G2)

Semah Hanım bir eğitimci olarak Türkiye'deki eğitimin daha iyi olduğuna dair şöyle demiştir:

Suriye'den daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Özellikle üniversiteler. (G8)

Benzer şekilde Duha Hanım da Türk okullarında eğitimin iyi olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Buradaki geçici eğitim merkezleri çok kötü, ama Türk okulları güzel. Geçici eğitim merkezi düzenli değil, kitaplar yok, fotokopi dağıtılıyor. Hocalar iyi değil. Geçici bir şey olduğu için kimse önem vermiyor. (G11)

Fatin Hanım eğitim sistemleri arasında bir kıyas yapamadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

Suriye ile burayı kıyaslarsak, orda veli toplantısı falan olmuyordu, Orda Leyla 3 sene, Kerim 1 sene okula gitti ama kendileri çalışıyorlardı hiç öğretmenlerini falan görmedim bilmiyorum nasıl olduğunu, daha fazla mı eğitim az mı bilmiyorum. (G13)

Etab Hanım eğitim sistemine yönelik Türkler için iyi olabileceğini ancak kendileri için her şeyin çok yeni ve farklı olduğunu dile getirmiştir:

Mesela sen kendini düşün, seni alsalar Suriye'ye koysalar, okula gir oku deseler, nasıl hissedersin?

Rukiye: çok zorlanırım çünkü Arapça bilmiyorum. Sonra kendi ülkemde değil başka bir ülkedeyim, çok zorlanırım.

İşte biz de çocuklarımız da öyle hissediyoruz. Yoksa eğitim sistemi Türkler için iyi, ama bizim için çok yeni. (G4)

3.2.5. Devlet Okulu mu, Geçici Eğitim Merkezi mi?

2014 yılında MEB yayınladığı 2014/21 sayılı genelge ile Suriye Okullarını MEB binalarına taşıdı ve burada eğitim görülmesini şart koştu ve okulların adı Geçici Eğitim Merkezi (GEM) olarak düzenlendi. GEM'lerde okuyan öğrenciler için diploma denkliği sağlandı ve üniversitelere girebilme hakkı da verildi. Yine aynı genelge ile Suriyeli çocukların Türk okullarına gidebilme imkanı da sağlandı (Duman, 2016, s.49).

MEB'in 2014/21 sayılı genelgesine göre Suriyeli çocukların kendilerine verilen yabancı tanıtma belgesi ile devlet okullarına kayıt yaptırmaları mümkündür. Böylece Suriyeli çocuklar Türk akranları ile aynı sıralarda eğitim alabilme imkanına erişmişlerdir. Ancak mevcut duruma bakıldığında çocuklar teorik olarak devlet okullarında eğitim alabilecekken GEM'leri tercih etmektedirler. Bunun temel nedeni ise eğitim dilinin Arapça olması ve Suriye müfredatının uygulanıyor olmasıdır. Ayrıca devlet okullarındaki öğretmen ve öğrencilerin tavır ve davranışlarının da bu durumun oluşmasına etkisi olduğu söylenebilir (Duruel, 2016, s.1407). Başlangıçta GEM'lerdeki Suriyeli çocukların sayısının daha fazla olduğu bilinmektedir. Ancak Türk okullarına giden çocukların Türkçeyi daha hızlı öğrenmesi, entegrasyon ve uyum gibi gerekçelerle zamanla politikalar devlet okullarına kademeli bir geçişe doğru evrilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı kademeli bir şekilde son iki yıl içinde GEM'leri kapatıp tamamen devlet okullarında eğitimi hedeflediğinden bu doğrultuda 1., 5. ve 9. sınıflara GEM'lerde kayıt açılmamakta ve devlet okullarına yönlendirilmektedir. Ancak çocukların büyük bir kısmının devamsızlık yaptığı ya da okulu tamamen terk ettiği görülmektedir. Bu durumun oluşmasında en önemli etken ise çocukların dil bilgisi alt yapısının yetersiz olması, Türkçeyi günlük konuşma dili kadar öğrenseler dahi ders içeriklerini anlamada yetersiz kalmalarıdır. Dolayısıyla çocuklar sınıfta mahcup olmakta, sıkılmakta ve uyum sağlayamamaktan dolayı da okulu bırakabilmektedirler (Tanrıkulu, 2017, s134).

Konu ile ilgili Neda Hanım Türk okullarında çocukları ve torunlarıyla yeteriyle ilginilmediğini, dil problemi yaşadıklarını ve GEM'lerin bu kadar hızlı kapatılmasına tepkili olduğunu dile getirdi.

Suriyeli okullarını kapattılar ve yasak dediler. Yani Suriyeli çocuk ya özel okula gidecek Arapça eğitim almak için ancak çok pahalı ya da devlet okuluna gidecek. Çocuk Türk okuluna gittiğinde geldi gelmedi, anladı anlamadı hiç önemsenmiyor. Yani bizim çocuklarımız en az 1 yıl Türkçe öğrendikten sonra eğitim alabilirler diye düşünüyorum. Bir sıkıntı sorun olduğunu zaten biz öğretmenle de konuşamıyoruz. Öğretmen de Arapça bilmiyor. Ben öğretmene anlatamıyorum o bana bir şey söyleyemiyor. En az iki tane Arapça öğretmeni olması gerekli. Çocuklarımız da Arapça konuşan öğretmen olunca seviniyor. Mesela Halid ve Rimas'ın babaları öldü. Çocuklarımızı dövebiliyorlar. Sonra diğer çocuk kendi babasını çağırıyor. Halid kimi çağıracak? Öğretmen bazen bağırıyor. Her okulda çocukların psikolojik sosyal durumları için bizim çocuklarımızla ilgilenecek rehber öğretmenler olmalı. Okulda çocuğun sıkıntılarını dinleyip çözüm üretmeye çalışacak. (G1)

Dua Hanım GEM'lerin kapatılmasına yönelik, çocuklarının Arapçayı unutmasına dair korkuları olduğunu ve Türk okullarında Arapça öğrenme imkanı olmadığına yönelik şu söylemlerde bulunmuştur:

Bazı çocuklarımız Arapça konuşuyor ama ne yazma ne okuma bilmiyorlar, neden Arap okullarını hemen kapatıyorlar? Türk okuluna geçince hiç Arapça almıyorlar. Çocuklarımızın Arapçayı unutmasından korkuyoruz. Okulların Türkçe olmasından şikayetçi değiliz ama bize biraz kolaylaştırın, Türkçe öğrenmeyi, Arapçayı unutmamayı. (G9)

Aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere Feriha Hanım devlet okuluna teşviki kaynaşma için faydalı görürken dil problemi ve dışlama gibi sorunlar çözülmeden GEM'lerin kapatılmasını makul görmüyor.

Şu anda Suriyeli okulları kapatılıp Türk okullarına gönderilmek teşvik ediliyor. Tamam kaynaşma için güzel bir şey ancak en büyük problem dil. Aynı zamanda dışlama. Mesela Sidra servisini değiştirmek istedi. Çünkü şoför ve çocuklar Suriyelileri sevmiyor. (G2)

Suriyeli ailelere çocuklarınızın hangi dilde eğitim almaları sizi daha memnun eder sorusu yöneltildiğinde yanıt olarak Etab Hanım şu ifadelerde bulunmuştur:

> *Arapça ve Türkçe eğitim almalarını isterim. Ama Suriyeli okulunda okusalar daha iyiydi. Hafta da 3 ders Türkçe olabilir. Biz çünkü sonunda Suriye'ye geri döneceğiz. Burada fazla kalmayacağız. Biz aslında çocuklarımız Suriyeli okulda kalsın ve öğretmenler de Suriyeli olsun, Türkçe dersleri de görsünler istedik. Mesela Hanin Türkçe konuşabilir ancak okuma ve yazma bilmiyor. Okula gidiyorlar ama ödevleri yapmakta zorlanıyorlar. Biz isterdik ki öğretmenler Suriyeli olsun, her gün Türkçe dersleri olsun. (G4)*

Raşid Bey çocuklarının hem Türkçe hem de Arapça eğitim almalarını talep ettiğini söylerken, toplumla kaynaşma ve entegrasyon için Türk okullarında Türkçe eğitimin gerekli ve önemli olduğuna yönelik şu ifadelerde bulunmuştur:

> *Hem Arapça hem Türkçe eğitim almalarını isterim. Suriyeli okullar geçici olarak çalışıyorlar belki yarın kapatılabilir ancak Türk okulları devamlı çalışıyorlar, çocuklar Türklerle ders alırken daha iyi oluyor kaynaşıyorlar. Türk toplumunda oturuyoruz şu anda onlarla kaynaşmamız gerekiyor. (G5)*

Hanin Hanım ise çocukların Türkçeyi öğrenmesi için Türk okuluna gitmeyi zorunlu olarak görüyor ve oğlu Ahmed'in Türk okulunda Türkçe eğitim almasından memnun olduğunu belirtti:

> *Buradaki Suriyeli okulları çocuklarımıza da bize de daha kolay çünkü Türkçe bilmiyoruz. Suriyeli okulu kapandı. Ama ben zaten Türklerle okula gitmesini istiyorum. Az da olsa konuşabiliyor. (G7)*

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü üzere genel olarak aileler çocuklarının Türkçe öğrenmesini istiyor. Ancak yanı sıra Arapça eğitimi de verilmesini ve anadillerini unutmalarını istemediklerini belirtmişlerdir.

Anadil destekli bir eğitim mülteci çocukların kendi dilleri ile gurur duymasını, aidiyet ve kimlik ile ilgili kendilerine güven duymalarını sağlar. Aynı zamanda bu durum ikinci dilin öğrenilmesini de kolaylaştırır. Bu konuda yapılan çalışmalar iki dilli çocukların akademik

olarak daha başarılı olduğunu ve ana dilini kaybetmeyen çocukların kendilerini güvende hissettiklerini göstermektedir (Özer, Komşuoğlu, Ateşok, 2016, s.88). Bu doğrultuda ailelere çocuklarınız anadilde eğitim imkanı alabiliyor mu sorusu yöneltildiğinde, ailelerin neredeyse tamamının Arapça eğitim verilen GEM'lerden haberdar oldukları gözlendi. Görüşme yapılan pek çok aile için olduğu gibi Semah Hanım ve Duha Hanım için de çocuklarının Arapça dilini unutmamasının önemli olduğu aşağıdaki alıntılarda görülebilir:

> *Türk okullarına gitmeleri daha iyi, ama Türk okullarda daha fazla Arapça vermeliler. Çocuklarımız Arapçayı unutmasınlar. Anadilimiz Arapça olduğu için. (G8)*

> *Yaşadığın yere bağlı dil şu anda burada yaşadığımız için Türkçe önemli ama Arapçayı da unutmasınlar istiyorum. (G11)*

Ailelerin devlet okulu veya GEM tercihini etkileyen pek çok sebep var. Bunlar bazen ihtiyari nedenler olurken bazı durumlarda zorunluluktan kaynaklı da olabilmektedir. Pek çok aile ise göçün ilk yıllarında çocuklar hiç Türkçe bilmediğinden önce GEM'lere yollamayı mantıklı ve makul görmüşler, ancak kalış sürelerinin uzaması, savaşla ilgili ve geri dönüşe dair belirsizlikler, kaynaşma ve entegrasyonun sağlanması, Türkiye'de bir gelecek ve meslek hayalleri, devletin GEM'lerden devlet okullarına teşviki gibi çeşitli sebeplerle devlet okullarına geçişler yaşanmaya başlamış ve artmıştır.

Aşağıdaki alıntıda, Duha Hanım kızlarını Türk okuluna yazdırmak istemiş ancak çeşitli gerekçelerle reddedilince Arapça eğitim verilen GEM'lere mecburen yollamak durumunda kalmıştır:

> *Türk okuluna yazdırmak istedim ama almadılar o yüzden 3 ve 4' e giden kızlarım şimdi Suriyeli okulunda. (G11)*

Munira Hanım kızlarını başlangıçta Arapça eğitim verilen Suriyeli okullarına yollamış. Ancak daha sonra kalış süresinin de uzamasıyla entegrasyon için Türkçe'nin zorunlu olduğunu düşünerek kızını Türk okuluna almış. Türkçeyi öğrenme konusunda kendilerinin çaba göstermesi gerektiğini dair şu söylemlerde bulunmuştur:

Kızlar okula gidiyor erkekler gitmiyor. Büyük kızım 8. sınıf, küçük 4. sınıf. Büyük kızım 8. sınıfa giden bu sene ilk defa Türk okuluna başladı daha önce Suriyeli okulundaydı. Okula ilk gittiğinde her şey farklı olduğu için biraz sıkıntı yaşadı şimdi ikinci dönemde. Öğretmenler iyi davranıyor. Sıkıntı artık bizde. Kızlarımıza nasıl Türkçe öğreteceğiz. Birinci döneme göre Türkçesi daha iyi. Birinci sene olduğu için biraz zorlanabilir ama yavaş yavaş alışacak. (G12)

Feriyal Hanım da Munira Hanım gibi entegrasyon açısından Türkçenin zorunlu ve gerekli olduğunu düşünerek çocuklarını Türk okuluna aldığına dair şu ifadelerde bulunmuştur:

Ben onları kaydettim okula. Orada Arapça konuşan kimse yoktu. Ama birkaç kelime ile hal diliyle anlaştık. ilk dönem Suriyeli okulda okudu çocuklar. Daha Türk okuluna yeni geçtiler. büyük çocuğum 1,2,3. sınıf ve 4ün ilk dönemini, diğeri de 1 ve 2 yi Suriyeli okulda okudular. Gelecek sene 5. sınıfa gidicek artık Türkçe öğrenmesi gerekiyor. O yüzden ben okulu değiştirdim. Suriyeli okulda memnundum ama Türkçe öğrenmek ve Türklerle daha iyi tanışması için çocuklarımın okulunu değiştirdim. (G14)

3.2.6. Suriyeli Ailelerin Gelecek İle Eğitime Yönelik Beklenti ve Umutları

Suriyeli ailelerin genel olarak geleceğe dair beklenti ve umutlarına yönelik Apak (2016, 137)'ın gerçekleştirdiği çalışmasında anket katılımcılarının büyük çoğunluğu Türkiye'ye gelmeden önceki beklentilerinin eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasından ibaret olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık yarıya yakınının beklentilerinin kısmen karşılandığı belirlenmiştir. Apak'ın araştırmasına katılan göçmenlerin göç etmesindeki nedenlerin başında can güvenliği endişesi ve ekonomik sıkıntılar gelmektedir. Suriyeli mültecilerin yaşamak için Türkiye'yi tercih etmelerindeki temel etken ise güvenli bulmaları ve coğrafi açıdan yakınlıktır. Suriyeli göçmenlerin gelecek beklentilerinin karşılanmadığı ve beklenti içinde oldukları ve savaşın geleceğine dair belirsizliğin devam ettiği söylenebilir. Birçok Suriyeli göçmen şartların düzelmesi halinde ülkesine dönmeyi istediğinden kendi öz vatanlarının vazgeçilmez olduğu söylenebilir. Ailelere savaş bitip herhangi bir sıkıntı kalmadığında Suriye'ye geri dönmeyi düşünüyor musunuz sorusuna ailelerin değişken cevaplar verdiği gözlenirken yine de büyük çoğunluğu Suriye'ye yeniden dönmek istediğini belirtmiştir.

Bazı aileler vatan tabiki dönmeyi istiyoruz, dönüp Suriye'yi yeniden inşa etmek istiyoruz derken kimi aileler ise yaşanan belirsiz süreçten dolayı kararsız oldukları ve şu an için dönüp dönmeme konusunda net bir fikre sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ailelerin bir kısmı ise dönmek istemediğini belirtmiştir.

Katılımcılara Suriye'deki iç savaş bittiğinde ve geri dönüşte herhangi bir sorun kalmadığında Suriye'ye geri dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, cevaplar çeşitlilik göstermekle birlikte ailelerin vatan hasreti çektiği ve her şeye rağmen er ya da geç bir dönüşe özlem duydukları söylenebilir.

Oraya geri dönmek tabiki isteriz. Ama bizim orda her şeyimiz gitti. Bizim yaşadığımız yer Humus'a çok ama çok bombalar geldi. Hiçbir bina kalmıyor. Bazı akrabalarımız Suriye'de kaldı. Ama Humus'da değil, başka şehirlerde. Her şeye rağmen geri dönmek isteriz bir daha imar yapabiliriz. (G1)

İnşallah. Dönmeyi düşünüyoruz ama düzen yeniden sağlandığında. Çoğu akrabam buraya geldi. Başka bir akrabalarımız Halep e yakın bir yerde. (G13)

Katılımcı ailenin söylediği gibi geri döndüklerinde harap olmuş bir şehir, binasız, okulsuz, sistemsiz bir hayat onları bekliyor olacağından tüm bu sebeplerden dolayı geri dönüş fikrinden giderek uzaklaşıldığı söylenilebilir.

Sadece ziyaret için. (G8)

Esed varsa dönmeyeceğiz, Esed gittikten 2 ya da 3 sene sonra olabilir. Ama bakalım duruma göre yani ondan sonra dönmeyi düşünebiliriz. Suriye'nin durumu nasıl olacak yani hem elektrik hem su. Eğitim kalitesi nasıl olacak iyi mi yoksa farklı mı ona göre hareket edeceğiz. Halep'ten geldik evimiz orada duruyor. (Muhammed beyin eşi burası bizim ülkemiz değil burada nasıl kalacaksın diye sordu. O da cevaben ezan olduğu yer benim ülkem dedi) (G5)

Başlangıçta pek çok Suriyelinin geri dönme isteği ve buna dair inancı çok daha kuvvetliyken artan kaos, savaşın devam etmesi, yıkımların ve zararın büyük olması geri dönüşte karşılaşacakları Suriye'nin artık özlemini duydukları yer olmayacağı duygusunun oluşmasına sebep olduğu söylenebilir (Brookings, 2013, s.16).

Suriyeli göçmenlerin gelecekle ilgili ümitvar ve bakışlarının iyi olmasından hareketle, göçmenlerin gelecek beklentisinin yüksek ve olumlu olduğu söylenebilir (Apak, 2016, 139). Karagümrük de görüşülen ailelerin büyük çoğunluğunda yaşanan tüm sıkıntılara rağmen, şikayet eder bir halden çok şükreden bir hal gözlenmiştir, yaşadıkları ekonomik, sosyal, kültürel, dil sorunu gibi sorunları dile getirmelerine rağmen yinede geleceğe yönelik ümitvar oldukları söylenebilir.

Ailelere Türkiye eğitim sisteminden ve Türkiye devletinden beklentilerini sorduğumuzda yaşadıkları sorunlara çözüm bulunmasını istedikleri gözlenmiştir. Suriyeli çocuklara yönelik ayrımcılığın sona ermesini ve Türkçe öğreniminin daha yaygınlaştırılmasını ve kolaylaştırılmasını talep ettikleri gözlenmiştir. Neda Hanım ve Feriha Hanımın bu doğrultudaki ifadeleri aşağıdaki alıntılarda yer almaktadır:

> *Bizim sıkıntımız öğretmenler dikkat etmiyorlar, bu çocuk savaştan gelmiş, hiçbir şey bilmiyor, Türkçe bilmiyor. Öğrenciler için de ayrımlar var. Sen Suriyelisin diyip daha yaklaşmıyorlar. Çok bir şey istemiyoruz sadece ayrılma, dışarda bırakma Suriyeli diye. Çocuklarımıza destek olunmasını istiyoruz. Türkçeyi öğrenmeleri konusunda dikkat edilmeli. (G1)*

> *Çocuklarımızın dışlanmasını önlesinler. Onlara anlatsınlar bu Suriyeli çocuklar sizin kardeşiniz gibi diye. Yabancı görmesinler. İmamlar hutbede söyleyebilir. Suriyeliler sizin kardeşiniz gibi. Zaten savaş biterse biz ülkemize döneceğiz. Burada kalmayacağız. İnsanlar bizi Bim'de bile dışlıyor. Burası bizim gidin başka yerden alın şeklinde. (G2)*

Ailelerin bazıları ise eğitimden ve devletten beklentiniz nedir diye sorduğumuzda eğitimden önce maddi sıkıntıları olduğunu ve ekonomik sıkıntıların en büyük problemleri olduğunu dile getirdikleri gözlenmiştir. Aşağıda Etab Hanım ve Hadice Hanımın bu doğrultudaki ifadeleri yer almaktadır:

> *Çocuklar gidip gelsinler bir beklentimiz yok. Eğitimden önce bizim maddi sıkıntılarımız var. Ev kiralarımız pahalı. (G4)*

Ev kiramız ödense bize para verseler. Bize yapılcak en büyük yardım geçimimizle ilgili. Abdullah'a okuldan iki defter verdiler sadece. Okul ihtiyaçları eksik. Şu an bize en büyük yardım kimliklerin yenilenmesi. (G3)

Hanin Hanım beklenti olarak okullarda en azından bir tane Arapça bilen öğretmen olmasını talep ettiklerini belirtmiştir. Okullarda çocuk için acil sağlık hizmetlerinin verilmesini ve kayıttaki sistem problemlerinin çözülmesini istediğine dair şu söylemlerde bulunmuştur:

Bir tane dahi Arapça bilen öğretmen olsun isterdik. Mesela Ahmed'i bir arkadaşı dövdü. Bir okulda bir öğretmen olsa yeterli. Çocuk gidip derdini anlatabilsin. Onu anlayan biri olsun. Yani öğretmen hem Arapça hem Türkçe bilsin. Okulda sağlık hizmetleri verilsin isterdim. Çocuk düştü, dizi kanadı, okulda müdahale yapılabilsin. Okula kayıttaki sistem problemleri, okula çocukların alınmak istenmemesi. Rand 2 ay Akşemsettin okuluna gitti. Burada sistem kabul etmiyor dediler. Atikali'ye aldık ikisini de. Ahmed'i aldılar ama Rand'ı yine almadılar. Şu anda okula gitmiyor. (G7)

Arapça öğretmeni olan Semah Hanım devletin ebeveynler için de Türkçe kursu imkanı sağlamasını talep ederken hali hazırda İsmek gibi kursların mevcut olduğunu ancak sıra gelmediğini ve kursların çok yoğun olduğuna dair şu söylemlerde bulunmuştur:

İstisnai vatandaşlık alanlara Türkçe kursu verilmesini isterim. İsmek gibi. İsmek var ama sıra gelmiyor. Hükümet bizim için haftasonu Türkçe kursu versin isterim. (G8)

Dua Hanım çocuğunun yaştan dolayı üst sınıfa değilde bir alt sınıfa gitmesini istemiş. Ancak okul bu durumu kabul etmemiş. Eğitim bakanlığına şikayet yaptığında aşağıdaki alıntıda işaret edilen yanıtla karşılaşmıştır:

Ayrıca belirli bir sistem olmamasından muzdaribiz. Mesela başka bir okul çocuk zorlanıyorsa alt sınıfa kabul etmiş ancak bizim okulumuzda çocuğum zorlanıyor bir alt sınıfa alın dedik kabul etmediler, düzenli bir sistematik olmaması kötü. Eğitim Bakanlığına gidip şikayet yaptım, çocuğum 1. sınıfa gitsin çünkü zayıf

anlayamıyor diye, şükredin sizi okula almışlar dediler. Çok iyi bir şey, Suriyelilerin yarısı okula gitmiyor siz gidiyorsunuz işte dediler. (G9)

Buradan yola çıkılarak ailelerin resmi makam ve mercilere başvurularının dikkate alınmasını ve yapıcı, sürdürülebilir çözümler üretilmesinin daha faydalı olacağı söylenebilir. Ayrıca okuldan okula değişen kayıt kriterlerinin yerine sistematik ve genel geçer kurallar olması kayıtta bu tarz sorunlar yaşanmasını engelleyecektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Göç olgusu insanlık tarihinden bu yana toplumların yaşam pratiklerini etkileyen önemli sosyal olaylardan birisidir. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sebebiyle milyonlarca insanın zorla yerinden edilmesiyle birlikte göç olgusu son yıllarda hem dünya kamuoyunun hem de sosyolojik araştırmaların bu alana yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Mart 2019 itibariyle yaklaşık dört milyon geçici koruma altındaki Suriyeli Türkiye'de yaşamaktadır. İlk başlarda 'geçici misafirler' olarak bakılan Suriyelilerin aradan geçen yıllar ve iç savaşın da uzamasıyla uzunca bir süre Türkiye'de kalacakları, geri dönüşlerinin zaman alacağı veya kolay olmayacağı anlaşılmaktadır.

Göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin yaklaşık olarak yarıdan fazlasının çocuk nüfus olduğu düşünüldüğünde eğitim konusunun önemi ayrıca ön plana çıkmaktadır. Suriyeli mülteci çocukların eğitimi ve eğitimde yaşanan zorluklar konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Sorunun güncel ve kendini yenileyen bir mesele olması nedeniyle çalışmalar yapılmaya devam etmektedir. Ancak yapılan literatür taramasında Suriyelilerin eğitim algılarına yönelik bir çalışmanın yapılmadığı dikkat çekmektedir. Böylelikle bu araştırmanın Göç, Eğitim ve Suriye alanında önemli bir boşluğu doldurmasına katkı yapması hedeflenmiştir.

Nitel araştırma metodları kullanılan bu çalışmada, Suriyeli aileler ile yarı-yapılandırılmış mülakat ve gözlem yöntemlerine başvurulmuştur. Dolayısıyla çalışmanın temel veri toplama yöntemi yapılan bu görüşmeler olmuştur. Ocak-Mart 2018 tarihleri arasında örneklem olarak belirlenen Karagümrük mahallesinde, kartopu yöntemiyle ulaşılan 14 çocuklu ailede ebeveynlere açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Yapılan her bir görüşme yaklaşık olarak 40 dakika sürmüştür. Görüşmeler mülakat yapılan kişilerin izni dahilinde ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Daha sonra ses kayıt cihazındaki veriler bilgisayar ortamına yazılı olarak aktarılmıştır.

Çalışmaya başlarken Suriyelilerin Karagümrük'de yerleşme sebebine dair herhangi bir bilgi sahibi olunmamasına karşın çalışmanın sonunda Suriyeli ailelerin bu yerleşim tercihinde din faktörünün etkili olduğu gözlenmiştir. Suriyelilerden önce mahallede yerleşen yerel halkın Suriyelileri kardeş görmesinin ve ilişkinin ensar-muhacir kardeşliği boyutunu içerdiği düşünülebilir. Aynı zamanda mahallenin sosyoekonomik düzeyinin de halihazırda ekonomik

zorluklar yaşayan Suriyeliler için görece daha uygun olması nedeniyle tercih edildiği söylenebilir. Sonuç olarak ailelerin Kadıköy'ü değil de Fatih'in bir mahallesi olan Karagümrük'ü tercih etmelerinde din faktörünün ve ekonomik nedenlerin etkisi olduğu söylenebilir.

Yapılan görüşmelerin sosyolojik analizi neticesinde ailelerin eğitim hakkı algılarının düşük olduğu, ailelerin başta mülteci hakları olmak üzere eğitim haklarına dair bilgisinin çok zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda hükümet ve resmi makamlar tarafından haklar ve kullanımlarına dair bilgilendirmelerin yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Aileler hem mülteci hakları hem de çocuklarının eğitim hakkı konusunda daha fazla bilgilendirilmelidir. Bu doğrultuda kamu spotları, bilgilendirici seminerler ve eğitimler, aile ziyareti, Arapça dilinde broşür çalışmaları gibi faaliyetlerin artırılmasının faydalı olacağı düşünülebilir.

Suriyeli ailelere göre eğitimin önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Aileler eğitimin önemine dair farklı açılardan fikirler beyan etmişlerdir. Bu doğrultuda kendisi eğitim almış olan ebeveynlerin çocuklarının eğitimine daha fazla önem verdiği gözlenirken, eğitimden mahrum kalmış olan annelerin kız çocuklarının eğitimi konusunda daha bilinçli oldukları ve kendi kaybettikleri eğitim imkanına çocuklarının sahip olmasını istedikleri gözlenmiştir. Bununla birlikte ailelere göre eğitim, iyi bir meslek sahibi olmak ve refahla doğrudan bağlantılı olduğundan ailelerin eğitim hakkı algısına yönelik ekonomi, istihdam, refah bağlantısı kurulabilir. Buradan yola çıkılarak eğitime erişim önündeki engellerin aşılması için ekonomi-eğitim ilişkisi kurulurken, eğitimin önemi ve gerekliliği anlamında da eğitim- ekonomi bağını kurmak mümkündür.

Çalışmanın ardından ortaya çıkan diğer bir sonuç ise ailelerin, özellikle eğitime, okula ulaşmada sorunlar yaşadığı görülmüştür. Bu noktada il-ilçe milli eğitim müdürlükleri ve yerel yönetimler olarak belediyelerin mülteci çocukların eğitime ulaşmalarına yönelik desteklerinin artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ailelerden kayıt parası adı altında kayıt esnasında para talep edildiği ve aksi halde kayıt işleminin zorlaştığı çalışmanın sonuçlarından birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum ekonomik olarak zaten dezavantajlı ve zor durumda olan aileleri okuldan itici bir faktör olabilmektedir. Ülkemizde eğitim ücretsiz olduğundan il ve ilçe milli eğitim müdürlükleri

tarafından okullara gerekli uyarıların yapılması gerekli ve önemlidir. Velinin ekonomik imkansızlığının kaydı zorlaştıran bir etken olmasının önüne geçilmesi Suriyeli çocukların okullaşma oranını artırıcı bir etken olacağı ifade edilebilir.

Dil problemi, yaşanan sorunların başında gelmektedir. İletişim olmadan eğitim ve öğrenme gerçekleşmeyeceğinden dil sorununun aşılması oldukça önemlidir. Bu doğrultuda mülteci çocukların belirli yeterlilikte dil yetkinliği kazandıktan sonra sınıflara yerleştirilmesinin daha faydalı olabileceği söylenebilir. Aksi halde Türkçe yeterliliği olmayan öğrenciler Türkçe diline hakim olmadan, matematik, fen ve sosyal gibi Türkçe haricindeki dersleri anlamakta ve algılamakta son derece güçlük yaşamaktadırlar. Bununla birlikte ebeveynlerin de dil bilmemesi çocuklarının eğitim haklarından haberdar olmalarına engel olan diğer bir problem olarak ifade edilebilir. Yine ailelerin çocukların kendi dilleri olan Arapçayı unutmalarına yönelik çekincelerini gidermek ve kendi kültürlerinden de kopmamaları adına anadilde ek ders gibi çalışmalar ile çocukların yeterlilikleri geliştirilebilir. Bütün bunlarla birlikte geçici koruma altındaki çocukların yeteri kadar rehberlik desteği alamadığı gözlenmiştir. Bu durum da okul içinde veya dışında herhangi bir sorun yaşadıklarında paylaşabilecekleri Arapça bilen bir psikolog ya da rehberlik öğretmeni ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Aileler çocuklarının okula kayıtları esnasında ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bazı okullar ve idarecileri Suriyeli öğrencileri okula kabul etmek istememektedir. Ayrıca pek çok aile Türkçe bilmediğinden ve kayıt esnasında Arapça-Türkçe tercüme imkanı olmadığından kayıt yapmakta zorlanmaktadır. Bu ebeveynler, kimi zaman defalarca kez okula gidip gelmek zorunda kalmaktadırlar. Bazı aileler ise kayıt yapmayı başaramayıp çocuklarını okula kayıt yaptırmaktan vazgeçmektedir. Veli toplantılarının Arapça tercüme olmadan gerçekleştirilmesi dil bilmeyen velilerin çocuklarının eğitimine dair haberdar olmasına engel olan diğer bir etken olmaktadır. Ev içi ödevlerde yardım, öğretmenlerle iletişim, okula dair bilgilendirmeler gibi pek çok alanda velilerin de Türkçe bilmesi önem arz eder. Sadece öğrencilerin değil velilerinin de sistemle ilgili bilgilenme, yönlendirme gibi olanaklara sahip olabilmeleri için Türkçe öğrenmelerinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Eğitim formel, informal ve nonformal metodlarla gerçekleşebilir. Asıl önemli olan bir şekilde eğitime dahil olmaktır. Bunun formal olması gerekmez. Öyle ki Avrupa eğitim sistemine bakıldığında Türkiye'dekinden farklı olarak öğrencilere seçenekler sunulmakta ve

öğrencilerin hepsi üniversiteye devam etmemektedir. Formel eğitimin önemli olduğunu kabul etmekle beraber sistem dışı kalmaya neden olacağı düşünülmemektedir. Bireyler informal eğitimlerle de sisteme dahil olabilir kendi kişisel gelişim ve bireysel kazanımlarını gerçekleştirebilirler. Mülteci ailelerin formel yöntemlerle olmasa da yaygın eğitim metodları (nonformal) ile eğitime erişimi ile eğitim hakkı algılarının yükseltilmesi sağlanmalıdır. Suriyeli velilere yönelik okul etkinliklerinin ve bilgilendirmelerinin önemsenmesi gerekmektedir. Eğitim kurumlarında mülteci çocukların ebeveynlerine yönelik hizmetler de sunulmalıdır. Çünkü aile çocuğun eğitiminde ve psikososyal desteğin başarıya ulaşmasında önemli rol oynamaktadır.

Eğitim sistemi işleyişinde etkisi olan kurumsal yapılar içindeki ikilik ve çelişkiler giderilmelidir. Böylece kayıt esnasında okuldan okula farklılık gösteren uygulama sorunlarının önüne geçilmiş olacaktır. Halihazırda gerekli mevzuat ve yönetmelikler olmasına rağmen yaşanan sorunlardan yola çıkılarak mevzuatın uygulanışında sorunlar olduğu söylenebilir. Mültecilere yönelik sağlanan temel haklar, mevzuatta yer almasına rağmen uygulamada halen sıkıntılar yaşanmaktadır. Konuya yönelik ilgili tüm birimler mevzuat konusunda bilgilendirilmelidir. Bu doğrultuda mevzuat ve haklara yönelik yaygınlaştırma çalışmaları yapılması önem arz etmektedir.

Ailelerle yapılan görüşmelerde çocuklara yönelik hem akranları tarafından hem de öğretmenler tarafından ayırıcı, dışlayıcı tavır ve davranışlardan bahsedilmiştir. Mülteci çocuklar okullarda Türkiyeli çocuklar tarafından ayrımcılığa, akran zorbalığına ve dışlamalara maruz kalabilmektedir. Toplumsal anlamda dışlanan bu çocuklar sosyalleşmeyle ilgili ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu durumun önüne geçmek için, bir arada yaşama ve farklı kültürlere saygı temasını önemseyen müfredat inşası; öğretmenler tarafından okullarda yeni gelenlerin uyumuna yönelik çok kültürlülüğü görünür kılmak ve farklı kültürlerin birbirlerini tanımalarını sağlamak (kültür fuarı, kültürlerarası iletişim seminerleri vb.), kültürlerin ortak olumlu yönlerine dikkat çekmek gibi çalışmalar yapmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin travma yaşamış ve post travmatik süreçte olan geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklara nasıl davranılacağı ve psikososyal desteğe ihtiyacı olan çocuklarla yaklaşım tarzları konularında yeterliliklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyal uyum açısından Türkiyeli velilerin de birlikte yaşama kültürüne yönelik bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada yalnızca mültecilerin problemlerine değil aynı zamanda yerel halkın da süreç içinde yaşadığı problemlere odaklanarak çözüm önerileri üretmek toplumsal birlikte yaşama kültürünün sağlanması açısından etkili olacağı düşünülmektedir.

Ailelerin neredeyse tamamı ekonomik zorluklar yaşadıklarını ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan sıkıntılarını dile getirmişlerdir. Ekonomik olarak geçimlerini sağlamak nedeniyle çalışmak zorunda olan çocuklar okula devam edememekte ve mecburen çalışmaya zorlanmaktadırlar. Bu durum adeta kısır bir döngüyü doğurmaktadır. Çocukların eğitimi ve çocuk işçi olarak çalışmaları arasında diyalektik bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk işçiliğinden bahsedildiğinde aslında eğitim hakkına olan engel ifade edilmiş olmaktadır. Dolayısıyla ailelerin ekonomik durumlarını iyileştirme ve istihdam ve girişimcilik yolunda yapılacak her türlü çalışma çocukların eğitimi ile ilişkilendirilebilir.

Suriyeli mülteci çocukların eğitimleri konusunda sivil toplum kuruluşlarının saha tecrübesini aktardığı, devlet kurumlarının yeni politikalar ürettiği, üniversitelerin akademik bilgisini aktardığı ve eğitimcilerin sosyal sorumluluk kapsamında profesyonel deneyimlerini ortaya koyduğu bir stratejik ortaklığın oluşturulmasıyla birlikte mülteciye dokunacak insani bir yaklaşımla eğitim ve sosyal uyum çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Zira böyle bir dinamizmin yakalanması hem eğitim hem de uyum sürecinin çift yönlü olarak gelişmesi muhtemel tüm risklerden değilse de pek çoğundan korumak ve esnetilebilir stratejiler geliştirmek açısından büyük önem arz etmektedir. Tüm bu karşılıklı iş birliği süreçlerinde, mültecilerin kolektif şuuraltlarında biriken insani kaygı eşiklerini gözetmek de tarafların ortak hassasiyet odağında olmalıdır.

Bu çalışmadan çıkan sonuç ve öneriler Türkiye'nin önümüzdeki yıllardaki eğitim özellikle göç ve uyum çalışmalarında önemli bir yere sahip olan geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların eğitimleri konusundaki politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu önerilere ek olarak yasal, toplumsal, siyasal koşullar ve diğer alanlarda gerçekleşecek değişimlere yönelik farklı öneriler de gündeme getirilebilir veya zaman içinde farklı ihtiyaçlar doğabilir. Bu çalışmanın sonucu ve bu sonuçlar ışığında yapılan öneriler aracılığı ile büyük oranda kitlesel göç alan ve almaya devam eden bir ülke olan Türkiye'nin

Suriyeli ailelerin eğitim hakları algılarına yönelik sorunların mümkün olduğunca kısa zamanda çözümüne yönelik sürdürülebilir ve kalıcı adımlar atılmasına yönelik politikaların gerekliliği ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç*. 2. Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2018*). Göç Sosyolojisi*. 2. Basım. İstanbul: Nobel Kitap.

Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. A. Esen ve M. Duman (Ed.). *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* içinde. İstanbul: Aryan Basım, 171-194

Aksoy, H.H. (2018). Göçmenler için Göçmenler: Göçmenlere Yönelik Özgürleştirici Deneyimler. Karaman Kepenekci, Y ve P. Taşkın (Ed.). *Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan: Akademisyenlikte 50 yıl* içinde. Ankara: Pegem Yayıncılık. 640-653.

Aktaş, E. ve İ. Gülçür. (23-25 Eyül 2016). Suriyelilere Yönelik Toplumsal Kabulü Uyumu Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler: Mersin İli Mezitli İlçesi Örneği. 2.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: "Göç, Yoksulluk ve İstihdam". Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, 208-216.

Alptekin, K, D. Akarçay Ulutaş ve D. Ustabaşı Gündüz. (2018). Konya'da Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeliler Üzerine Bir Çalışma. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 40.2, 87-114.

Apak, H. (2015). Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği. Birey ve Toplum. 5.9, 125-142.

Ardıç Çobaner, A. (2015). Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili. Marmara İletişim Dergisi. 24, 27-54.

Ateş, H. ve Ö. Yavuz. (2018). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunları: İstanbul İlinde Bir Alan Araştırması. Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı. Elazığ: Fırat Üniversitesi, 1311-1330.

Ayaşlı, E. (12-14 Ekim 2017). Suriyeli Çocukların Uyum Sürecinde Eğitimin Rolü. II. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı. Antalya. 1-13.

Balcıoğlu, İ. (2007). Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç. İstanbul: Elit Kültür

Başar, M, D. Akan ve M. Çiftçi. (2018). Mülteci Öğrencilerin Bulunduğu Sınıflarda Öğrenme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar. Kastamonu Education Journal. 26.5, 1571-1578.

Beyazova Seçer, A. (2017). Seeking Education Beyond Refugee: An Analysis of Syrian Parents's Perspectives of Their Children's Education in İstanbul, Doktora Tezi

Bulut, Y. (Ed.). (2015). Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Bulut, S, Ö. Kanat Soysal ve D. Gülçiçek. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmeni Olmak: Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. 7.2, 1210-1238.

Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik. Ankara.

Büyükikiz, K.K. ve Ö. Çangal. (2016). Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. 5,3. 1414-1430.

Coşkun, İ. ve M.N. Emin. (2016). Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar. Seta.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 17, 67-91.

Çelik, H. ve H. Ekşi. (2008). Söylem Analizi. Eğitim Bilimleri Dergisi. 27,27. 99-117.

Duruel, M. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 30.5, 1399-1415.

Eğitim Reformu Girişimi. (2017). Eğitim İzleme Raporu 2016-2017.

Emin, M.N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. Seta.

Erdem, C. (2017). Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözüme Dair Önerileri. Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi. 1,2. 26-42.

Erdoğan, M.M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. HUGO Yayınları. Ankara.

Eroğlu, Ö.B. ve M.G. Gülcan. (2016). Göçle Gelen Ailelerin ve Çocuklarının Eğitim Sorunları (Mersin İli Örneği). 218-238. Eğitim Yönetimi Araştırmaları e-kitap

Gaziantep Kent Konseyi. (2014). Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Gaziantep.

Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi, Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Sosyal Psikoloji Derlemesi*, Ankara: Pharmakon Yayıneni.

Göç Terimleri Sözlüğü. (2009). IOM Uluslararası Göç Örgütü.

Gökce, Ş. (23-25 Eyül 2016). Suriyeli Göçmenlerin Topluma Kabul ve Uyumları: Konya Örneği. 2.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: "Göç, Yoksulluk ve İstihdam". Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, 600-606.

Gün, M. ve Y. Baldık. (2017). Türkiye'de Kamp Dışında Misafir Edilen Suriyeli Sığınmacı Gençlere Yönelik Eğitim Hizmetleri. 4.2, 287-299.

Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. Göç Dergisi. 3.1, 29-63

Human Rights Watch. (2015). "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek.

İnsani Gelişme Vakfı. (2017). Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü. İstanbul.

Kaya, İ. ve E. Yılmaz Eren. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu. Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. SETA

Kardeş, S. ve B. Akman. (2018). Suriyeli Mültecilerin Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşleri. Elementary Education Online. 17.3, 1224-1237.

Kılıç, İ.H. ve O. Tahmaz. (2016). Şanlıurfa'da Suriyeli Sığınmacılar ve Eğitim Araştırması 2016.

Kılıç, V.A. ve A.Toker Gökçe, (2-3 March 2018). The Problems of Syrian Students in the Basic Education in Turkey, 14th International Conference on Social Sciences Frankfurt. 1, 487-499.

Levent, F. ve S. Çayak. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Yönetimine İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi. 14.1, 21-46.

Mert, İ.S. ve B. Çıplak. (2017). Suriyeli ve Diğer Yabancı Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Adaptasyonu ve Okul İçi İletişimlerine Yönelim Bir İnceleme. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 3,2. 68-79.

Moralı, G. (2018). Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. 8.15, 1426-1449.

Özcan, A. S. (2018). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası. Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4.1, 17-29.

Özcan, E. D. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. İş ve Hayat Dergisi. 2.4, 183-215

Özdemir, Ç. (2016). Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?. Bilgi. 33, 81-102.

Özer, Y.Y, A. Komsuoğlu ve Z. Özde Ateşok (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Akademik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4.37, 76-110.

Özgüzel, S. ve V.E. Çetintürk. (23-25 Eylül 2016). Türkiye'deki Göçmen Çocuklarının Topluma Kazandırılması için Hollanda'nın Deneyimlerinden Alınabilecek Dersler. 2.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: "Göç, Yoksulluk ve İstihdam". Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, 555-565.

Psikososyal Destek Klavuzu. INEE. (2018).

Sennett, R. (2017). *Yabancı*. İstanbul: Metis Yayınları.

Seydi, A.R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31, 267-305.

Şavran, G. ve N.Suğur (Ed.). Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri. (2010).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı. Ankara.

Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri. Liberal Düşünce Dergisi. 22.86, 127-144.

Taştan, C. ve Z. Çelik. (2017). Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi Güçlükler ve Öneriler. Eğitimciler Birliği Sendikası.

II. Uluslararası Ortadoğu Konferansları Ortadoğudaki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu Bildiri Kitabı, 2016.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği. (2017). İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik. Ankara.

Uzun, E.M. ve E. Bütün. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Dergisi. 1.1, 72-83.

Yavuz, Ö. ve S. Mızrak. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. Göç Dergisi. 3.2, 175-199.

Yönlü, K. Y. (2018). *Batı Eksenli Dünya Düzeni ve Türkiye'ye Gelen Dış Göç Dinamiği, Göç Sosyolojisi.* İstanbul: Doğu Kitabevi.